

Ekososiaalinen transformaatio sosiaalityön koulutuksessa?

Scoping-katsaus ympäristönäkökulman huomioimisesta sosiaalityön koulutuksessa

Linda Majander

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Sosiaalitieteiden maisteriohjelma	
Tekijä – Författare – Author Linda Majander			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Ekososiaalinen transformaatio sosiaalityön koulutuksessa? Scoping-katsaus ympäristönäkökulman huomioimisesta sosiaalityön koulutuksessa			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 83	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielmassa tarkastellaan sosiaalityön koulutuksen ja ympäristöasioiden suhdetta. Lisääntyneiden globaalien ympäristöongelmien takia myös sosiaalityölle on tullut painetta huomioida ympäristökysymykset alalla. Sosiaalityön koulutuksessa asiaan ei ole juurikaan kiinnitetty tähän mennessä huomiota, vaikka koulutus on selkeä paikka vaikuttaa tulevien ammattilaisten asenne- ja arvomaailmaan esimerkiksi kestävän kehityksen edistämiseksi. Ilman koulutuksen muuttamista arvojen muuttaminen käytännön työssä on vaikeaa. Asiaa on käsitelty teoreettisesti ekososiaalisen transformaation käsitteen alla. Käsitteellä viitataan siihen, että pelkkä ympäristökysymysten lisääminen kursseille tai opetussuunnitelmaan ei riitä muuttamaan vallitsevia käytäntöjä riittävästi, vaan asenteiden ja arvojen muuttaminen vaatii syvemmälle menevää transformatiivista oppimista. Ekososiaalisuus viittaa paradigman muutokseen sen osalta, että ihminen aletaan nähdä osana luontoa ja maapallo holistisena kokonaisuutena.</p> <p>Tutkielma nivoutuu osaksi rakenteellisen sosiaalityön teoriaperinnettä, liittyen etenkin kriittiseen teoriaperinteeseen dekolonisaation ja paikallislähtöisen tiedon teorioiden kautta. Tutkielmassa tutkitaan ekososiaalisen sosiaalityön ja sivistyksen viitekehysten kautta, miten ympäristönäkökulmaa on käsitelty aiemmassa sosiaalityön koulutukseen liittyvässä tutkimuksessa ja miten aineistossa on käsitelty ympäristöaiheiden lisäämistä tai ekososiaalista transformaatiota sosiaalityön koulutuksessa. Tutkimuksen menetelmänä on käytetty scoping-katsausta, jonka avulla on voitu arvioida ajankohtaisesta aiheesta tehdyn tutkimuksen laajuutta, sisältöä ja mahdollisia tutkimuksellisia aukkoja. Tutkimusaineisto on haettu vuodesta 2010 eteenpäin julkaistuihin tieteellisistä artikkeleista, aineistoon valikoitui lopulta 18 artikkelia. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisen temaattisen analyysin avulla.</p> <p>Sosiaalityön ja ympäristöasioiden välisestä aineiston analyysistä nousi kolme teemaa: eri näkökulmat ympäristöön sosiaalityössä, ympäristöoikeuden mukaisuus sekä sosiaalityön modernistinen perusta ja holismi. Sosiaalityön ja koulutuksen osalta aineistosta erottuivat institutionaaliset muutokset yliopistojen toimintaan ja pedagogiset sisällöt. Pedagogisten sisältöjen osalta puolestaan nousi esille jako integratiivisiin menetelmiin (sisällön lisääminen jo olemassa oleviin kursseihin) ja transformatiivisiin menetelmiin (koko opetussuunnitelman muuttaminen ekososiaalisen näkökulman mukaisesti). Lisäksi aineistosta kerättiin käytännön esimerkkejä eri menetelmistä opettaa ympäristönäkökulmaa sosiaalityössä.</p> <p>Aineiston perusteella sosiaalityön haaste ympäristöasioiden huomioimiseksi alan koulutuksessa on sosiaalityön vahva modernistinen arvopohja (esim. luonnon ja ihmisen erottaminen toisistaan, individualismi, kapitalismi, usko jatkuvan kasvun talousmalliin ja teknologisiin ratkaisuihin). Aineiston perusteella modernismia paremmin ekososiaalisen transformaation mukaiseksi arvopohjaksi sopisi paikallislähtöisen tiedon kanssa yhteneväinen holistinen näkökulma, jossa painotetaan esimerkiksi ihmisen olevan osa luontoa, yhteisöllisyyttä, merkityksellisyyttä ja vaihtoehtoisia talousmalleja. Sosiaalityön koulutuksen osalta monissa aineiston artikkeleissa korostettiin sitä, että pelkkä ympäristöasioiden lisääminen kursseille tai opetussuunnitelmiin ei tule tuottamaan tarpeeksi syvää muutosta tulevien sosiaalityöntekijöiden asenteissa ja arvoissa ympäristönäkökulmien osalta, minkä takia koulutus vaatisi ekososiaalista transformaatiota. Tällöin koko opetussuunnitelmaa tulisi uudistaa niin, että ekososiaalisen transformaation mukaiset arvot heijastuisivat koulutuksen sisällössä, mutta aineiston perusteella transformatiivisen muutoksen toteuttaminen on vaikeaa ilman ylemmän tason poliittista ja taloudellista myötävaikuttamista.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Ekososiaalinen sosiaalityö, ekososiaalinen transformaatio, ympäristö, kestävä kehitys, sosiaalityön koulutus			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Kris Clarke			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingfors universitets bibliotek, Helsinki University Library			

Sisällysluettelo

1	Johdanto	3
2	Rakenteellinen sosiaalityö, dekolonisaatio ja ympäristönäkökulmat sosiaalityössä	5
2.1	Rakenteellinen sosiaalityö globaalista näkökulmasta	5
2.2	Dekolonisaatio ja paikallislähtöinen tieto	7
2.3	Ympäristö sosiaalityössä.....	10
2.4	Ympäristöoikeudenmukaisuus	14
3	Ekososiaalinen transformaatio	18
3.1	Ekososiaalisen sosiaalityön tarve	18
3.2	Ekososiaalinen transformaatio sosiaalityön koulutuksessa	19
3.3	Ekososiaalinen sivistys	21
4	Scoping-katsaus metodina.....	24
4.1	Scoping-katsaus	24
4.2	Aineiston haku ja tutkimusten valinta.....	25
4.3	Tulosten analysointi.....	28
5	Tutkimustulokset	31
5.1	Sosiaalityö ja ympäristö.....	31
5.1.1	Eri näkökulmat ympäristöön sosiaalityössä	31
5.1.2	Ympäristöoikeudenmukaisuus	36
5.1.3	Sosiaalityön modernistinen perusta ja holismi	41
5.2	Koulutus ja ekososiaalinen transformaatio	47
5.2.1	Institutionaaliset ja pedagogiset muutokset ekososiaalisessa transformaatiossa.....	47
5.2.2	Ympäristönäkökulman lisääminen opetussuunnitelmaan vai ekososiaalinen transformaatio?	51
5.2.3	Käytännön esimerkkejä pedagogiikasta	57
6	Johtopäätökset	64
7	Pohdinta	68
7.1	Tutkimuksen rajaukset, luotettavuus ja eettisyys	68
7.2	Jatkotutkimus	69
7.3	Lopuksi.....	72
	Lähteet.....	74
	Liitteet.....	0

1 Johdanto

Yksi suuria ajankohtaisia kysymyksiä niin sosiaalityössä kuin globaalissa politiikassakin on suhtautuminen uhkaavaan ekologiseen kriisiin, mihin liittyy esimerkiksi planeetan kantokyvyn rajojen tuleminen vastaan, ilmastonmuutos, uhkaavat lajien sukupuutot ja ympäristön muuttuminen ihmiselle elinkelvottomaksi. Tämä pakottaa eri tieteenalat ottamaan eettisesti kantaa nykyisen elämänmuodon kestävyys ja ekologiseen kriisiin vastaamiseen. Ympäristön tilan heikentyminen vaikuttaa usein ensimmäisenä jo valmiiksi haavoittuvaisiin ja marginalisoituneisiin väestöryhmiin, minkä takia kysymys on myös sosiaalisesta ja ekologisesta oikeudenmukaisuudesta, ja siten myös sosiaalityön alaan keskeisesti kuuluvasta asiasta.

Satu Ranta-Tyrkkö (2017a) on argumentoinut, että globaalin ympäristökriisin edetessä ekologisten kysymysten rajaaminen länsimaisen sosiaalityön ulkopuolelle on kääntynyt ongelmaksi ja sosiaalityötä professiona koskevan kriisin osatekijäksi. Sosiaalityön kaventuessa markkinamuotoisiksi pilkottujen, kapea-alaisten palveluiden tuottamiseksi vailla laaja-alaista vastuuta ja vaikuttamista, se ei kaikin osin enää yllä julkilausuttujen tavoitteidensa mukaiseen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen. Tällainen sosiaalityö ei pysty vastaamaan köyhyyttä ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta aiheuttaviin tai niiden taustalla vaikuttaviin ympäristöongelmiin ja resurssikiistoihin. Tilanteessa, jossa luontoympäristöjen rapautuminen on kytköksissä muihin eriarvoisuutta ruokkiviin ja ylläpitäviin systeemiin rakenteisiin, kapea, ekosysteemisen ja planetaarisen kestävyys sivuuttava sosiaalityön ymmärrys menettää analyyttisen ja strategisen teränsä.

Tähän tilanteeseen vastaamiseksi on teoreettisessa keskustelussa nostettu esille ekososiaalisen sosiaalityön käsite. Ekologisen paradigman mukaan ihmiskunnan kohtalo kietoutuu erottamattomasti ympäristöön ja sen kantokykyyn. Koska sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset prosessit vaikuttavat toisiinsa, niitä tulee myös tarkastella systeemisesti yhdessä. Viimeaikaisessa sosiaalityön roolia ekososiaalisessa transformaatioissa hahmottavassa keskustelussa sosiaalityöllä nähdään keskeinen rooli kestävän kehityksen mukaisten yhteiskuntamallien tiedeidenvälisessä etsinnässä. (Esim. Peeters 2012; Ranta-Tyrkkö 2017a; Matthies & Närhi 2015.) Tällöin kyse on nimenomaan teoreettisesta kysymyksestä, ei kysymyksestä lisätä yhtä tehtävää jo valmiiksi kuormitetuille sosiaalityöntekijöille käytännön työssä.

Olen itse läpi sosiaalityön opintojen kaivannut ekologisen ja globaalin näkökulman huomioon ottamista eri kursseilla. Esimerkiksi Ranta-Tyrkkö (2018) on kirjoittanut tästä sosiaalityötä ammattina ja tieteenalana vaivaavasta metodologisesta nationalismista eli toiminnan ja ajattelun kiinnittymisestä kansallisvaltioon, vaikka kohdattavat ilmiöt ovat globalisoitumisen myötä entistä ylitajaisempia. Tämän vuoksi olen kiinnostunut tutkimaan, miten globaalit ympäristöongelmat ja kestävä kehityksen näkökulma voitaisiin huomioida paremmin myös sosiaalityössä. Keskityn erityisesti sosiaalityön koulutuksen näkökulmaan, koska näen, että ekososiaalinen transformaatio vaatii muutoksia ajattelu- ja asennetavoissa sekä arvoissa, joihin koulutuksella voidaan vaikuttaa.

Tässä tutkielmassa tutkin, miten ympäristöasioita ja ekososiaalista näkökulmaa on käsitelty sosiaalityön koulutusta koskevassa aiemmassa tutkimuksessa sekä mitä tarkoitetaan ekososiaalisella transformaatiolla. Koska tutkimus keskittyy sosiaalityön koulutukseen, käytän tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä myös kasvatustieteissä kehitettyä ekososiaalisen sivistyksen teoriapohjaa. Sosiaalityön koulutuksen osalta tutkin, miten aiemman tutkimuksen perusteella ympäristöasioita tai ekososiaalista transformaatiota on käsitelty koulutuksessa ja minkälaisia esimerkkejä käytetyistä opetusmenetelmistä nousee.

Tutkielmassa käydään seuraavaksi läpi teoreettisena taustana rakenteellisen sosiaalityön viitekehystä ja etenkin dekolonisaation ja paikallislähtöisen tiedon teoreettista taustaa. Esittelen myös ympäristötutkimuksen kehittymistä sosiaalityön sisällä ennen kuin siirryn tarkastelemaan tarkemmin, mitä ekososiaalisella sosiaalityöllä, sivistyksellä ja transformaatiolla tarkoitetaan. Luvussa 4 käyn läpi tutkimuksen metodologiset valinnat scoping-analyysin osalta ja luvussa 5 esittelen tutkimustulokset. Lopuksi teen yhteenvedon tutkimustuloksista, arvioin tutkimuksellisia valintoja sekä pohdin tutkimuksen merkitystä ja jatkotutkimustarpeita.

2 Rakenteellinen sosiaalityö, dekolonisaatio ja ympäristönäkökulmat sosiaalityössä

Tutkimus asemoituu sosiaalityön yhteiskunnallista asemaa ja sen tulevaisuuden suuntaa arvioivaan tutkimuskenttään. Siten se asemoituu myös rakenteellisen sosiaalityön tutkimuskentälle, jossa voidaan arvioida, miten globaalit muutokset vaikuttavat sosiaalityöhön ja toisaalta, miten sosiaalityön piirissä voidaan niihin vastata. Rakenteellinen sosiaalityö käsitteellistetään tässä kansainvälisen rakenteellisen/radikaalin sosiaalityön perinteen mukaisesti, jolloin työn keskeisenä kohteena ovat yhteiskuntarakenteet ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen (Närhi & Matthies 2017). Tutkimukseen on valittu kriittisen teoriaperinteen näkökulma, tarkoituksena tarkastella tutkimusaihetta dekolonisaation ja paikallislähtöisen tiedon näkökulmasta, jotka myös yhdistyvät jäljempänä esiteltävään ekososiaalisen sosiaalityön ja sivistyksen teoriakenttään.

2.1 Rakenteellinen sosiaalityö globaalista näkökulmasta

Sosiaalityö on väistämättä aina osa yhteiskunnallisia rakenteita ja tekemisissä niiden kanssa. Koska ympäristömuutokset vaikuttavat koko yhteiskuntaan, on myös sosiaalityössä otettava ne huomioon. Rakenteellinen sosiaalityö liitetään teoreettisesti osaksi kriittistä ja progressiivista sosiaalityötä, jossa kiinnitetään huomiota epätasa-arvoisiin suhteisiin sekä laajoihin sosiaalis-taloudellisiin ja poliittisiin ulottuvuuksiin yhteiskunnassa (Mullaly 2007; Pohjola 2015, 21-24), jotka ovat myös monien ympäristöongelmin taustalla tai niiden seurausta. Ympäristönäkökulman voimistuminen on nostanut esille myös näkemyksen, että ihmisoikeuksia ei voi enää ajatella erillään ympäristökysymyksistä, vaan tällöin ekologisen tai ympäristöoikeudenmukaisuuden idea pitää sisällyttää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteeseen (Ranta-Tyrkkö 2017b, 288-290).

Puhe globaaleista megatrendeistä vaikuttaa luonnollisesti myös sosiaalityöhön ja sosiaalityön on arvioitu olevan historiansa suurimman muutoksen edessä (esim. Pohjola ym. 2019, 11-12). Sosiaalityön toimintaympäristöön vaikuttaa ristikkäisiä paineita monista suunnista esimerkiksi talouteen, yhteiskunnan rakenteisiin tai työn tavoitteisiin liittyen, jolloin yhteiskunnan muuttuessa myös sosiaalityön yhteiskunnallisena työnä on uudistuttava. Globaaleissa suhteissa maailma tihenee ja pienenee, ja siinä korostuu yhä enemmän globaalin ja lokaalin eli glokaalin molempiin suuntiin vaikuttava monimutkainen keskinäisriippuvuus ja sosiaalisten tekijöiden muuntuvuus. Tämä edellyttää myös sosiaalityössä tietoista suhdetta kompleksisten glokaalien vaikutussuhteiden mukanaan tuomiin toimimisen ehtoihin. Tällöin toimintaympäristöjen muutoksiin liittyvissä

valinnoissa sosiaalityön yhteiskunnallinen ja inhimillinen eettisyys tulevat erityisesti punnittaviksi. (Pohjola 2019.) Tässä tutkielmassa arvioidaan, miten globaalit ympäristökriisit vaikuttavat sosiaalityöhön yhteiskunnan rakenteiden, valtasuhteiden, arvojen ja elämäntapojen murroksen kautta, sekä punnitaan sosiaalityön nykyisen modernistisen teoriaperinteen eettisyyttä ekososiaalisesta näkökulmasta.

Aila-Leena Matthies ja Kati Närhi (2015, 95-98) ovat kirjoittaneet rakenteellisen sosiaalityön globaalista tehtävästä, mikä liittyy läheisesti ekososiaalisen sosiaalityön käsitteeseen. Sosiaalityön maailmanjärjestöt ovat jo jonkin aikaa puhuneet sosiaalityön globaalista agendasta, joka on välttämätön seuraus talouden globalisaatiosta. Tässä keskustelussa korostuvat sosiaalinen ja taloudellinen tasa-arvo, ihmisarvon kunnioitus, ekologinen kestävyys ja yhteisöllinen yhteenkuuluvuus. Taustalla on kirjoittajien mukaan käsitys siitä, että mikäli sosiaalityö haluaa taistella köyhyyttä vastaan, on sen kyettävä puuttumaan myös globaaleihin taloudellisiin rakenteisiin ja luomaan taloudellisesti kestävä toimeentulon edellytyksiä niille, joilta ne puuttuvat. Nämä edellytykset ovat sidoksissa luonnonvarojen hyödyntämiseen ja oikeudenmukaiseen jakamiseen sekä ajatukseen ihmisestä osana luontoa. Tätä näkökulmaa tarkastellaan tässä tutkimuksessa sosiaalityön modernistista arvopohjaa kriittisesti arvioimalla sekä sosiaalisen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitteiden kautta.

Koska tässä tutkielmassa käsitellään ekososiaalista transformaatiota, voisi ajatella transformatiivisen sosiaalityön teorian sopivan hyvin teoreettiseksi viitekehykseksi. Transformatiivisella sosiaalityöllä on viitattu postmoderniin teoriaan, jossa käsitellään erilaisia strategioita sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja poliittisen toiminnan edistämiseksi sosiaalityössä (ks. esim. Pease & Fook 1999). Transformatiivinen sosiaalityö pohjautuu kuitenkin modernismin ja valistuksen arvoille ihmisten emansipaatiosta. Ekososiaalisessa transformaatiossa taas kritisoidaan juuri näitä modernismin arvolähtökohtia nykyisten ympäristöongelmien aiheuttajana. Tämä tutkimus pohjaa ennemminkin rakenteellisen sosiaalityön pioneeri Maurice Moreaun näkemykseen yhteiskunnan epätasa-arvoa tuottavista rakenteista ensisijaisina ja toissijaisina rakenteina. Ensisijaisia, perustavanlaatuisia rakenteita ovat Moreaun mukaan esimerkiksi kapitalismi, rasismi ja toiminnasta johtuva syrjintä; toissijaisia rakenteita taas esimerkiksi yhteisö, hallintamallit, tiedotusvälineet ja koulutus. Tällöin ensisijaiset rakenteet vaikuttavat enemmän yksilöiden elämään, mutta toissijaiset rakenteet ylläpitävät niiden synnyttämään epätasa-arvoa. (Carniol

1992.) Näitä rakenteita ja niiden purkamista analysoidaan ekososiaalisen sosiaalityön ja sivistyksen viitekehysten avulla.

2.2 Dekolonisaatio ja paikallislähtöinen tieto

Tässä tutkimuksessa on valittu kriittisen sosiaalityön osalta teoreettiseksi viitekehyyseksi dekolonisaation ja paikallislähtöisen tiedon (*indigenous knowledge*) teorial, jotka John Coates on yhdistänyt myös sosiaalityön ympäristödiskurssiin. Sekä dekolonisaatiossa että rakenteellisessa sosiaalityössä kiinnitetään huomiota yhteiskunnan rakenteisiin ja rakenteiden epäkohtiin. Dekolonisoivassa tutkimuksessa tarkastellaan ja tuodaan esiin erityisesti rakenteissa sijaitsevaa valtaa, kun taas rakenteellisessa sosiaalityössä kiinnitetään huomiota erityisesti rakenteiden muutostarpeisiin ja yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten koulutukseen liittyvässä sosiaalityön tutkimuksessa on käsitelty modernistisen sosiaalityön yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja rakenteiden muutostarpeita ekososiaalisesta näkökulmasta. Tällöin keskeistä on myös tarkastella, missä valta sijaitsee nykyisissä rakenteissa, miten sitä esimerkiksi tuotetaan puhetavoissa ja määrittelyissä, ja mitä pidetään normina ja tavoittelemisen arvoisena.

Paikallislähtöinen tieto toimii tässä tutkimuksessa teoreettisena viitekehyyksenä sen osalta, että ekososiaalisen sosiaalityön arvolähtökohdat ovat pitkälti yhteneviä paikallislähtöisen tiedon arvopohjan kanssa, jolloin sen avulla voidaan arvioida ja purkaa auki modernistisen sosiaalityön arvoja. Alkuperäiskansojen parissa tehtävän sosiaalityön lähtökohtana on ihmisten, muun elämän ja elinympäristönä toimivan maan välinen moniulotteinen yhteys (fyysinen, henkinen ja mentaalinen). Näkökulmassa keskitytään tähän holistiseen suhteeseen pelkän ihmiskeskeisyyden (antroposentrismi) sijaan. (Hart ym. 2015.) John Coatesin (2006) mukaan sosiaalityössä on epäonnistuttu purkamaan ja dekolonisoimaan riittävästi sen modernistisia juuria, jotka pohjautuvat individualismiin, hallitsemisen ja ahneuden arvoille. Koska sosiaalityössä preferoidaan modernistisia ja ihmiskeskeisiä lähestymistapoja, kaikkea ei-länsimaista, kuten alkuperäiskansojen tietoa tai parantamisen tapoja, marginalisoidaan tai pidetään toisarvoisena tietona. Sen takia on toivottavaa, että sosiaalityöntekijät arvioivat valkoisten etuoikeuden ja kolonisaation vaikutusta ammatin sisällä, jotta ammattia pystytään aktiivisesti dekolonisoimaan. Esimerkiksi Faith (2008) sekä Rowe ja kumppanit (2015) ovat artikkeleissaan samoilla tekijöillä perustelleet, miksi sosiaalityön koulutusta tulisi dekolonisoida modernistisen sosiaalityön perinteen osalta ja sen sijaan hyödyntää

paikallislähtöistä tietoa kaiken elämän kunnioittamisesta. Myös Teixeira, Mathiasin ja Kringsin artikkeli ympäristösosiaalityön tulevaisuudesta (2019) linkittää ekososiaalisen tutkimuksen dekolonisaation ja alkuperäiskansojen tutkimukseen. Kirjoittajien mukaan ekososiaalisen työn tutkijat painottavat hallitsevan länsimaisen näkökulman ulkopuolisia ääniä sekä heidän ääniä, joita ei yleensä pidetä sosiaalisen ja ympäristöllisen epätasa-arvon asiantuntijoina. Ekososiaalinen työ pohjautuu sosiaalisten ongelmien katsomiseen ekologisen linssin läpi sekä arvioi ympäristöä ja sosiaalista todellisuutta holistisesti, samoin kuin alkuperäiskansojen tutkimuksessa.

John Coates (2013) on pyrkinyt yhdistämään myös dekolonisaation ja ympäristödiskurssin, mikä on relevantti näkökulma tässä tutkimuksessa. Coatesin mukaan modernistisen sosiaalityön ylivaltaa koskeva kritiikki validoi ekososiaalisen mallin kehittämisen, jossa haastetaan vallitsevat positivistiset lähestymistavat käytäntöön ja hyväksytään erilaiset tietopohjat, kuten paikallislähtöinen tieto. Samalla pystytään identifioimaan ja kritisoimaan kolonisoivia arvoja, jotta alistamista ei jatketa sosiaalityön piirissä hyvästä tahdosta huolimatta. Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää kolonialistisen alistamisen monimutkaisuus ja miten sitä on systemaattisesti harjoitettu. Coatesin mukaan alkuperäiskansojen kielen kaiken yhdistävää ja keskinäisriippuvuutta, holismia, inklusiota ja paikkojen pyhyyttä korostava puhe on alkanut sisältyä myös sosiaalityön ympäristöä käsitteleviin diskursseihin. Tämän linkin kautta Coates yhdistää dekolonisaation ja ympäristödiskurssin sosiaalityössä.

Coates (emt.) on määritellyt keskeisiä käsitteitä, joiden avulla modernistista sosiaalityötä voidaan myös tässä tutkimuksessa arvioida. Alkuperäiskansojen näkökulmat esimerkiksi jakamisesta, kokonaisuudesta, keskinäisriippuvuudesta, harmoniasta ja ihmisten henkisen kasvun merkityksestä voi katsoa olevan keskeisiä näkökulmia myös ekososiaalisessa sosiaalityössä ja sivistyksessä. Coatesin mukaan dekolonisaatiossa tärkeää on ymmärtää, miten ihmisten elämää kontrolloidaan sekä ymmärtää sen tiedon ja diskurssien lähteet, joille ihmiset perustavat identiteettinsä ja miten he ymmärtävät tapahtumien kulun. Coatesin mukaan tässä modernismin painotus kuluttajuuden ja identiteetin merkityksestä on keskeistä. Omien uskomusten ja oletusten tiedostaminen, ja se miten ne ovat hyötyneet ja olleet osallisina kolonisaatiossa, epäinhimillistämisessä ja toiseuttamisessa, on tällöin keskeistä.

Coates on myös aiemmassa teoksessaan (2003, 27) kritisoinut sitä, kuinka modernisaatio perustuu uskomuksille jatkuvasta edistyksestä ja kehityksestä, ja kuinka ihmisenä olemisen täytyminen voidaan

saavuttaa entistä paremmalla materiaalisella hyvinvoinnilla. Tämän pohjalta uskotaan myös tieteen ja teknologisen kehityksen ylivoimaisuuteen elämänlaadun parantamisessa. Tällöin kuluttamisen ja materialismin kyseenalaistamaton hyväksyntä on tehnyt omistamisen olemassaolon tarkoitukseksi. Aiemmin kaikkien yhteisinä olleita luonnonvaroja kommodifikoidaan voiton saavuttamiseksi. Ihmiset ovat niin uppoutuneita näihin modernisaation uskomuksiin, että monet eivät pysty näkemään niitä jokapäiväisen elämän rakenteita ja prosesseja, jotka tuottavat ympäristöllistä tuhoa ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta. Näiden asioiden nostaminen esiin on oman kokemukseni mukaan myös harmillisen vähäistä sosiaalityön koulutuksessa. Vaikka modernisaation tuoma tieteellinen ja teknologinen kehitys on kiistatta tuonut paljon myös positiivisia vaikutuksia elämänlaatuun esimerkiksi sairaanhoidon osalta, on tärkeää tiedostaa myös tämä modernismin toinen puoli.

Koska sosiaalityössä pyritään sopeuttamaan asiakkaita olemassa olevaan yhteiskuntaan, ilman modernististen perusteiden kyseenalaistamista sosiaalityö toimii vain osana ekologisen kriisin pahentamista. Esimerkiksi sosiaalityön perusarvo humanitarismi perustuu myötätunnolle niitä kohtaan, jotka ovat tippuneet kapitalistisen kehityksen kyydistä, tasa-arvon katsotaan olevan varallisuuden tasaista jakoa, ja elämän täyttymyksen katsotaan olevan yhtä kuin yksilön menestys saavutusten ja statuksen osalta teollisessa yhteiskunnassa. Coates (2003, 43) on lainannut ekologisen sosiaalityön pioneeria Fred Besthornia (1997), jonka mukaan vain sosiaaliseen ympäristöön keskittyvä yksilö ympäristössään -näkökulma (*person in environment*) on aiheuttanut sosiaalityössä sen, että alalla luotetaan historiallisesti psykodynaamisiin suuntauksiin, joiden lähtökohtana on ongelmien oleminen yksilöissä; ammatillisen statuksen ja pysyvän tietopohjan etsimistä, jotka ovat johtaneet yksilölliseen orientoitumiseen ihmisen käyttäytymisen ymmärtämiseksi; ja ammatillisen identiteetin perustumiseen modernisaatioon ja sen tieteelliseen ja teknologiseen paradigmaan. Coatesin mukaan taatakseen teoreettisen ja ammatillisen asemansa modernissa, sosiaalityössä on tavoiteltu tiettyä sosiaalisen hyvinvoinnin statusta. Coatesin (2003, 56) mukaan parempi ymmärrys individualistisen ja antroposentrisen näkökulman kapeudesta, sekä maailmanlaajuisen fyysisten, taloudellisten ja sosiaalisten verkostojen keskinäisriippuvaisuuden hahmottaminen voi auttaa sosiaalityötä siirtymään pois reaktiivisesta ja tukevasta roolista enemmän proaktiiviseen ja voimaannuttavaan suuntaan niin ympäristöllisesti kuin sosiaalisestikin kestäväen tulevaisuuden edistämiseksi.

2.3 Ympäristö sosiaalityössä

Ympäristöasioiden ja sosiaalityön välinen yhteys ei ole uusi aihe, sillä siitä on tehty tutkimuksia jo 1970-luvulta lähtien. Toiset katsovat ensimmäisten ekologisten ajatusten tulleen ilmi jo sata vuotta sitten sosiaalityön pioneerien, kuten Jane Addamsin teksteissä (esim. Koenig ym. 2019). Gray, Coates ja Hetherington (2013, 11-12) ovat jaotelleet sosiaalityön ja ympäristötutkimuksen historiaa siten, että 1970-luvulta eteenpäin alkoi ilmestyä ensimmäisiä ekologisia käsitteitä ja ympäristön ja sosiaalityön käsitteellistyskäsitteitä, jotka auttoivat ammattia siirtymään eteenpäin psykodynaamisen ajattelun vaikutuksesta asiakkaan elämään vaikuttavien systeemien vuorovaikutuksen, voimavarojen ja rajoitusten pohtimiseen. Systeeminen ajattelu ja yksilö ympäristössään -näkökulma auttoivat tuomaan holistisemman näkökulman sosiaalityöhön, mutta sittemmin niitä on kritisoitu ympäristönäkökulmasta luonnon huomioimatta jättämisellä. 1980-90-luvuilla ympäristöasiat alkoivat kiinnostaa sosiaalityön piirissä entistä enemmän, jolloin kiinnostus kohdistui etenkin ympäristöoikeudenmukaisuuteen, kuten saastumisen vaikutuksiin eri ihmisryhmien ja alueiden välillä. 2000-luvulla on haettu yksilö ympäristössään -näkökulman laajentamista esimerkiksi syväekologian näkökulmasta, sekä kritisoitu sosiaalityön haluttomuutta nähdä ihmisten hyvinvoinnin ja luonnon välinen yhteys.

Toisten tutkijoiden mielestä ympäristöä käsittelevä sosiaalityön tutkimus on ollut marginaalista, kun taas toiset ovat katsoneet sen kasvaneen eksponentiaalisesti. Kringsin ja kumppaneiden (2018) tutkimus vuosilta 1991-2015 on osoittanut, että ympäristöä käsittelevät sosiaalityön julkaistut artikkelit ovat joka tapauksessa nousseet kyseisenä ajanjaksona 0,7 prosentista 2,1 prosenttiin. Sosiaalityön tutkimuksessa ympäristöä on käsitelty esimerkiksi ekologisen (Coates 2003), vihreän (Dominelli 2012), ympäristösosiaalityön (Gray ym. 2013) ja ekososiaalisen (esim. Närhi 2004, Matthies & Närhi 2017, Boetto 2017) sosiaalityön käsitteiden kautta. Aila-Leena Matthiesin ja Kati Närhen (2015) mukaan 2010-luvulla keskustelut kestävästä kehityksestä ja ympäristösosiaalityöstä ovat nousseet vahvasti esiin globaalin sosiaalityön eri yhteyksissä. Heidän mukaansa kansainvälisessä keskustelussa käytetään ekososiaalisen, ekologisen, vihreän ja ympäristösosiaalityön käsitteitä sekaisin ilman suurta systematiikkaa, vaikkakin käsitettä *environmental social work* (ympäristösosiaalityö) on alettu käyttää yhä enemmän kansainvälisessä kirjallisuudessa. Seuraavassa kuitenkin eri käsitteiden perusteita.

Vihreällä sosiaalityöllä tarkoitetaan Lena Dominellin teoksessaan *Green Social Work* (2012) lanseeraamaa käsitettä, jolla viitataan luonnon ja ihmisten väliseen suhteeseen sekä etenkin niihin rakenteellisiin ongelmiin, jotka johtavat ympäristölliseen ja sosiaaliseen epätasa-arvoisuuteen. Tässä näkökulmassa luonnon arvo on sen tarjoamissa resursseissa, ja sen takia myös sosiaalityössä tulisi kannustaa ihmisiä toimimaan oman lähiympäristönsä suojelemiseksi sosiaalisen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi. Dominelli keskittyy teoksessaan nyt nähtävillä oleviin ympäristöongelmiin vastaamiseen, ei niinkään luonnonsuojeluun pitkällä tähtäimellä. Tällöin poliittisella toiminnalla on tärkeä rooli rakenteellisiin epäoikeudenmukaisuuksiin puuttumiseksi. Dominellin mukaan ekologisuutta painottavan yksilö ympäristössään -näkökulman ongelma on, että siinä ei tuoda riittävästi esiin taustalla vaikuttavia rakenteellisia valtarakenteita.

Gray, Coates ja Hetherington (2013) eivät anna yksiselitteistä määritelmää ympäristösosiaalityölle, vaikka käyttävät teoksessaan *Environmental Social Work* kyseistä termiä. He kirjoittavat ympäristösosiaalityön tutkijoista, joiden keskeisiä tutkimuksen kohteita on, miten yhteiskunnat vastaavat ympäristön tilan heikkenemiseen ja ilmastonmuutokseen, ympäristöoikeudenmukaisuuden tutkimus sekä modernisaation vaikutukset luontoympäristön ja sosiaalityön suhteeseen. Kirjoittajien mukaan ympäristösosiaalityön tutkimus pohjautuu laajemmalle ekologiselle diskurssille, johon liittyy muun muassa luonnon rajojen kunnioitus, ympäristöllinen kestävyys, globaali ekologinen oikeudenmukaisuus, ympäristönsuojelu, ympäristöetiikka, syväekologia, alkuperäiskansojen näkökulmat, ekopsykologia ja ekofeminismi sekä tieteidenvälisyys. Teoksessa paneudutaan siihen, että ympäristösosiaalityössä pitäisi päästä pois kapeasta luonnon huomioimatta jättävästä yksilö ympäristössään -käsityksestä, muuttaa sosiaalityön paradigmaa ylipäättään kestävän kehityksen suuntaan, kritisoida modernismin ja kapitalismin tuomia ongelmia ympäristön näkökulmasta, huomioida henkisyiden ja paikan merkitys luonnon hyväksikäytön vastapainona sekä tieteidenvälisyyden kehittäminen monimutkaisiin ympäristöongelmiin vastauksien löytämiseksi. Ympäristösosiaalityö on siis teoksessa ja muutoinkin sosiaalityön yhteydessä käytettynä monia eri näkökulmia kokoava käsite.

Kestävän kehityksen käsite on lähtenyt muodostumaan 1970-luvulta lähtien ympäristötietoisuuden herätessä ja se on konkretisoitunut esimerkiksi YK:n alla tehdyissä poliittisissa sopimuksissa ja julistuksissa (esim. Dylan 2013). Kestävällä kehityksellä on yleisesti viitattu Brundtlandin komissiossa vuonna 1987 määritellyyn sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestäväan kehitykseen,

joka ottaa huomioon myös tulevien sukupolvien tarpeet. Tämä eri näkökulmat yhden käsitteen alle niputtava käsite on ollut pitkään käytännöllinen termi julkisessa ja poliittisessa diskurssissa, jota on kiiteltu siitä, että sen avulla eri toimijat ovat pyrkineet saavuttamaan kehitystä, mikä ottaa eri puolet huomioon. Käsitettä on kuitenkin myös kritisoitu sen epätarkkuudesta esimerkiksi tarpeiden ja haavoittuvuuksien määrittelyiden osalta. Tällöin kestävän kehityksen käsitettä on voitu käyttää eri tarkoituksissa omaa näkökulmaa hyödyttävällä tavalla. Tällöin ei ole myöskään sovittavissa, miten kestävän kehityksen tavoitteita voitaisiin käytännössä saavuttaa. Talouden osalta kestävän kehityksen käsitettä on kritisoitu siitä, että se perustuu neoliberaalille näkemykselle talouskasvun tuomasta hyvinvoinnista kaikille pitkällä aikavälillä. Sosiaalityössä kestävä kehitys ymmärrettynä sen radikaalimpana, rakenteita muuttavana käsitteenä voi esimerkiksi Arielle Dylanin mukaan toimia transformatiivisen muutoksen edistäjänä. Tällöin sosiaalityössä voidaan toimia kestävän kehityksen eteen yhteisö- ja ruohonjuuritason työn, sosiaalisen pääoman edistämisen, koulutuksen, asianajon ja poliittisen vaikuttamisen keinoin. (Dylan 2013, 64-74.)

Fred Besthorn (2003) on syväekologian (*deep ecology*) pitkäaikainen puolestapuhuja, jolla hän viittaa siihen, että ihmiskeskeisyydestä (antroposentrismi) pitäisi siirtyä pois, koska ihmiset ovat aina osa luontoa ja keskinäisriippuvaisia sen kanssa. Siten ihmisten hyvinvointi on riippuvaista kaiken elämän hyvinvoinnista. Myös John Coates (esim. 2003) kirjoittaa ekologisesta sosiaalityöstä, millä hän viittaa siihen, että sosiaalityön tulisi purkaa luonnon ja kestävän kehityksen näkökulmasta haitallisia modernismiin perustuvaa arvopohjaansa ja sen sijaan alkaa tarkastella asioita holistisesti. Tällä hän tarkoittaa esimerkiksi ihmisten näkemistä tasa-arvoisena muiden eläinten kanssa ja osana ekosysteemejä, yksilöiden hyvinvoinnin, merkityksellisyyden ja identiteetin tarkastelua koko maapallon ja yhteisöjen näkökulmasta ennemmin kuin individualismin näkökulmasta, taloudellisten tavoitteiden siirtämistä voitosta kestävyyteen ja oikeudenmukaisuuteen sekä toiminnan tarkastelua laajempien yhteisöjen ja tulevien sukupolvien näkökulmasta.

Ekososiaalisen sosiaalityön yhdeksi keskeiseksi tutkijaksi on noussut vuonna 2017 aiheesta väitellyt australialainen Heather Boetto. Hänen mukaansa ekososiaalinen työ merkitsee ekologisen sosiaalityön tavoin paradigman muutosta siinä, että ihmiset aletaan nähdä osana luontoa ja maapallo ymmärretään holistisena kokonaisuutena, joka koostuu elävien organismien vuorovaikutuksesta laajemman systeemin sisällä. Ekososiaalisen työn käsite eroaa muista ympäristösosiaalityöhön liittyvistä määrittelyistä sen suhteen, että mallissa pyritään tekemään

selkeä ero sosiaalityön modernistisiin näkökulmiin. Boetton mallissa ekososiaaliseen transformaation pyritään holistisen maailmankuvan omaksumisella, globaalin kansalaisuuden käsitteen sekä keskeisten kestävyys- ja *de-growth* -talousmalliin perustuvien ekologisten arvojen tuomisella sosiaalityöhön, hyvinvoinnin uudelleen määrittelyllä sekä sosiaalityön käytännön työn laajentamisella ympäristötyön suuntaan aina yksilötasolta poliittisen vaikuttamisen tasolle asti. (Boetto 2017a, 37-39; Boetto 2017b.)

Suomalaiset tutkijat Aila-Leena Matthies ja Kati Närhi (2015) ovat puolestaan valinneet käyttää käsitettä ekososiaalinen sosiaalityö, koska se korostaa ympäristökysymysten ja sosiaalityön sekä laajemmin sosiaalipolitiikan välisiä kysymyksiä. Ekososiaalisen sosiaalityön käsite on ympäristösosiaalityön kaltainen eri näkökulmia kokoava käsite. Sosiaalityössä on tehty eniten ympäristötutkimusta liittyen ympäristökatastrofeihin, mutta ei niinkään ekososiaalisen tutkimuksen alle kuuluvista ”hitaista katastrofeista”, kuten saastuttavuudesta tai puutteesta päästä osalliseksi keskeisistä luonnonvaroista, kuten maasta tai vedestä. Nämä ovat kuitenkin myös sosiaalisia ongelmia, jotka koskettavat usein heikoimmassa asemassa olevia ryhmiä. Lisäksi tutkimusta tarvittaisiin lisää pitkän aikavälin interventioista, jotka voivat hillitä tai ehkäistä ympäristökriisejä, kuten makro-tason kestävä kehitys ja ympäristönsuojelu (Krings ym. 2018). Matthiesin ja Närhen (2015, 87-88) mukaan eri maissa, eri kielillä ja käsitteillä melko erillisinä kehittyneet ekososiaalisen sosiaalityön teoreettiset ja toiminnalliset juuret ovat yhdistyneet 2010-luvulla. Aiemmin keskustelu oli eriytynyt maantieteellisesti ja kielellisesti (käytettiin eri termejä), mutta nyt globaalissa sosiaalityön yhteisössä ollaan siirtymässä jaettuun teoreettiseen ja operatiiviseen keskusteluun ekologisesta tai ekososiaalisesta näkökulmasta sosiaalityössä.

Matthiesin ja Närhen (2018, 5-6) mukaan yhteistä kaikille ympäristöön ja sosiaalityöhön liittyville keskusteluille on vaade ekokriittisestä paradigman muutoksesta sosiaalityössä, jolloin ihmistoiminnan globaalit vaikutukset ympäristölle otetaan vakavasti, ja samalla etsitään paikallisia ratkaisuja niihin (glokaalisuus). Keskusteluissa korostetaan yhteisöjen uudistumis- ja sopeutumiskykyä (*resilience*) ympäristöongelmien edessä sekä poliittisen toiminnan tärkeyttä ongelmiin vastaamiseksi. Keskusteluissa painotetaan ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden laajentamista ekologisiksi oikeudenmukaisuudeksi, jolloin tarkastellaan kriittisesti ihmiskeskeisen elämäntavan vaikutuksia luontoympäristöön sekä ylipäätään luonnosta

saatavien hyötyjen ja haittojen oikeudenmukaista jakautumista. Tällöin tärkein yhteinen nimittäjä keskusteluilla on ymmärrys ihmisestä osana luontoa.

Närhen ja Matthiesin (2017) mukaan sosiaalityössä ja sosiaalipolitiikassa tarvitaan vahvempaa tutkimusta ekososiaalisesta muutoksesta ja ympäristöparadigmasta (*environmental paradigm*). Grayn ym. (2012, 1-2) mukaan vaatimukset paradigman muutoksesta nousevat ekologisen tietoisuuden noususta sosiaalityön tutkijoiden ja työntekijöiden keskuudessa, ja he näkevät ympäristösosiaalityön keskeisenä, mutta alikehittyneenä sosiaalityön alueena. Tämän näkökulman edustajien mielestä sosiaalityön – kuten myös muiden alojen – tulisi rikkoa akateemiset siilot ja tehdä yhteistyötä monitieteisesti, jotta sen avulla voitaisiin paremmin vastata ympäristömuutosten moniulotteisiin haasteisiin.

2.4 Ympäristöoikeudenmukaisuus

Terry Koenig ja kumppanit (2019) katsovat ympäristöoikeudenmukaisuuden historian alkaneen sata vuotta sitten. Aluksi ympäristöoikeudenmukaisuudella viitattiin antroposentriseen etiikkaan, jossa muilla eläimillä ja ekosysteemeillä katsotaan olevan vain välillinen arvo riippuen siitä, kuinka hyödyllisiä ne ovat ihmiselle. Tällä oikeutetaan myös luonnonvarojen kommodifiointi, jolloin niistä tulee vain osa ihmisten globaalia taloutta; ei enää esimerkiksi asuinpaikkaan perustuva oikeus veteen, maahan tai sen luonnonvaroihin. Seuraavaksi eettistä näkökulmaa laajennettiin muihin eläimiin (*biocentrism*), jolloin alettiin kiinnittää huomiota etenkin eläinten oikeudenmukaiseen kohteluun ja eläimillä alettiin nähdä olevan itseisarvo. Kolmantena eettisenä näkökulmana on tullut syväekologinen, ekosentrinen näkökulma, jossa ihmisten katsotaan olevan osa ekosysteemejä ja oikeudenmukaisuutta tarkastellaan koko ekosysteemien tasolla. Myös ekofeminismi on nostettu esille yhtenä näkökulmana, jolla viitataan siihen, miten patriarkaalin tai maskuliininen ajattelu voi johtaa naisten ja muiden ihmisryhmien alistamisen ja hyväksikäytön lisäksi luontoympäristön hyväksikäyttöön. Ekofeministisen analyysin avulla pyritään siirtämään tarkastelua yksilöistä niihin sosiopoliittisiin instituutioihin ja rakenteisiin, jotka ylläpitävät patriarkaaliseen ajatteluun perustuvaa alistamista ja hyväksikäyttöä.

Nykyisin ympäristöoikeudenmukaisuudella viitataan esimerkiksi luonnonvarojen jakautumisen tasa-arvoisuuteen, saastumisesta kärsimisen epäoikeudenmukaisuuteen tai ilmastonmuutoksen alueellisesti eriarvoistaviin vaikutuksiin. Ympäristöoikeudenmukaisuudella on katsottu olevan kolme ulottuvuutta: ympäristöhyötyjen ja -haittojen jakautumisen tasa-arvoisuus, oikeus osallistua

ympäristöä koskevaan päätöksentekoon sekä ihmisten/ryhmien ja heidän erilaisten tarpeidensa tunnustaminen. (Esim. Schlosberg 2007.) Etenkin ympäristöetiikan piirissä on alettu keskustella siitä, mikä on sosiaalityön vastuu suhteessa ei-ihmisten maailmaan (esim. Molyneux 2010; Gray ym. 2013, 8). Aila-Leena Matthies (2020) on katsonut sosiaalityön olevan avainasemassa ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutumisessa, koska se ei toteudu ilman ihmisarvon tunnustamista.

Sosiaalialan oikeutus ja yhteiskunnallinen tehtävä on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi ihmisarvon, tasa-arvon tai resurssien oikeudenmukaisen jakautumisen näkökulmasta. Negatiivisen syrjinnän vastustaminen sekä erilaisuuden ja monimuotoisuuden tunnustaminen ovat keskeisiä periaatteita kaikessa sosiaalityössä, jotta jokaisen ihmisen ihmisarvo tulee tunnustetuksi ja osallisuus on mahdollista toteuttaa. Tämä liittyy myös epäoikeudenmukaisen politiikan ja käytäntöjen vastustamiseen, kun joidenkin ihmisryhmien oikeudet ovat vaarassa jäädä toteutumatta. (Esim. Talentia 2017; Rautiainen 2017.)

Satu Ranta-Tyrkön (2017a) mukaan globaalin ympäristökriisin edetessä ekologisten kysymysten rajaaminen länsimaisen sosiaalityön ulkopuolelle on kääntynyt ongelmaksi, koska sosiaalityö ei pysty vastaamaan köyhyyttä ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta aiheuttaviin ympäristöongelmiin ja resurssikiistoihin. Ranta-Tyrkkö on sittemmin (2018) ehdottanut ratkaisuksi tähän haasteeseen tilallisesti ja ajallisesti kaukaisia toisia koskevan etiikan terävöittämistä, jotta sosiaalityö alana kykenisi nykyistä paremmin reagoimaan globaaleihin ja ajan myötä kumuloituviin uhkiin ja niiden aiheuttamaan haavoittuvuuteen. Tulevaisuuden etiikan (*future ethics*) keskeisiä kysymyksiä ovat esimerkiksi, miten poliittisesti ja eettisesti suhtautua tulevaisuuteen, mitä käytännön seurauksia nykyisillä valinnoilla ja ajattelulla on, ja miten tuntee myötätuntoa niitä ihmisiä kohtaan, joiden kanssa ei eletä samassa ajassa tai tilassa. Ekologisen kriisin asettama kysymys on, kumpaa vaalitaan: elämää vai elämäntapaa.

Ranta-Tyrkön (2018) mukaan sosiaalityön on oltava mukana työstämässä tieteenalat ja sektorit ylittävää ekososiaalista siirtymää nykyistä kestävämpään yhteiskuntaan. Tähän liittyvä haaste on kehittää ja juurruttaa sosiaalityöhön ympäristöoikeudenmukaisuuden sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittävä, hyvinvoinnin uudella tavalla määrittelevä ja säästäväisen luonnonvarapolitiikan varaan rakentuva ekososiaalinen paradigma. Ihmisoikeuksien suhteen

ekologisen näkökulman voimistumisesta seuraa, että ihmisoikeuksia ei voi enää ajatella erillään ympäristökysymyksistä, vaan ekologisen tai ympäristöoikeudenmukaisuuden idea pitää sisällyttää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteeseen. Ympäristöoikeudenmukaisuus määritellään usein ihmisten oikeudeksi puhtaaseen ja terveelliseen ympäristöön ja elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon riippumatta siitä, mikä on heidän sosioekonominen asemansa tai etninen taustansa. Ympäristöoikeudenmukaisuuden käsite jää kuitenkin helposti ihmiskeskeiseksi, jolloin sitä laajempi termi on ekologinen oikeudenmukaisuus, mikä korostaa luonnon arvoa ja ihmisten vastuuta luonnon hyvinvoinnista silloinkin, kun siitä ei ole välitöntä inhimillistä hyötyä. (Ranta-Tyrkkö 2017a, 288-290.)

Radikaalimpaa ekologista näkökulmaa edustava Fred Besthorn (2013) on myös erotellut ympäristö- ja ekologisen oikeudenmukaisuuden. Besthornin mukaan ympäristöoikeudenmukaisuudessa tavoitellaan lopulta samoja asioita kuin sosiaalisessa oikeudenmukaisuudessa utilitaristisesta näkökulmasta: ympäristöhaittojen minimoimista sekä ympäristöhyötyjen jakamista mahdollisimman tasapuolisesti. Tällöin näkökulma säilyy kuitenkin antroposentrisenä. Ekologisessa näkökulmassa oikeudenmukaisuutta tulee taas arvioida ensisijaisesti luonnon näkökulmasta: auttaako tehty päätös säilyttämään luonnon hyvinvointia. Tällöin ihminen on ”luonnon palveluksessa” eikä toisinpäin. Näkökulma vastaa enemmän alkuperäiskansojen perinteistä käsitystä ekologisesta oikeudenmukaisuudesta kuin länsimaista oikeuskäsitystä. Besthornin mukaan on nähtävissä, että länsimainen käsitys sosiaalisesta ja ympäristöoikeudenmukaisuudesta ei ole taannut kummankaan oikeuden toteutumista suurimmalle osalle maailman ihmisistä, saatikka luonnolle. Ekologisen oikeudenmukaisuuden näkökulma on myös lähimpänä ekososiaalisen transformaation mukaista käsitystä oikeudenmukaisuudesta.

Myös ympäristökysymyksiin perehtynyt oikeustieteilijä Leena Heinämäki (2014) on kirjoittanut ympäristönsuojelun ja ihmisoikeuksien yhteyksistä oikeudellisesta näkökulmasta. Heinämäen mukaan ympäristön ja ihmisoikeuksien yhteen saattamista on leimannut teoreettinen keskustelu siitä, voidaanko ja tulisiko ympäristö ylipäättään nähdä ihmisoikeutena. Keskustelu on nostanut esille monia avoimia kysymyksiä, kuten kuinka määritellä hyvä ympäristö, keitä ovat oikeudenhaltijat ja hyödyttääkö ihmisoikeusnäkökulma ympäristönsuojelua vai korostaako se liikaa ihmisenäkökulmaa työntäen sivuun luonnon itseisarvon. Ihmisen oikeus kelvolliseen ympäristöön on myös liitetty kestäväen kehityksen käsitteeseen, jolloin taloudellinen, ympäristöllinen ja sosiaalinen

oikeudenmukaisuus kietoutuvat yhteen ja niitä tulee käsitellä kokonaisuutena. Tällöin ympäristön näkeminen ihmisoikeutena olisi omiaan vahvistamaan ympäristöllistä painoarvoa kestävä kehityksen mallissa, jossa tällä hetkellä käytännössä painotetaan erityisesti taloudellista kehitystä ympäristön kustannuksella. Heinämäen mukaan alueellinen oikeuskäytäntö sekä lukuisat YK:n yleiskokouksen päätöslauselmat ja toimielinten raportit osoittavat, että kansainvälinen oikeuskulttuuri ja arvopohja ovat yhä selkeämmin suuntautumassa ihmisoikeuksien ja ympäristön välisten yhteyksien tunnustamiseen sekä ihmisoikeusnäkökulman näkemiseen tärkeänä kansainvälisessä ympäristönsuojelussa.

3 Ekososiaalinen transformaatio

Edellä esitelty teoreettinen viitekehys siis sijoittaa tämän tutkielman rakenteellisen sosiaalityön alla erityisesti dekolonisaation ja paikallislähtöisen tiedon teoriaperinteeseen sekä ympäristösosiaalityön ja ympäristöoikeudenmukaisuuden viitekehyksiin. Seuraavaksi siirryn käsittelemään tutkimuksen oikeutusta perustelemalla ekososiaalisen sosiaalityön tarvetta, ekososiaalista transformaatiota sosiaalityön koulutuksessa ja ekososiaalista sivistystä teoreettisena viitekehystenä.

3.1 Ekososiaalisen sosiaalityön tarve

Ranta-Tyrkön (2018) mukaan sosiaalityön on siis oltava mukana työstämässä tieteenalat ja sektorit ylittävää ekososiaalista siirtymää nykyistä kestävämpään, jatkuvan kasvun jälkeiseen yhteiskuntaan. Ranta-Tyrkön (2017a, 288-290) mukaan viimeaikaisessa sosiaalityön roolia ekososiaalisessa transformaatioissa hahmottavassa keskustelussa sosiaalityöllä nähdään keskeinen rooli kestävän kehityksen konkreettisten yhteiskuntamallien tieteidenvälisessä etsinnässä. Tavoitteena on taloudellisen kasvun pakosta irrotettu yhteiskuntamalli, sillä sosiaalinen ja ekologinen oikeudenmukaisuus eivät ole mahdollisia ilman säästäväistä, ympäristöstä ja tulevien sukupolvien tarpeista huolehtivaa luonnonvarojen käyttöä. Tämän näkökulman mukaan ympäristökriisin ja sosiaalityön kriisin välistä yhteyttä on uskallettava käsitellä entistä laajemmin myös professionaalisen itseymmärryksen kannalta, mikä tarkoittaa ammatin yhteiskunnallisen tehtävän uudelleenmäärittelyä. Ranta-Tyrkkö toteaa, että ekososiaalisen sosiaalityön piirissä kehitellyt toimintamallit saattavat kuulostaa utopistisilta julkishallinnan rytmittämän, toimenpidekeskeisen yksilötyön näkökulmasta, mutta ne sopivat sosiaalityöhön, joka ymmärtää itsensä autonomiseksi, tarvittaessa avoimen poliittiseksi yhteiskunnalliseksi toimijaksi. Tällöin sisällön ja puitteiden lisäksi myös koulutusta tulee arvioida uudelleen, sillä uudenaikaisessa sosiaalityössä tarvitaan aiempaa enemmän ymmärrystä taloudesta ja ympäristökysymyksistä.

Matthiesin ja Närhen (2015, 91) määritelmän mukaan ”ekososiaalisen viitekehysten näkökulmasta rakenteellinen sosiaalityö koskee laajasti yhteiskunnan ja talouden rakenteita sekä ennen kaikkea luonnon ja elinympäristön suhdetta sosiaaliseen hyvinvointiin ja sosiaalisiin ongelmiin”. Ekososiaalisen paradigman mukaan keskeiset muutoksen alueet ovat tähän mennessä käsitelleet uusia taloudellisia ja ympäristöllisiä ratkaisuja, mutta sosiaalisen kietoutuneisuus näihin ratkaisuihin on jäänyt vielä vähäiselle huomiolle. Tämä kietoutuneisuus vaikuttaa enemmän kuin perinteinen

ymmärrys sosiaalisesta kestävydestä, ja on siten mielletävissä koko paradigman muutokseksi. Yhteiskuntien ekososiaalisen siirtymän myötä joudutaan pohtimaan esimerkiksi, millainen hyvinvointivaltio ja sosiaalipalvelut tai sosiaalinen tuki yhteisöille ovat kestäviä ilman nykyistä talouskasvua ja ympäristöuhkia sekä minkälaiset sosiaalialan professioiden roolit vahvistavat yhteiskuntien ekososiaalista siirtymää. (Närhi & Matthies 2017.)

Matthies ja Närhi (2015, 30-31) ovat arvioineet, että sosiaalityön perinteisten käsitteiden tulee ottaa etäisyyttä ympäristötuhoa aiheuttavaan talouskasvun malliin, jolloin myös sosiaalityön instituution, ammatillisten standardien, tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen tulee muuttua. Tuuli Hirvilammi ja Tuula Helne (2014) ovat todenneet sosiaalipolitiikan ja hyvinvointitutkimuksen puolella, että eri tieteenalojen kestävyyskeskustelussa (*sustainability*) on yksi yhteinen argumentaation linja: välttämätön vaatimus paradigman muutoksesta, mikä on verrattavissa tieteelliseen vallankumoukseen.

3.2 Ekososiaalinen transformaatio sosiaalityön koulutuksessa

Äskettäin perustetussa suomalaista sosiaalityön tiedettä popularisoivassa tiedeblogissa Timo Harrikari, Harry Lunabba ja Maija Mänttari-van der Kuip (2020) ovat nostaneet aloituskirjoituksessa esille ilmastokriisin merkityksen sosiaalityölle. He toteavat kirjoituksessa:

”Kaikessa synkkyydessään ilmastokriisi avaa sosiaalityölle mahdollisuuden soveltaa juuri sosiaalityölle ominaista muutostyön osaamista (Ranta-Tyrkkö 2017, 132). Sosiaalityön tiedeyhteisössä tulisikin pohtia sitä, missä määrin sosiaalityö tunnustaa itsensä tieteenalaksi, joka kykenee tuottamaan sellaista relevanttia tietoa ja toimintaa, joka auttaa ihmiskuntaa selviytymään ilmastomuutoksen tuomista haasteista ja ohjaamaan globaalia maailmaa kestävämpään suuntaan. Ympäristökriisiin vastaaminen haastaa meitä myös pohtimaan tieteenalamme hallitsevia puhetapoja ja ilmiökategorioita. Riittävätkö, ja jos, niin missä määrin, sosiaalityön tutkimuksen postmodernit ja konstruktionistiset tietoteoreettiset paradigmat tilanteessa, jossa ympäristökysymykset ajankohtaistuvat, vai edellyttäisikö globaali ympäristökriisi tietoparadigman tarkistamista? Ja mitä se tarkoittaisi käytännössä?”

Kirjoittajien arvion mukaan globaaliin ympäristökriisiin vastaaminen edellyttäisi ainakin kolmea sosiaalityön tieteenalan sisäistä muutosta. Ensinnäkin tutkimuksen temaattinen fokus tulisi kääntää paikallisista ja kansallisista sosiaalisista ongelmista ylijärjestyksiin, globaalisti monikeskuksisiin ja maailmalta nopeasti välittyviin globaaleihin ongelmiin. Toiseksi tutkimuksen tietoteoreettista painopistettä tulisi siirtää kohti realistista agenda, joka voisi tarjota nykyistä kokonaisvaltaisemman ja vastuullisemman perustan luonnon ja ihmisen toiminnan väliseen dynamiikkaan sekä sen ekologisiin reunaehtoihin. Kolmanneksi kirjoittajat vaativat sosiaalityön siirtymistä reaktiivisuudesta

proaktiivisuuteen, millä he viittaavat siihen, että sosiaalityön tulisi tunnustaa olevansa tieteenala, jolla on paljon annettavaa muille tieteenaloille ja maailmalle.

Sosiaalityön opetussuunnitelman muuttamista ekososiaalisen paradigman mukaiseksi tutkineen Peter Jonesin (2018) mukaan Australiassa ja Yhdysvalloissa on todettu tarve muuttaa sosiaalityön opetussuunnitelmaa ympäristön ja etenkin ympäristöoikeudenmukaisuuden huomioimiseksi. Jonesin mukaan eri yliopistoissa on jonkin verran myös kokeiltu ympäristöaiheiden integrointia sosiaalityön opetukseen, esimerkiksi uuden kurssin kehittämistä sosiaalisesti kestävästä kehityksestä ja sosiaalityöstä tai oikeudenmukaisesta ruoantuotannosta. Australiassa taas on kehitetty verkkokurssi ekologisesta sosiaalityöstä, jonka tavoitteena on opettaa opiskelijoita yhdistämään sosiaalityön ammatin, luontoympäristön ja globaalin kansalaisuuden välisiä teemoja. Myös sosiaalityön käytäntöopetuksessa on kokeiltu maailmalla ympäristötietoisuuden lisäämistä esimerkiksi yhteisötyön parissa ympäristöongelmia tunnistamalla ja ratkaisemalla sekä kurssien suunnittelemista paikallisten ympäristöongelmien pohjalta.

Jones (emt.) kuitenkin toteaa, että vaikka nämä esimerkit integroida ympäristöteemaa sosiaalityön opetussuunnitelmaan ja käytännön opetukseen ovat hyviä, monet tutkijat peräänkuuluttavat syvempää muutosta koko sosiaalityön paradigmaan. Jones itse on analysoinut, että sosiaalityön opetussuunnitelmaa voitaisiin muuttaa vastaamaan paremmin ympäristötietoisuuden nousuun joko lisäämällä uutta sisältöä opetussuunnitelmaan uusien kurssien ja sisältöjen muodossa tai integroimalla olemassa olevaan opetussuunnitelmaan ekososiaalisen näkökulman mukaisia arvoja, tietoja ja taitoja. Kolmas vaihtoehto on Jonesin mukaan transformatiivinen vaihtoehto. Sen sijaan, että yritettäisiin lisätä ekososiaalista näkökulmaa olemassa olevaan opetussuunnitelmaan, transformatiivisessa vaihtoehdossa käytettäisiin ekososiaalisen näkökulman tärkeimpiä käsitteitä (*foundation concepts*) sosiaalityön opetuksen pohjana. Toisin sanoen tämä näkökulma kysyy millaista ymmärrystä, tietoa ja taitoja tarvitaan kestävä elämäntavan toteuttamiseen ennen kuin pohditaan, miten ekososiaalinen näkökulma voidaan integroida sosiaalityön opetussuunnitelmaan. Jonesin mukaan kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa hyväksyvät filosofiselta taustaltaan sosiaalityön opetussuunnitelman ja ammatin vakiintuneena modernisaatioon perustuvana alana, mutta kolmas vaihtoehto haluaa kyseenalaistaa tämän filosofisen perustan ja olla siten todella transformatiivinen vaihtoehto. Siitä, millaisia ekososiaalisia käsitteitä käytetään, ei ole olemassa vielä konsensusta, mutta eri tutkijat ovat pohtineet näiksi käsitteiksi esimerkiksi holismia, kestävyyttä,

monimuotoisuutta, *de-growth* teemaa, yhteisöllisyyttä, ympäristöoikeudenmukaisuutta ja globaalia kansalaisuutta.

Jonesin mukaan (emt.) ympäristösosiaalityön pitkäaikaisista tutkijoista myös esimerkiksi Lena Dominelli on todennut, että ympäristöoikeudenmukaisuus tulisi määritellä holistisesti integroimalla se sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteeseen, ei vain lisäämällä sitä siihen. Samoin Heather Boetto (2017) on argumentoinut, että sosiaalityön modernismille perustuva ontologinen perusta ei sovi yhteen luonnonsuojeluun pyrkivän ekososiaalisen näkökulman kanssa. Myös Kati Närhi ja Aila-Leena Matthies (2017) ovat nostaneet esille saman teeman toteamalla, että ekososiaalisen transformaation tutkimuksessa ei ole kyse vain sosiaalityön mahdollisesta positiivisesta vaikutuksesta muutokseen, vaan tärkeää on myös arvioida kriittisesti sosiaalityön itseymmärrystä. Tällöin sosiaalityötä instituutiona tulisi analysoida osana kulttuurisen rakentumisen prosessia, joka joko voi edistää ihmisten selviytymistä tai lisätä ihmisen luontoa tuhoavaa toimintaa. Tällöin ekososiaalinen muutos vaatii heidän mukaansa sosiaalityön syvää transformatiivista prosessia kestävän tulevaisuuden kehittämiseksi.

Aiheen keskeisistä tutkijoista Mel Gray ja John Coates (2015) ovat todenneet sosiaalityön koulutuksen ekososiaalista transformaatiota käsittelevässä artikkelissaan, että transformatiivisen opetuksen ja käytännön muutoksen haaste on paitsi kritisoida, myös rakentaa aiemman paradigman päälle. Heidän mukaansa aiheetta käsittelevä aiempi kirjallisuus on keskittynyt kritisoimaan ja siten polarisoimaan tilannetta sen sijaan, että siinä olisi pyritty luomaan tulevaisuuteen suuntautuvaa progressiivisempaa ja integroivampaa analyysia ja käytäntöä. Myös Gray ja Coates toteavat artikkelissaan, että sosiaalityön opetuksessa perspektiivin muutos ihmiskeskeisestä modernistisesta näkökulmasta holistiseen ympäristön huomioivaan näkökulmaan on tällöin keskeistä. Tässä tutkielmassa pyritään analysoimaan niin sosiaalityön modernistista arvopohjaa kuin tuomaan esille keinoja siirtyä ekososiaalisen näkökulman huomioivaan sosiaalityön koulutukseen

3.3 Ekososiaalinen sivistys

Koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan ekososiaalista transformaatiota sosiaalityön opetussuunnitelmissa ja opetuksessa, tarjoaa kasvatustieteissä käytössä oleva ekososiaalisen sivistyksen teoriapohja myös kiinnostavan teoreettisen viitekehyksen. Ekososiaalisen sivistyksen teoria auttaa hahmottamaan sitä, miten koulutuksen avulla toisaalta sosiaalistetaan yksilöitä

tiettyihin ympäristön kannalta tuhoisiin ajatusmalleihin ja yhteiskunnan rakenteisiin, ja toisaalta millaiset ajatusmallit olisivat kestäväen kehityksen kannalta parempia. Kognitiivisen ja transformatiivisen oppimisen tasojen avulla voidaan arvioida ekososiaalisen sosiaalityön opetuksesta tehtyä tutkimusta ja ekososiaalisen transformaation mahdollisuuksia. Ekososiaalisen sivistyksen piirissä käytetyt käsitteet ovat myös läheisiä dekolonisaation ja paikallislähtöisen tiedon käsitteiden kanssa.

Kasvatustieteissä ekososiaalisuuden idean lähtökohta on, että luonnon hyvinvoinnista huolehtiminen lisää myös ihmisten hyvinvointia. Tämä vaatii systeemistä ajattelua, jossa tarkastellaan luonnon, ihmisen ja yhteiskunnan keskinäistä vuorovaikutusta. Sivistyksen tehtäväksi taas on määritelty toisaalta vallitsevan kulttuurin jatkuvuuden varmistaminen ja toisaalta yhteiskunnan uudistaminen tarttumalla kriittisesti kunkin ajan polttaviin kulttuurisiin kysymyksiin. Ekososiaalisen sivistyksen lähtökohtana on tällöin vallalla olevan olemassaolon ihanteen kritiikki. Nykyisen hyvinvoinnin tavoittelu perustuu vaurauden lisäämiseen ja edistystä mitataan kapeasti bruttokansantuotteen avulla. Talouden kasvun tavoittelu on kuitenkin rapauttanut hyvinvointia esimerkiksi ympäristön kustannuksella ja ihmisten lisääntyneen stressin ja eriarvoisuuden lisääntymisen kautta. Ekososiaalisen sivistyksen päämääränä on turvata hyvän elämän edellytykset maapallon rajoissa nykyisille ihmisille ja tuleville sukupolville sekä eliökunnalle. Se haastaa uudistamaan olemassaolon ihannetta materiaalisesta ja talouskeskeisestä ajattelusta merkityskeskeisyyteen. Tällöin sivistys ilmenee vapauden ja vastuun tasapainona ihmisen ajattelussa ja toiminnassa rajallisella maapallolla, ja se konkretisoituu kestävämpänä elämäntapana, yhteiskuntana ja kulttuurina. Ekososiaalinen sivistys vahvistaa myös luottamusta tulevaisuuteen. (OKKA 2020; Salonen & Bardy 2015.)

Myös Erkka Laininen (2018, 18-19) on todennut, että tulevaisuuden kriisiytyminen ekologisten rajojen osalta nostaa esiin kasvatuksen ja koulutuksen kritiikin. Kasvatuksen sidonnaisuus yhteiskuntaan ja länsimaisen elämänmuodon ihanteisiin on tiedostettava, jotta sen avulla voidaan edistää ekologisesti kestävä elämänmuotoa. Jos kasvatuksen syvimpiä ontologisia käsityksiä ei pystytä purkamaan, uudistetaan siinäkin tuhoavaa välineellistä luontosuhdetta.

Lainisen (2018, 23-24) mukaan transformatiivinen oppiminen tarkoittaa perustavanlaatuisia muutoksia ihmisen suhteessa ympäröivään todellisuuteen. Transformatiiviseen oppimiseen sisältyy

kokemus syvästä, rakenteellisesta muutoksesta käsityksissä, ajattelussa, tunteissa ja toiminnassa, mikä johtaa tietoisuuden uudistumiseen tavalla, joka pysyvästi muuttaa olemisen tapaa maailmassa. Lainisen mukaan kestävän tulevaisuuden rakentamisessa tarvitaan oppimista, joka muuttaa ymmärrystämme ja käsityksiämme ihmisen ja luonnon keskinäisestä riippuvuudesta, ihmisyydestä, hyvinvoinnin tekijöistä sekä talouden roolista maailmassa ja päivittäisessä elämässä. Laininen (2018, 29) on kehittänyt ekososiaaliseen sivistykseen liittyen oppimisen tasojen viitekehyksen, jonka avulla voidaan arvioida myös sosiaalityön koulutusta ekososiaalisen transformaation tason osalta. Kolme oppimisen tasoa ovat kognitiivinen, meta-kognitiivinen ja transformatiivinen. Kognitiivisella tasolla korostuvat tieto ja ymmärrys, meta-kognitiivisella tasolla uskomusten, käsitysten ja arvojen kriittinen reflektio, kun taas transformatiivisella tasolla tavoitteena on käsitysten ja koko maailmansuhteen uudistuminen.

Tämän ekososiaalisen sosiaalityön ja sivistyksen tutkimuksen pohjalta keskityn tässä tutkimuksessa tutkimaan ympäristöön liittyvästä sosiaalityön koulutuksesta tehtyä aiempaa tutkimusta. Aiemman tutkimuksen perusteella tarkastelen, miten ekososiaalinen tai ympäristösosiaalityö on käsitteellistetty, miten ekososiaalinen transformatio konstruoituu ja mitä teemoja sosiaalityön koulutusta ja ympäristöä koskevasta tutkimuksesta nousee. Tutkin aineistosta myös, miten ympäristö tai ekososiaalisuus on käytännössä huomioitu sosiaalityön koulutukseen liittyvässä tutkimuksessa ja miten nämä tulokset asemoituvat ekososiaalisen sivistyksen tasoihin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millä tavoin ekososiaalinen tai ympäristösosiaalityö on määritelty sosiaalityön koulutukseen liittyvässä tutkimuksessa ja mitä teemoja aiheeseen liittyen aineistosta nousee?
2. Miten luontoympäristö ja/tai ekososiaalinen transformatio on käytännössä huomioitu sosiaalityön koulutuksessa ja miten nämä tulokset asemoituvat ekososiaalisen sivistyksen oppimisen tasoihin?

4 Scoping-katsaus metodina

Esittelen seuraavaksi valitun tutkimusmenetelmän, aineiston keruun ja analyysitavan ennen tutkimustuloksiin siirtymistä.

4.1 Scoping-katsaus

Tutkimus toteutetaan scoping-katsauksena (kartoittava katsaus) keskittyen sosiaalityön koulutusta ja ympäristö-/ekososiaalista sosiaalityötä koskevaan tutkimukseen. Löydettyjen artikkeleiden pohjalta tutkin, mitä jo tiedetään tai ei tiedetä ekososiaalisen ja ympäristönäkökulman huomioimisesta sosiaalityön koulutuksessa, miten ekososiaalinen transformaatio on käsitteellistetty ja miten ympäristöasioita on tähän mennessä huomioitu sosiaalityön koulutuksessa kansainvälisesti.

Koska ekososiaalinen sosiaalityö on suhteellisen uusi tutkimusaihe, mutta uutta tutkimusta tehdään tällä hetkellä jatkuvasti, olen valinnut scoping-katsauksen tutkimusmenetelmäksi. Scoping-katsauksesta ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää, mutta se on läheistä sukua integroivalle tutkimuskatsaukselle. Se kuitenkin eroaa integroivasta katsauksesta siten, että scoping-menetelmää käytettäessä vaaditaan aineiston analyttistä tulkintaa. Menetelmällä pyritään saamaan selville se, mitä jo tiedetään jostakin ilmiöstä sekä tuomaan esille tutkimusten väliin jääviä aukkoja. Scoping-katsauksella voidaan myös nimensä mukaisesti hahmottaa tutkittavan aiheen laajuus ja se sopiikin monimutkaisiin ja nousussa oleviin tutkimusaiheisiin, joita ei ole tarkasteltu riittävän kattavasti aikaisemmin. Katsaukseen voi sisältyä myös uusien käsitteiden välisten suhteiden tunnistamista ja esittämistä, mitä on tarkoitus tehdä ekososiaaliseen ja ympäristösosiaalityöhön liittyvien käsitteiden osalta. Tämä myös erottaa menetelmän systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta. Menetelmänä scoping-katsaus mahdollistaa yleisten tutkimuskysymysten ja metodologisesti monipuolisten tutkimusten tarkastelun, mutta tutkimusten laatua ei arvioida kartoituksessa. Scoping-katsaus on siis kuvaileva, ei systemaattinen, kirjallisuuskatsaus. Scoping-katsauksen tulosten pohjalta voidaan arvioida ja suunnitella systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemistä. (Arksey & O'Malley 2005; Levac ym. 2010; Munn ym. 2018.)

Scoping-menetelmälle on määritelty metodologinen viitekehys. Sen mukaan ensin määritellään laajat, mutta selkeät tutkimuskysymykset, joiden avulla saadaan varmasti tarpeeksi laaja aineisto. Sen jälkeen pyritään tunnistamaan olennainen aineisto, eli päätetään mistä aineistoa etsitään ja

mitä hakusanoja käytetään. Myös tässä voidaan käyttää monia eri menetelmiä tietokantojen valitsemisesta käsin tehtävään aineistohakuun relevanteista journaaleista. Kolmannessa vaiheessa valitaan mukaan otettavat tutkimukset käyttäen tutkimuskysymysten perusteella ennalta määriteltäviä sisäänotto- ja poissulkukriteerejä. Neljännessä vaiheessa koostetaan tutkimuksen data esimerkiksi kuvailevan analyysin tai teemoittelun avulla. Lopulta tulokset kootaan, tehdään niistä yhteenveto ja raportointi. Kuudentena mahdollisena vaiheena on konsultaatio, jossa määritelty sidosryhmä voi arvioida tutkimustuloksia sekä tarjota uusia näkemyksiä ja lähteitä tutkimukseen. Tämän kehyksen avulla on mahdollista tehdä johtopäätöksiä olemassa olevasta empiirisestä aineistosta, tunnistaa tutkimusaineiston puutteet ja tulkita jo olemassa olevaa tietoa. (Arksey & O'Malley 2005; Levac ym. 2010, 1-3.)

Analyysin osalta Levac ym. (2010) suosittelevat analyysin jakamista kolmeen vaiheeseen, minkä perusteella voidaan tarkasti raportoida scoping-katsauksen tulokset. Ensimmäinen vaihe on tiedon analysointi, johon kuuluu kuvaileva numeerinen yhteenvetoanalyysi valituista julkaisuista. Toinen vaihe sisältää temaattisen analyysin, mihin kuuluu eri asioiden identifiointi. Scoping-katsauksen temaattisen analyysin rakennetta käytetään yleiskuvan saamiseksi aineistosta, mutta analyysistä ei tehdä synteesiä. Temaattinen analyysi voi olla teoria- tai aineistolähtöistä. Tässä tutkimuksessa toteutettava aineistolähtöinen temaattinen analyysi on aloitettu keräämällä katsaukseen valituista julkaisuista alkuperäissitaatit, jotka sopivat tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen teksti on koodattu ja sen perusteella kehitetty kuvaavat teemat. Jatkuva analyysi kunkin teeman ympärillä auttoi määritelmien muodostamisessa ja teemojen nimeämisessä. Tämän jälkeen edetään lopulliseen analyysiin, jossa valitut teemat liittyvät tutkimuskysymykseen ja näin saadaan muodostettua yhteenveto tuloksista. (Braun & Clarke 2006.) Kolmannessa analyysin vaiheessa pohditaan havaintojen merkitystä koko tutkimuksen tarkoitukseen ja tulosten soveltamista käytäntöön. Lisäksi pohditaan tutkimuksen vahvuuksia ja heikkouksia sekä mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. (Levac ym. 2010.)

4.2 Aineiston haku ja tutkimusten valinta

Tämän tutkimuksen aineistoa rajaa kieli, tutkimusten on oltava englanniksi. Helsingin yliopiston kirjaston informaatikko on auttanut tietokantojen ja hakusanojen valitsemisessa. Koska minulla on pääsy vain tietokantoihin Helsingin yliopiston kautta, aineistohaut tehtiin yliopiston keskeisistä sosiaalitieteiden tietokannoista: Ebscohostista (Psychology/Sociology Databases), Proquestista

(Social Science Database ja Social Services Abstracts), Scopuksesta ja Web of Sciencestä (Social Sciences Citation Index). Aineistoa haettiin myös löydettyjen artikkeleiden lähteiden perusteella. Koska keskustelut kestävästä kehityksestä ja ympäristösosiaalityöstä ovat nousseet vahvasti esiin globaalin sosiaalityön eri yhteyksissä 2010-luvulla, on sisäänottokriteerinä vuodesta 2010 eteenpäin julkaistut kokonaiset artikkelit. Hakusanoiksi valikoitui ekososiaalisen viitekehityksen mukaisesti: *”social work” AND education OR curricul* AND ecosocial OR eco-social OR transformation* OR ”sustainable development” OR ”environmental paradigm”*. Avainsanojen, kuten *environment*, *nature* tai *green*, käyttäminen tuottivat liian suuren hakutuloksen, minkä takia tutkimuksen laajuus huomioiden käytettiin tarkempia hakutermejä. Hakua kokeiltiin myös vastaavilla suomenkielisillä hakusanoilla Finnan kautta, mutta tulokset keskittyivät alemman korkeakoulutason opinnäytetöihin, minkä takia ne rajattiin ulos tästä tutkimuksesta. Haut toteutettiin kesäkuussa 2020. Hakujen tulokset ja käytetyt rajaukset on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Hakustrategia tietokannoista ja tulokset.

Tietokanta ja hakupäivä	Tulokset ja rajaukset
Scopus, 7.6.2020	- 151 tulosta - rajauksena: 2010-, English, full text
ProQuest (Social Science Database ja Social Services Abstracts), 4.6.2020	- 403 tulosta - rajauksena: 2010-, English, ”social work” -filter, full text
Web of Science (Social Sciences Citation Index), 4.6.2020	- 59 tulosta - rajauksena: advanced search; category social work; 2010-; English; articles; all search words as topic; full text
Ebscohost (Psychology/Sociology Databases), 7.6.2020	- 229 tulosta - rajauksena: 2010-, English, full text, läheiset termit käytössä

Yhteensä hakutuloksia oli 842 kappaletta, jotka tallennettiin RefWorks -viitteidenhallintaohjelmaan. Duplikaatteja oli 79 kappaletta, joten arvioitavia hakutuloksia oli RefWorksin automaattisen duplikaattien poistamisen jälkeen yhteensä 763 kappaletta. Kävin nämä 763 artikkelia läpi ensin otsikko- ja abstraktitasolla, josta valitsin seuraavilla sisäänottokriteereillä artikkelit: artikkelin tuli käsitellä sosiaalityötä ja siihen liittyvää koulutusta sekä ekososiaalisuutta, kestävää kehitystä tai ympäristöparadigmaa. Tekstin tuli olla englanninkielellä ja koko teksti saatavilla. Ulosjättökriteereinä oli sosiaalityötä ja sen koulutusta käsittelemättömät artikkelit tai artikkelit, joissa ei edellä mainittujen lisäksi käsitelty ekososiaalisuutta, kestävää kehitystä tai

ympäristöparadigmaa, teksti oli muulla kuin englannin kielellä tai koko tekstiä ei ollut saatavilla. Pois jätetyt artikkelit käsittelivät esimerkiksi sosiaalista transformaatiota, yleisesti sosiaalityön koulutuksen kehittämistä tai kestävyys oli määritelty vanhenevan väestön aiheuttamalla paineella yhteiskunnan kestävyydelle.

Otsikko- ja abstraktitason arvioinnin perusteella sisäänottokriteerit täyttivät 34 artikkelia, joista luin koko tekstin artikkelin tutkimukseen soveltuvuuden arvioimiseksi. Luettujen artikkeleiden lähteiden perusteella löysin vielä seitsemän artikkelia lisää aineistoon. Näistä 41:stä artikkelista lopulliseen aineistoon päätyi koko tekstin lukemisen jälkeen 18 artikkelia (taulukko 2, artikkeleiden tarkempi kuvaus liitteessä 1). Teknisistä syistä pois jätetyistä artikkeleista osasta ei löytynyt maksutonta versiota (6) tai koko teksti olikin abstraktin jälkeen muulla kielellä kuin englanniksi (1). Koska aineiston haussa ei scoping-analyysin kriteerien mukaisesti vaadittu vertaisarvioituja artikkeleita, oli osa aineistosta esimerkiksi lehtien pääkirjoituksia, kirja-arvosteluita tai vastineita aiempiin artikkeleihin (3). Näitä ei kuitenkaan valittu aineistoon siitä syystä, että ne olivat enemmän mielipidekirjoitusmaisia tekstejä kuin syvällisiä analyysseja aiheesta. Useimmiten syy oli kuitenkin ulosjättökriteerien mukainen eli artikkeli ei käsitellyt sosiaalityön koulutusta ekososiaalisuuden, kestävän kehityksen tai ympäristöparadigman mukaisesta näkökulmasta (13).

Taulukko 2. Aineistoon valitut artikkelit.

	Kirjoittaja(t)	Otsikko	Julkaisu
1.	Rambaree, K. (2020)	Environmental social work: Implications for accelerating the implementation of sustainable development in social work curricula.	<i>International Journal of Sustainability in Higher Education</i> , 21(3), 557-574
2.	Naranjo, N. R. (2020)	Environmental issues and social work education.	<i>British Journal of Social Work</i> , 50(2), 447-463
3.	Powers, M., Schmitz, C., & Beckwith Moritz, M. (2019)	Preparing social workers for ecosocial work practice and community building.	<i>Journal of Community Practice</i> , 27(3-4), 446-459
4.	Papadopoulos, A. (2019)	Integrating the natural environment in social work education: Sustainability and scenario-based learning.	<i>Australian Social Work</i> , 72(2), 233-241
5.	Boetto, H. (2019)	Advancing transformative eco-social change: Shifting from modernist to holistic foundations.	<i>Australian Social Work</i> , 72(2), 139-151
6.	Boddy, J., Macfarlane, S., & Greenslade, L. (2018)	Social work and the natural environment: Embedding content across curricula.	<i>Australian Social Work</i> , 71(3), 367-375

7.	Boetto, H. (2017)	A transformative eco-social model: Challenging modernist assumptions in social work.	<i>British Journal of Social Work</i> , 47(1), 48-67
8.	Papadopoulos, A., & Hegarty, K. (2017)	Moving beyond the metaphor, reaching beyond the rhetoric: Social work education in a changing environment.	<i>Journal of Cleaner Production</i> , 168, 357-365
9.	Crews, D., & Besthorn, F. H. (2016)	Ecosocialwork and transformed consciousness: Reflections on eco-mindfulness engagement with the silence of the natural world.	<i>Journal of Religion and Spirituality in Social Work</i> , 35(1-2), 91-107
10.	Des Marais, E. A., Bexell, S. M., & Bhadra, S. (2016)	Reflexive development: A model for helping social workers contribute to a sustainable global future.	<i>Social Work Education</i> , 35(1), 100-112
11.	Boetto, H., & Bell, K. (2015)	Environmental sustainability in social work education: An online initiative to encourage global citizenship.	<i>International Social Work</i> , 58(3), 448-462
12.	Crawford, F., Agustine, S. S., Earle, L., Kuyini-Abubakar, A., Luxford, Y., & Babacan, H. (2015)	Environmental sustainability and social work: A rural Australian evaluation of incorporating eco-social work in field education.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 586-599
13.	Drolet, J., Wu, H., Taylor, M., & Dennehy, A. (2015)	Social work and sustainable social development: Teaching and learning strategies for 'Green social work' curriculum.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 528-543
14.	Gray, M., & Coates, J. (2015)	Changing gears: Shifting to an environmental perspective in social work education.	<i>Null</i> , 34(5), 502-512
15.	Melekis, K., & Woodhouse, V. (2015)	Transforming social work curricula: Institutional supports for promoting sustainability.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 573-585
16.	Philip, D., & Reisch, M. (2015)	Rethinking social work's interpretation of 'Environmental justice': From local to global.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 471-483
17.	Teixeira, S., & Krings, A. (2015)	Sustainable social work: An environmental justice framework for social work education.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 513-527
18.	Jones, P. (2010)	Responding to the ecological crisis: Transformative pathways for social work education.	<i>Journal of Social Work Education</i> , 46(1), 67-84

4.3 Tulosten analysointi

Aineisto analysoitiin siis aineistolähtöisen teemoittelun avulla. Aineistosta erottui teoreettisen viitekehyksenkin mukaisesti ympäristöä ja koulutusta käsittelevät osat, joista muodostettiin omat yläteemat. Löydettyjen sitaattien pohjalta ympäristöteeman alle muodostettiin kolme alateemaa: ympäristön käsitteellistäminen aineistossa, ympäristöoikeudenmukaisuus sekä modernismia ja

holismia käsittelevä teema. Ympäristön käsitteellistämisen alle kertyi vihreän, ekologisen, ekososiaalisen, ympäristösosiaalityön ja ekosentrisen paradigman kaltaisia käsitteitä. Oikeudenmukaisuutta oli käsitelty useimmissa artikkeleissa, jolloin kyseisistä sitaateista muodostui yksi teema. Käsitteinä oli ympäristö-, ekologinen tai sosiaalinen oikeudenmukaisuus, joiden suhteita toisiinsa artikkeleissa käsiteltiin. Modernismi ja sen kritiikki sekä vastavoimana toimiva holismi nousivat myös monessa artikkelissa esille. Modernismin osalta käsiteltiin esimerkiksi sen historiallista taustaa, dualismia, individualismia, kapitalismia, teollistumista ja teknologiaa sekä materialismia. Sosiaalityön osalta käsiteltiin tällöin alan humanistista arvopohjaa. Holismiin liittyen taas käsiteltiin ihmistä osana luontoa, yhteisöllisyyttä, uutta käsitystä hyvinvoinnista, *de-growth* -teemaa, *mindfulnessia*, globaalia kansalaisuutta sekä alkuperäiskansojen tiedon ja arvojen vastaavuutta holismiin verrattuna.

Koulutuksen osalta aineistosta nousi esille ensinnäkin ympäristöaiheiden huomioiminen ja ekososiaaliseen transformaatioon pyrkiminen joko institutionaalisella tai pedagogisella tasolla. Institutionaalisella tasolla aineistossa käsiteltiin sitä, miten yliopistot voivat hallinnollisella ja käytännön tasolla huomioida ympäristöasiat omassa toiminnassaan. Pedagoginen taso taas viittaa siihen, miten opetussuunnitelmissa tai kurssien sisällöissä otettiin huomioon ympäristökysymykset. Toinen teema koulutuksen osalta oli sen erottelu, nähtiinkö riittäväksi ympäristöasioiden lisääminen integratiivisesti jo olemassa oleviin kursseihin ja sisältöihin vai vaadittiinko kokonaisvaltaisempaa ekososiaalista transformatiota koko opetussuunnitelmaan. Kolmanneksi teemaksi muodostettiin artikkeleissa esitellyt käytännön esimerkit kurssien ja opetuksen sisällöistä. Teemoittelu on esitetty tiivistettynä taulokossa 3.

Taulokko 3. Aineiston teemoittelu.

Yläteema	Alateema	Käsitteet ja artikkelit
	Ympäristön käsitteellistäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristösosiaalityö (Boddy ym. 2018; Des Marais ym. 2016) • Vihreä sosiaalityö (Drolet ym. 2015; Crawford ym. 2015) • Ekologinen sosiaalityö (Gray & Coates 2015) • Kestävä kehitys (Rambaree 2020; Naranjo 2020) • Ekososiaalinen sosiaalityö (Boetto 2019; Powers ym. 2019; Boetto 2017; Crews & Besthorn 2016)

Sosiaalityö ja ympäristö	Ympäristöoikeudenmukaisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristöongelmista joutuvat kärsimään marginalisoituneet väestöosat (Des Marais ym. 2016; Teixeira & Krings 2015; Dawn & Reisch 2015; Melekis & Woodhouse 2015; Boetto & Bell 2015) • Ympäristöepäoikeudenmukaisuus ihmisoikeusongelmana (Naranjo 2020) • Antroposentrisen ja ekosentrisen oikeuskäsitelmien erottaminen (Papadopoulos & Hegarty 2017) • Ekologinen oikeudenmukaisuus (Melekis & Woodhouse 2015, Boetto 2017)
	Modernismi ja holismi	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalityön modernistisen filosofisen arvopohjan kritiikki (Boetto 2019; Boetto 2017; Dawn & Reisch 2015; Jones 2010) • Holismi ja ekososiaalinen transformaatio (Boetto 2017; Gray & Coates 2015)
Sosiaalityön koulutus	Yliopistojen institutionaalinen ja pedagoginen taso	<ul style="list-style-type: none"> • Yliopistojen institutionaaliset muutokset (Powers ym. 2019; Naranjo 2020; Melekis & Woodhouse 2015) • Institutionaaliset esteet (Harris & Boddy 2017) • Pedagogiset muutokset (Melekis & Woodhouse 2015; Gray & Coates 2015)
	Muutokset opetukseen integraation tai transformaation avulla	<ul style="list-style-type: none"> • Integraatio-malli ympäristöasioiden lisäämiseksi opetussuunnitelmiin (Powers ym. 2019; Papadopoulos 2019; Boddy ym. 2018; Papadopoulos & Hegarty 2017) • Ekososiaalinen transformaatio (Rambaree 2020; Naranjo 2020; Boetto 2019; Gray & Coates 2015; Dawn & Reisch 2015; Jones 2010)
	Esimerkkejä opetusmenetelmistä	<ul style="list-style-type: none"> • Ilmiöpohjaisen oppimisen malli (Papadopoulos 2019; Papadopoulos & Hegarty 2017) • Refleksiivisen kehityksen malli (Des Marais ym. 2016) • Ympäristöoikeudenmukaisuuteen liittyvän sisällön lisääminen (Teixeira & Krings 2015) • Globaali kansalaisuus verkkokurssina (Boetto & Bell 2015) • Transformatiivisen oppimisen esimerkkejä (Jones 2010; Drolet ym. 2015; Boddy ym. 2018; Crews & Besthorn 2016)

5 Tutkimustulokset

Tutkimustulokset on jaoteltu ympäristöön ja koulutukseen liittyviin tuloksiin tutkimuskysymysten mukaisesti. Osiossa 5.1 on esitetty ympäristöön liittyvät tulokset: eri käsitykset ympäristöstä sosiaalityössä, ympäristöoikeudenmukaisuus sekä modernismin ja holismin vaikutukset sosiaalityössä. Osiossa 5.2 käsitellään koulutukseen liittyvät tutkimustulokset, jotka on jaoteltu ensinnäkin institutionaalisiin ja pedagogisiin tuloksiin, ja toiseksi pedagogiset tulokset on jaoteltu integratiivisiin ja transformatiivisiin tuloksiin. Lopuksi esitellään vielä aineistosta nousseita pedagogisia esimerkkejä ympäristöstä sosiaalityön koulutuksessa.

5.1 Sosiaalityö ja ympäristö

5.1.1 Eri näkökulmat ympäristöön sosiaalityössä

Aineistosta nousi esiin eri tapoja käsitteellistää ympäristö ja siihen liittyvä tutkimus. Näkemyksille perustui myös ajatus siitä, mikä sosiaalityön rooli on ympäristöhaasteisiin vastaamisessa. Tutkimusten lähtökohtina oli nostettu artikkeleissa esimerkiksi vihreä, ekologinen, ekososiaalinen ja ympäristösosiaalityö. Tutkijat kuitenkin määrittelivät eri näkökulmia hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Boddy ja kumppanit (2018) kirjoittavat aineistossa ilman selkeää määritelmää jäävästä ympäristösosiaalityöstä. Boddy ja kumppanit katsovat ympäristösosiaalityön sisältävän niin vihreän sosiaalityön kuin syväekologiankin näkökulman. He nostavat esimerkiksi Lena Dominellin (2012) mallin vihreästä sosiaalityöstä, jossa tuodaan esille ympäristöepäoikeudenmukaisuuksia liittyen esimerkiksi luonnonvarojen epätasaiseen jakamiseen, ja ajetaan samalla ympäristöoikeudenmukaisuutta, jossa huolehditaan kaikkien ihmisten ja maapallon hyvinvoinnista nyt ja tulevaisuudessa. Boddy ja kumppanit ovat käsitelleet myös ekososiaalista työtä, jossa heidän määritelmänsä mukaan siirrytään antroposentrisestä näkökulmasta arvostamaan myös muiden olentojen itseisarvoa, ei vain instrumentaalista arvoa. Kirjoittajat yhdistävät artikkelissaan ekososiaalisen ja vihreän sosiaalityön näkökulmat, jolloin sosiaalityön menetelmien ja sosiaalisen muutoksen avulla pyritään luomaan kestävä ja biodiversiteetiltään rikas planetaarinen ekosysteemi. Tämä vaatii kirjoittajien mukaan sosiaalityöntekijöiltä ympäristökäsitteiden omaksumista käytännöntyössä, työskentelyä yksilöiden ja yhteisöjen kanssa monitieteisesti sekä suhtautumista kriittisesti diskursseihin, jotka alistavat luontoympäristöä. Kirjoittajat toteavat, että nykyinen

vallitseva diskurssi luontoympäristön arvioimiseksi tapahtuu taloudellisen kehityksen läpi, jolloin se on esimerkiksi jättänyt huomiotta ilmastonmuutoksen vaikutuksen haavoittuvaisiin ihmisiin ja luonnon merkityksen kaikille ihmisille.

Myös Drolet ja kumppanit (2015) pohjaavat artikkelissaan ympäristökäsityksensä Dominellin vihreälle sosiaalityölle. Kirjoittajien tulkinnan mukaan vihreän sosiaalityön pitää sekä osoittaa että haastaa esimerkiksi köyhyyden, rakenteellisen eriarvoisuuden, kulutustapojen ja globaalin keskinäisriippuvaisuuden merkitys ympäristökriisin osatekijöinä. Vihreän sosiaalityön käsite yhdistää holistisesti näkökulmia eri ympäristöistä ja niiden vaikutuksesta ihmisten käyttäytymiseen. Kirjoittajat katsovat vihreän sosiaalityön näkökulman olevan erityisen toimiva ympäristöasioiden tarkasteluun sosiaalityön rakenteellisia kysymyksiä ja oikeudenmukaisuutta käsittelevästä näkökulmasta ja siitä, kuinka sosiaalityöntekijät voivat toimia näiden asioiden puolesta yhteisötasolla. Myös Crawford ja kumppanit (2015) toteavat vihreään sosiaalityöhön liittyen, että sosiaalityön hallitsevana narratiivina ei pitäisi olla enää ihmisten sopeuttaminen ympäristöönsä, vaan ihmisten ja ympäristön vastavuoroinen suhde tulisi ottaa huomioon.

Aineistossa tuli mielenkiintoisesti esille se, että yhdysvaltalaisissa artikkeleissa korostui ennemminkin ympäristöongelmiin reagoiminen ja sopeutuminen kuin pyrkimys vaikuttaa niihin proaktiivisesti. Esimerkiksi Yhdysvaltojen kontekstissa kirjoittavat Des Marais ja kumppanit (2016) katsovat artikkelissaan, että paikallisten sosiaalityön opiskelijoiden on ylipäättään vaikea hahmottaa, minkälainen rooli heillä ja heidän asiakaskunnallaan on ympäristöasioissa. Artikkelin lähtökohtana on, että kansainvälinen kehitys on perinteisesti pohjautunut luonnonvarojen kulutukseen, minkä takia tärkeää on tiedostaa kulutuksen vaikutus ympäristön kestävyys. Kirjoittajat katsovat yksilö ympäristössään -näkökulman olleen pitkään keskeinen lähtökohta Yhdysvalloissa ympäristösosiaalityössä. Se toimiikin hyvin yksilötasolla, mutta on huono käsite yhteisö-, kansallisella tai globaalilla tasolla. Kirjoittajien mukaan sosiaalityön opiskelijoiden on vaikea hahmottaa, miten transnationaaliset ongelmat, kuten ilmastonmuutos ja sen aiheuttamat paikalliset kriisit ovat yksilöiden toiminnan tulosta. Samaten opiskelijoiden on vaikea nähdä, miten kulutuksella kehittyneissä maissa on suora vaikutus kehittyviin maihin.

Sosiaalityön ympäristötutkimuksen pitkän linjan tutkijat Mel Gray ja John Coates (2015) ovat käsitelleet ympäristöongelmia rakenteellisesta näkökulmasta. He pohjaavat artikkelinsa

kansainväliselle ihmisoikeuksien julistukselle, jonka arvojen mukaisesti sosiaalityössä ja -politiikassa pyritään hillitsemään globaalin talouskasvun ja kehityksen pahimpia haittoja. Tukiessaan vapaata kauppaa ja globalisaatiota, kansalliset hallitukset ja kansainväliset kehitysjärjestöt ovat päätyneet – suoraan ja epäsuoraan – tukemaan uusiutumattomien luonnonvarojen hyödyntämistä ja monien ekosysteemien tuhoamista sekä tuloerojen kasvamista niin kansallisesti kuin globaalistikin. Ympäristönäkökulman huomioiminen sosiaalityössä olisi tärkeää sen takia, että työllä voitaisiin helpottaa yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen ahdinkoa, jotka kärsivät niin kasvavasta eriarvoisuudesta ja sosiaalisesta epäoikeudenmukaisuudesta kuin myös ympäristötuhoista.

Gray ja Coates (2015) kritisoivat yksilö ympäristössään -näkökulmaa ja erottavat ympäristönsuojelullisen ja ekologisen näkökulman. Ympäristönsuojelullinen (*environmental*) näkökulma perustuu lineaariseen syy-seuraussuhde -ajatteluun, eikä siten tue holistista ajattelua. Ajattelussa pyritään muutokseen olemassa olevan modernin sosiaalisen ja ekologisen järjestelmän sisällä. Sen sijaan radikaalimmassa vihreässä näkökulmassa (*green perspective*) pyritään perustavanlaatuisesti muuttamaan yhteiskuntaa. Nämä termit muodostavat yhdessä ekologisen näkökulman, mikä taas eroaa sosiaalityön alkuvaiheista, jolloin ekologisella ja ekosysteemillä viitattiin 'yksilö (sosiaalisessa) ympäristössään' -näkökulmaan. Tällöin ei ymmärretty ekologisen mallin koko kirjoa keskinäisriippuvuudesta, monimuotoisuudesta ja yhteisöistä, jotka ovat nykyisin osa holistista ekologista näkökulmaa. Grayn ja Coatesin vihreän ja ekologisen näkökulman määrittely eroaa taas yleisesti muista määrittelyistä, joissa vihreällä sosiaalityöllä viitataan ennen kaikkea rakenteellisiin muutoksiin ja ekologisella näkökulmalla luonnon asettamista prioriteetiksi.

Kestävä kehitys on aineistossa esitelty melko laveana määritelmänä. Esimerkiksi Rambaree (2020) on määritellyt kestävän kehityksen holistisena ja integroivana käsitteenä, joka yhdistää keskeisiä ulottuvuuksia ja arvoja terveen ja hyvinvoivan yhteiskunnan kehittämiseksi myös tulevaisuudessa. Rambareen mukaan sosiaalityö on luonteeltaan emansipatorista ja transformatiivista sosiaaliseen muutokseen tähtäävää työtä, minkä takia ammatillisilla on moraalinen velvollisuus luoda parempia elinolosuhteita. Myös ympäristöongelmien sosiaaliset seuraukset vaativat reagointia sosiaalityöltä. Rambaree määrittelee ympäristön yksilö ympäristössään -käsitteen kautta, todeten sosiaalityön keskittyneen aiemmin lähinnä sosiaaliseen ympäristöön ja unohtaen bio-fysikaalisen ympäristön. Kestävän kehityksen kontekstissa sosiaalityön koulutus ja käytäntö voisivat antroposentrisestä ekosentriseen paradigmaan ympäristösosiaalityön avulla.

Kestävän kehityksen käsitteen kannalta Boetto (2019) pitää ongelmallisena sitä, että käsitteeseen liitetään niin ympäristöllisesti kuin taloudellisestikin kestävä kehitys, jolloin aihetta työestetään hallitsevan taloudellisen mallin puitteissa, joka on vastuussa monista ongelmista liittyen köyhyyteen, sosiaaliseen eriarvoisuuteen ja ympäristöongelmiin. Tämän takia on tärkeää tukea ympäristöllisesti kestävästä kehityksestä, joka huomioi ontologiset periaatteet ihmiskunnan ja luonnon keskinäisriippuvuudesta, samoin kuin taloudellisen kasvun rajoista. Ekososiaalisen työn parissa on nostettu esille vaihtoehtoisia jatkuvan taloudellisen kasvun haastavia malleja, kuten yhteisötaloudet ja paikalliset hyvinvointijärjestelmät. Samaten kestävä kehitys mukainen käsitys hyvinvoinnista perustuu ihmisten hyvinvoinnin lisäämiselle, usein muiden lajien kustannuksella. Tällöin hyvinvoinnin ja varakkuuden yhdistävän hallitsevan taloudellisen paradigman haastava, suhteellinen ja kestävä käsitys hyvinvoinnista tulee tarpeeseen. Myös Naranjo (2020) mukaan luonnon merkitystä ihmisen hyvinvoinnille on alettu korostaa, minkä takia aiheeseen pitäisi kuulua myös sosiaalityön intresseihin.

Tutkimusajanjakson loppupuolella aineistossa aletaan pohtia transformatiivisempaa näkökulmaa ympäristökysymyksiin. Powers ja kumppanit (2019) määrittelevät sosiaalityöntekijöiden tietoisuuden heräämisen ympäristöongelmista ja siihen vastaamisen muutokseksi ekokeskeiseen (*eco-centric*) paradigmaan, joka tunnustaa ekologisen ympäristön keskeisyyden ihmisen olemassaololle sekä ihmisen ja planeetan hyvinvoinnin erottamattoman yhteyden. Kirjoittajat käyttävät artikkelissa ekososiaalisen työn käsitettä, mikä on tällöin sosiaalityötä, joka on omaksunut tämän paradigman muutoksen antroposentrisestä ekosentriseen fokukseen. Ekososiaalisessa työssä yksilö ympäristössään -näkökulmaa tarkastellaan laajemmasta kontekstista, ja tunnustetaan, että fyysisellä ja ekologisella ympäristöllä on mittavia sosiaalisia vaikutuksia yhteisöihin, yksilöihin ja perheisiin. Siten ekososiaalinen työ ei ole vain uusi aihealue sosiaalityön tutkimukselle ja käytännölle, vaan ennemminkin kehys, jossa kaikki sosiaalityöntekijät voivat toimia. Näkökulma edustaa siten myös transformatiivista näkökulmaa.

Ekososiaalisen sosiaalityön viime aikojen yksi keskeisimmistä tutkijoista, Heather Boetto (2019), jakaa kriittisemmin ekologisen lähestymistavan sosiaalityössä kahteen pääsuuntaukseen: toisen mukaan 'ekologia' ja 'ympäristö' ovat lähinnä jatkeita perinteiselle sosio-kulttuuriselle näkemykselle ympäristöstä, toisen lähestymistavan mukaan taas pyritään syvempään ja transformatiiviseen lähestymistapaan ekologisessa muutoksessa, johon myös Boetto pohjaa oman lähestymistapansa.

Tällöin Boetton mukaan ekososiaalinen työ tarkoittaa transformatiivista lähestymistapaa, jossa ihmiskeskeinen näkökulma (prioritisoidaan ihmisten tarpeet ja halut) vaihdetaan transformatiiviseen ekososiaaliseen näkökulmaan (maapallon ymmärtäminen holistisena kokonaisuutena, jossa kaikki elävät organismit ovat riippuvaisia toisistaan). Aiemmassa artikkelissaan Boetto (2017) on todennut, että pelkkä ympäristön lisääminen sosiaalityön näkökulmiin pitää nykyisen modernistisen paradigman vallalla, jolloin myös luonnon hyväksikäyttö jatkuu.

Luontoympäristön ja sosiaalityön suhdetta pitkään tutkineiden, transformatiivista näkökulmaa edustavien Crewsin ja Besthornin (2016) mukaan viimeisen 20 vuoden aikana tutkimus luontoympäristön ja sosiaalityön teorian ja käytännön välillä on kiihtynyt. Asiaan paneutuneet tutkijat ovat ajaneet paitsi luontoympäristön sisällyttämistä ammatin teoreettisiin muotoiluihin, myös enenevässä määrin ehdottaneet, että huolen luonnosta tulisi kokonaan muuttaa sosiaalityön etiikkaa, teorioita, käytäntöjä ja opetussuunnitelmia. Kirjoittajat käyttävät myös ekososiaalityön käsitettä ja heidän määritelmänsä mukaan ekososiaalityön edustajille ympäristö tarkoittaa ensisijaisesti vastavuoroista vuorovaikutusta ihmiskunnan ja luontoympäristön kanssa. Toiseksi he katsovat alkuperäiskansojen tietoon pohjaten intuitiivisten tietämisen tapojen, ei-lineaarisen ajattelun ja spirituaalisten kokemusten olevan yhtä valideja tapoja ymmärtää ihmisten suhdetta koko planeettaan. Kolmanneksi kirjoittajien mukaan ekososiaalityössä katsotaan, että nopeasti huononeva ympäristön tila vaatii transformatiivista muutosta ihmisten tietoisuudessa sen suhteen, että ihmiset ovat osa luontoa ja syvästi yhteydessä kaikkien ekosysteemien kanssa.

Myös Crewsin ja Besthornin (2016) mukaan ihmiskunnan antroposentrinen ja luontoa hyväksikäyttävä suhde jatkuu niin kauan, kunnes transformatiivinen muutos tietoisuudessa tapahtuu. Tätä varten ihmisten ajattelun tulisi muuttua ihmisten ja ei-ihmisten kahtiajaosta tietoisuuden muuttumiseen ihmisestä osana luontoa. Tämä puolestaan vaatisi muutosta kielessä sen suhteen, että ihmisestä ja luonnosta ei puhuttaisi enää erillisinä tai ihmisistä luonnon hallitsijoina, koska käytetty kieli vaikuttaa ihmisen kokemukseen ja rakentaa todellisuutta. Crews ja Besthorn ehdottavat ratkaisuksi tietoista luonnon hiljaisuuden ja äänien kuuntelemista (*eco-mindfulness*), jota voitaisiin käyttää niin sosiaalityön opetuksessa kuin käytännöntyössä asiakkaidenkin kanssa. Tämän avulla voidaan heidän mukaansa tavoitella ekososiaalista transformaatiota tietoisuuden muuttuessa. Kirjoittajat kuvaavat luontoyhteyden katoamista ympäristölliseksi sukupolven muistinmenetykseksi, millä he tarkoittavat sitä, että jokainen uusi

sukupolvi pitää sen hetkistä ympäristötilaa uutena normaalina, vaikka se on jokaisen sukupolven kohdalla heikentynyt verrattuna edelliseen sukupolveen.

Aineiston perusteella ympäristöön liittyvän tutkimuksen määrittelystä ei ole toistaiseksi olemassa siis selkeää yksimielisyyttä, vaikka yleisesti aineiston perusteella ympäristösosiaalityössä vaaditaan antroposentrisestä ekosentriseen näkökulmaan siirtymistä. Lena Dominellin kehittämä vihreän sosiaalityön malli on vaikuttanut monen ajatteluun etenkin tutkimusjakson alkupuolella, osittain sen sosiaalityölle jo ennestään tutun rakenteellisiin ongelmiin puuttumisen johdosta. Tutkimusjakson loppupuolella ekososiaalisen työn käsite ja vaatimus transformatiivisesta muutoksesta on alkanut nousta selkeämmin esille. Tutkimusajanjakson lopussa vuoden 2019 artikkelissa Papadopoulos toisaalta kritisoi sitä, että eriävät näkökulmat ovat riskissä rajata ympäristönäkökulman vain yhdeksi erilliseksi sosiaalityön osa-alueeksi, ennemmin kuin kehykseksi, joka integroisi kaikkia merkittäviä huolia sosiaalityön eri osa-alueilta. Papadopoulosen mukaan 2000-luvun sosiaalityön kriittinen hetki on, mitä ala pystyy tarjoamaan muuttuvien ilmasto-olojen hillitsemiseksi ja niihin sopeutumisiksi, minkä takia ympäristönäkökulma tulisi integroida myös sosiaalityön valtavirran opetussuunnitelmaan.

5.1.2 Ympäristöoikeudenmukaisuus

Monissa tutkimusaineiston artikkeleissa on otettu kantaa ympäristöongelmien aiheuttamiin oikeudenmukaisuuskysymyksiin, minkä takia aihe on nostettu analyysin yhdeksi teemaksi. Kysymystä on käsitelty sekä ympäristö- että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kautta. Ympäristökysymykset ovat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä siitä näkökulmasta, että ympäristöongelmat vaikuttavat monesti eniten kaikkein köyhimpien ja marginalisoituneiden ihmisryhmien elämään. Tutkituissa artikkeleissa ympäristöoikeudenmukaisuus käsiteltiin pääasiassa mahdollisuutena vaikuttaa omaan ympäristöönsä, mikä erottaa sen ekologisesta oikeudenmukaisuudesta, jossa keskitytään ekosentrisemmin luonnon omiin oikeuksiin.

Esimerkiksi Des Marais'n ja kumppaneiden (2016) artikkelissa lähdetään siitä lähtökohdasta, että ihmiset ovat täysin riippuvaisia maapallon ekosysteemeistä, mutta viime vuosikymmenten haitalliset muutokset niihin ovat seurausta nopeasti kasvaneesta, kestäättömästä ja vastuuttomasta ihmisten tarpeiden täyttämisestä. Tämä muutos on auttanut saavuttamaan hyvinvointia ja taloudellista kehitystä muutamille, mutta lähes koko muun ihmiskunnan ja lajien

kustannuksella. Viime aikoina on selvinnyt, että ihmiset lajina ovat tuhonneet niin paljon osia elämää tukevista systeemeistä, että ihmisten terveys, hyvinvointi ja olemassaolo ovat paikoin uhattuina. Koko ajan selvempää on, että ympäristöongelmia ei voida ratkaista teknologisin keinoin yksinään, vaan ongelmat pakottavat ihmiskunnan miettimään mitä kehitys ja edistys tarkoittavat. Koska hallitsematon väestönkasvu ja ylikulutus uhkaavat ihmiskunnan olemassaoloa, ja ympäristöongelmista kärsivät eniten maailman köyhimmät ja haavoittuvaisimmat, asia on myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymys ja siten sosiaalityön kysymys. Artikkelissa pidetään ongelmallisena lähtökohtana kehitykseen sitä, että materiaalisia saavutuksia on pidetty tärkeämpänä kuin toisten ihmisten ja olentojen kunnioitusta, arvostamista ja myötätuntoa. Myytti materiaallisen kehityksen edustamasta kehityksestä on ajanut talouksia kestäättömän kasvun uralle. Koska eletään rajallisten resurssien planeetalla, jokaisen menestystään bruttokansantuotteen kasvulla mittaavan valtion toiminta on tällöin epäloogista.

Myös Teixeira ja Kringsin (2015) artikkelissa lähdetään siitä näkökulmasta, että köyhät ja marginalisoidut ryhmät joutuvat monesti kärsimään eniten ympäristön saastumisesta ja/tai elämään ympäristön kannalta ongelmallisten alueiden läheisyydessä. Tätä kutsutaan myös ympäristörasismiksi. Näihin ongelmiin voidaan lähteä vastaamaan kestävyiden ja ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitteiden avulla. Kestävyys on artikkelin määritelmän mukaan luonnonresurssien käyttöä niin, että niitä riittää myös tuleville sukupolville. Ympäristöoikeudenmukaisuudella tarkoitetaan sitä, että sen avulla pyritään turvaamaan turvallinen ja puhdas ympäristö sekä osallistamaan ihmiset lähiympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijöillä nähdään olevan tärkeä rooli myös tämänkaltaisessa oikeustyössä. Ympäristöongelmien parissa työskentelyn nähdään artikkelissa olevan paluu sosiaalityön juurille, ei uusi asia (vrt. yhteisötyö 1900-luvun alussa). Ympäristöongelmista kärsivät monesti samat yhteisöt, joissa sosiaalityöntekijät työskentelevät jo valmiiksi, jolloin he voisivat auttaa myös ympäristöoikeudenmukaisuuden edistämässä.

Myös Dawnin ja Reischin (2015) mukaan ympäristöoikeudenmukaisuus keskittyy ihmisryhmiin, joita ympäristön tilan heikkeneminen koskettaa eniten ja pyrkii kohentamaan heidän kykyään osallistua paikalliseen ympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Näkökulma eroaa luonnonsuojelullisesta näkökulmasta, jossa korostetaan ekosysteemien, biodiversiteetin ja luonnonvarojen suojelemista. Kirjoittajien mukaan globaalin ympäristöoikeudenmukaisuuden agendan suurimpana esteenä on

kuitenkin ollut talouden globalisaatio. Globaali kapitalismi alistaa ihmisoikeudet ja ympäristönsuojelun talouskasvulle, painostaa yrityksiä hyödyntämään luonnonresursseja halvimmalla ja kestäättömällä tavalla sekä siirtää sosiaaliset kustannukset haavoittuvien ihmisten kannettavaksi sinne päin maailmaa, missä työvoimakustannukset ovat edullisimmat. Kirjoittajat pitävät ongelmallisena sitä, että sosiaalityön valtavirtainen ihmisoikeuskäsitys on keskittynyt yksilön oikeuksiin länsimaisesta näkökulmasta, jolloin ympäristöoikeudenmukaisuus on jäänyt marginaaliin. Kirjoittajien mukaan aiemmin myös Yhdysvalloissa sosiaalityössä keskityttiin ammatillisen statuksen nostamiseksi ennemmin yksilö- ja perhetyöhön kuin rakenteellisiin asioihin. Tällöin monet sosiaalityöntekijät jakoivat yleisen näkemyksen, että taloudellinen kasvu, ennemmin kuin uudelleen jakaminen, lopulta vähentäisi niitä ympäristöongelmia, joita köyhyys oli luonut. Myös nykyinen näyttöön perustuva työ (*evidence based practice*) on muuttanut sosiaalityön tutkimusta sosiaalisten eriarvoisuuksien rakenteellisten syiden analysoimisesta tieteellisesti kehitettyjen interventioiden tehokkuuden mittaamiseen. Kirjoittajien mukaan sosiaalityön ambivalentti suhtautuminen luontoympäristöön on epäeettistä.

Naranjo (2020) on lainannut Lena Dominellin (2012) näkemystä, jonka mukaan sosiaalityöntekijöille vaihtoehtoinen tapa kohdata ilmastonmuutos ja ympäristön tilan heikentyminen, on ajatella ympäristöepäoikeudenmukaisuutta kasvavana ihmisoikeusongelmana. Ympäristön tuhoutumisen vaikutukset köyhiin ja ympäristöepäoikeudenmukaisuus ovat sen takia relevantteja alueita myös sosiaalityön opetuksessa ja ne tulisi integroida opetussuunnitelmiin. Naranjon mukaan sosiaalityössä tulisi kehittää sen arvopohjan mukaisesti eettiset säännökset, jotka auttavat sosiaalityöntekijöitä löytämään tasapainon ihmisten ja luonnon tarpeiden välillä.

Naranjo (2020) korostaa artikkelissaan sitä, että sosiaalityössä yksilö ympäristössään -näkökulma on ollut pitkään vallitseva, mutta se on tarkoittanut lähinnä sosiokulttuurista ympäristöä unohtaen luontoympäristön kokonaan. Naranjo tarkoittaa ympäristöoikeudenmukaisuudella sosiaalityössä sitä, että työssä pitäisi pyrkiä löytämään ratkaisuja ympäristöongelmiin esimerkiksi osoittamalla joidenkin yksilöiden tai ryhmien aiheuttaman ympäristön saastumisen vaikutukset muihin ihmisiin ja ympäristön tasapainoon. Naranjo on määritellyt ympäristöoikeudenmukaisuuden olevan ihmisoikeus elää puhtaassa, turvallisessa ja terveellisessä ympäristössä rotuun, väriin, kansallisuuteen tai varallisuuteen katsomatta. Ympäristöoikeudenmukaisuus yhdistyy myös sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen kestävyys käsitteen kautta, mikä Naranjon mukaan laajasti

määriteltynä tarkoittaa ihmiselle välttämättömien luontoresurssien käyttöä siten, että niitä riittää myös tuleville sukupolville.

Papadopoulosen ja Hegartyn (2017) mukaan kestävyys ja kestävä kehitys määritelmät ovat puolestaan kiistanalaisia, mutta useimmat ovat saman mielisiä siitä, että ne sisältävät talous- ja sosiaalipolitiikan uudelleenmäärittelyä sekä toimia tukea taloutta, ekologiaa ja tasa-arvoisuutta. Kestävän kehityksen määritelmä on ympäristön näkökulmasta ristiriidassa köyhyyden vähentämisen strategioiden, taloudellisen kasvun ja kestävämpien ympäristötoimien suhteen, minkä takia kestävyys on katsottu kuvaavan paremmin pitkällä tähtäimellä kaikkea ihmisten toimintaa ja luontoympäristöä. Kirjoittajien mukaan sosiaalityön näkökulmasta etenkin antroposentrisen ja ekosentrisen oikeuskäsityksen erottaminen on tarpeen, koska silloin haastetaan sosiaalityön humanistinen orientaatio ja sijoitetaan sosiaalityön sitoutuminen ihmisoikeuksiin uudelleen erottamattomasti osaksi ekosentristä oikeuskäsitystä. Kirjoittajien mukaan siis kehityksen erottaminen kestävyys määritelmästä on tärkeää niiden ristiriitaisten tavoitteiden takia. He eivät katso kestävyys periaatteiden olevan valmis ratkaisu sosiaalityön sitoutumiseksi ympäristökriiseihin, vaan katsovat niiden olevan enemmän retorisia kompasveja, joiden avulla ammatti voi suunnata uudelleen tarkoitustaan ja käytäntöjään huomioidakseen myös luontoympäristön.

Melekis & Woodhouse (2015) ovat artikkelissaan jaotelleet sosiaalityöhön vaikuttaneita eri ympäristönäkökulmia, joiden he katsovat olevan monimutkaisia ja sosiaalisesti rakentuneita käsitteitä. Varhainen ympäristönsuojelu keskittyi villieläinten ja koskemattoman luonnon suojeluun, mikä on säilynyt tiettyjen ympäristönsuojelujärjestöjen keskeisenä tehtävänä edelleen. Ympäristöoikeudenmukaisuutta ajavan näkökulman mukaan ympäristönsuojeluliikkeet ovat kuitenkin olleet rasistisia ja elitistisiä siinä mielessä, että ne ovat arvostaneet villiä luontoa ihmisiä enemmän. Ympäristöoikeudenmukaisuuden on määritelty olevan ihmisten suojelua ympäristö- ja terveysriskeiltä ja mahdollisuutta osallistua ympäristöä koskevaan päätöksentekoon rodusta, kansallisuudesta tai tulotasosta riippumatta. Tätä näkökulmaa on puolestaan kritisoitu siitä, että se on epäonnistunut tunnistamaan ympäristöstä huolehtimisen tärkeyden samalla, kun kiinnitetään huomiota rakenteellisiin epätasa-arvoisuuksiin. Tällöin ympäristöoikeudenmukaisuuteen on ajettu näkökulmaa myös sellaisten strategioiden kehittämiseksi, joilla voitaisiin poistaa

epäoikeudenmukaisia rakenteita, kuitenkin paikallisen yhteisön kulttuuriset traditiot, tieto ja elämäntapa huomioiden.

Melekis & Woodhouse (2015) toteavat, että ympäristöoikeudenmukaisuutta on pidetty antroposentrisenä näkökulmana etenkin ekologista oikeudenmukaisuutta ajavien näkökulmasta. He katsovat, että esimerkiksi ilmastonmuutos johtuu globaalista pakkomielteestä kuluttaa ja tavoitella talouskasvua. Ekologisen oikeudenmukaisuuden edustajat etsivät syvempää ja ekologian paremmin huomioivaa oikeudenmukaisuuden käsitteellistämistä. Tällöin ekologian katsotaan olevan holistinen ja organistinen tapa katsoa maailmaa, kontrastina vallitsevalle mekanistiselle katsantotavalle, joka hallitsee modernia ajattelutapaa. Etenkin syväekologiassa (*deep ecology*) katsotaan, että henkilökohtainen ja planetaarinen ovat kytköksissä, mikä tuottaa tasapainoa luontoon, kun ymmärretään ihmisen paikka ja riippuvaisuus luonnosta. Syväekologian katsotaankin voivan fasilitoida ihmisen ja luonnon uutta suhdetta sosiaalityössä ympäristökriisien aikakaudella.

Ekologinen oikeudenmukaisuus kuvaa myös Boetton (2017) mukaan ekologisesti määrittyvää oikeutta ja tasapuolisuutta, sekä tunnustaa oikeuden tärkeänä kaikille eläville organismeille holistisessa ja toisistaan riippuvaisessa luontoympäristössä. Ympäristöllisen oikeudenmukaisuuden on tällöin kritisoitu edustavan enemmän antroposentristä näkökulmaa oikeudesta, jolloin ihmisten on katsottu olevan keskeisiä luonnonresurssien ja luonnon palveluiden vastaanottamisen kannalta. Ekologinen oikeudenmukaisuus kuvaa myös sosiaalityön transformatiivisen muutoksen tarvetta, kun ympäristöllinen oikeudenmukaisuus tarkoittaa vain ympäristönäkökulman lisäämistä olemassa oleviin käytäntöihin

Myös Boetton yhteisartikkeli Bellin kanssa (2015) lähtee siitä, että ilmastonmuutos vaikuttaa kaikkiin, mutta maailman köyhimmät tulevat kokemaan ympäristön tilan heikkenemisestä johtuvat kumulatiiviset, suhteettoman suuret vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin. Samat ryhmät ovat myös sosiaalityön pääasiallinen fokusryhmä. Sosiaalityön kansainvälisissä määritelmissä ajetaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta, ihmisoikeuksia ja sosiaalista kehitystä. Niinpä ilmastonmuutos ja ympäristön tilan heikkeneminen aiheuttavat merkittävän haasteen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta myös sosiaalityölle niin oppialana, tutkimusalana kuin käytännön ammattinakin. Kirjoittajat katsovat globaalin kansalaisuuden käsitteen auttavan hahmottamaan sosiaalityön roolia ympäristöongelmiin vastaamisessa.

Aineistossa nostettiin siis modernistinen ajattelu sekä kapitalistinen talousmalli ja jatkuvan kasvun ihanne keskeisiksi ongelmiksi niin ympäristö- kuin sosiaalisenkin oikeudenmukaisuuden toteutumiselle. Ympäristöongelmista kärsivät usein köyhimmät ja jo valmiiksi marginalisoituneet ryhmät, minkä takia kysymys liittyy vahvasti myös sosiaalityön alaan. Aineiston perusteella kestävyys on noussut uudeksi tärkeäksi käsitteeksi sosiaalista ja ympäristöoikeudenmukaisuutta pohdittaessa, koska aiempi kestävän kehityksen käsite on ristiriitainen kehityksen tavoitteiden kanssa. Se, ajetaanko enemmän rakenteellisiin muutoksiin keskittyvää ympäristöoikeudenmukaisuutta vai ekosentrisempää ekologista oikeudenmukaisuutta jakaa aineiston perusteella tutkijoiden mielipiteitä. Joka tapauksessa ympäristöetiikka on aina myös poliittinen kysymys sen mukaisesti, miten eri asioita arvotetaan. Pohdittavaksi jää, voiko ekososiaalista transformaatiota tapahtua, jos käsitys oikeudenmukaisuudesta ei perustu ekosentriselle näkökulmalle.

5.1.3 Sosiaalityön modernistinen perusta ja holismi

Aineistosta nousi esille yhtenä selkeänä teemana sosiaalityön modernismiin pohjautuvan arvomaailman haasteet ympäristön huomioimisen näkökulmasta. Jatkuvaan talouskasvuun perustuva yhteiskuntamalli ei ole kestävä luonnon näkökulmasta. Modernismin kritiikki auttaa myös dekolonisoimaan sosiaalityön nykyisiä valtarakenteita, koska sen avulla voidaan tuoda esille vallitsevia, ainakin osittain tiedostamattomia ajatusmalleja. Modernismin vastapainona aineistossa nostettiin esiin paikallislähtöiseen tietoon viittaava holismin käsite, minkä ideana on kokonaisvaltaisesti huomioida luonnon ja ihmisten riippuvaisuus toisistaan. Aineistossa esimerkiksi Jones (2010) on tähän liittyen todennut, että nykyiset ympäristökriisit ovat osoittamaksi vääräksi luonnon ja yhteiskunnan välisen dikotomian, ja pakottaa huomioimaan sellaiset tärkeät käsitteet kuin ekologinen riippuvuus ja vastavuoroisuus. Tällöin sosiaalityön ammattina tulisi reflektoida sitä, miten alan alkuperä ja monet siihen liittyvät uskomukset ja arvot ovat kytköksissä modernisaatioon. Ammatin tulisi myös tunnistaa, että uudenlaista ajattelua, arvoja ja uskomuksia tarvitaan, jos sosiaalityöllä halutaan olevan rooli ekologiseen kriisiin vastaamisessa.

Boetton (2019) mukaan sosiaalityön historian ymmärtäminen modernistista taustaansa vasten on tärkeää ekososiaalliseen transformaatioon vaadittavan filosofisen siirtymän aikaansaamiseksi. Sosiaalityö on syntynyt länsimaisen modernismin aikakaudella, jolloin perinteiden sijaan alettiin korostaa rationaalisuutta, logiikkaa ja positivismia uuden tiedon lähtökohtana, samoin kuin

humanismia, ilmaisunvapautta ja ihmisoikeuksia. Aikakaudella kehittyivät myös ihmisten hyvinvointia edistämään teollistuminen, teknologinen kehittyminen, kapitalismi, kansallisvaltiot ja kaupungistuminen. Nykyisin modernismia kritisoidaan ympäristön näkökulmasta siitä, että se on perustunut kestäättömään luonnonvarojen käyttöön, ja on uskottu, että luontoa voidaan hallita ja käyttää ihmisten tarpeisiin tieteellisen tiedon avulla. Myös Jonesin (2010) mukaan modernismin tuomana ongelmana on luonnon ja ihmisten välinen dualistinen maailmankatsomus, jossa ihminen nähdään luonnosta erillisenä ja hierarkian ylimmällä tasolla olevana. Yksilön tärkeys, luottamus empiriaan ja rationaalisuuteen sekä mekanistinen näkemys universumista ovat kaikki modernismin uskomuksia, jotka taas on yhdistetty kapitalismin nousuun ja laajentumishaluiseen teollisuuteen, jotka liittyvät kriittömästi hyväksytyyn tarpeeseen jatkuvasta kasvusta.

Boetton (2019) mukaan nykyinen länsimaiden pyrkimys siirtyä kestävämmän kehityksen polulle on vaikeuksissa näiden positivismiin ja teollisuuskapitalismiin yhdistettyjen modernien juuriensa takia. Hyvinvointivaltioiden kasvu ja työskentely täystyöllisyyden puolesta tukevat kapitalismia, minkä taas on kritisoitu aiheuttavan ympäristön tuhoutumista kestäättömän resurssien käytön takia. Sosiaalityön modernistiset juuret ovat siis aiheuttaneet nykyisen ristiriidan länsimaisen hyvinvointivaltion ja sosiaalityön siirtymisessä ekologisempaan suuntaan. Niin Jones (2010) kuin Boettokin (2017) ovat lainanneet John Coatesia (2003) sosiaalityön alkuperästä ja neoliberalismin kritiikistä. Coatesin mukaan sosiaalityön ongelmallinen lähtökohta on, että se on toiminnallaan tukenut neoliberalismia ja luonnon hyväksikäyttöä auttamalla ihmisiä sopeutumaan ja osallistumaan yhteiskuntaan, jossa hallitseva taloudellinen malli keskittyy neoliberalismin individualismin ja kilpailun arvoille. Myös Coates näkee sosiaalityön ja hyvinvointivaltion riippuvuuden toisistaan suurimmaksi ammatin dilemmaksi, koska sen tämän hetkinen missio perustuu teollisuuskapitalismin tavoitteille. Nämä paradoksit haastavat Boetton (2017) mukaan sosiaalityön pohtimaan ekososiaalista transformaation mukaista muutosta.

Boetton (2019) mukaan ekososiaalinen työ pohjautuu näkemykselle maapallosta holistisena kokonaisuutena, jossa elävät organismit – niin ihmiset kuin muutkin lajit – ovat yhteydessä toisiinsa ja riippuvaisia toistensa hyvinvoinnista. Sama holistinen näkökulma reflektoituu myös alkuperäiskansojen tiedon ontologiassa ja epistemologiassa, joka tunnustaa ihmiskunnan ja maapallon erottamattomuuden, ja painottaa holistista ja henkistä yhteyttä paikalliseen luontoympäristöön. Länsimaisessa sosiaalityön modernistisessä perinteessä ei ole kuitenkaan

haluttu tunnustaa alkuperäiskansojen perinteisen ja ei-tieteellisen tiedon merkitystä, vaikka alkuperäiskansojen edustajat ovat vaatineet ”epistemologista tasa-arvoa” asian suhteen. Boetton mukaan haasteena on se, että länsimaiset sosiaalityön edustajat eivät tunnista alan ”valkoisuutta” (normina ja etuoikeutena) ja kolonialistista perinnettä. Tämän purkaminen vaatisi kriittistä itsetietoisuutta, jossa huomioitaisiin kolonisaation historian ja nykyisten kolonisoivien käytäntöjen voimakas vaikutus kulttuuristen identiteettien rakentumiselle käytännöntyön yhteydessä. Boetton arvion mukaan globalisaatio tuo sosiaalityölle paineita siirtyä yksilöön keskittyvästä näkökulmasta maailmanlaajuiseen näkökulmaan, jossa tulee huomioida myös marginaalissa olevat ihmisryhmät oman maan rajojen ulkopuolella. Nykyistä kansainvälistä sosiaalityötä on kritisoitu siitä, että se on pyrkinyt lähinnä viemään länsimaista tietoa muualle maailmaan, vaikka länsimaisella sosiaalityöllä voisi olla paljon opittavaa muiden kulttuurien tietoperinteistä ja ei-yksilökeskeisistä näkökulmista.

Dawn ja Reisch (2015) katsovat yhdysvaltalaisesta sosiaalityöstä ja koulutusta analysoivassa artikkelissaan, että luontoympäristöä ei ole huomioitu sosiaalityössä sen takia, että oman edun tavoittelu on ollut kollektiivisia oikeuksia tärkeämpää, ja nykyinen sosiaalityön käytäntö Yhdysvalloissa keskittyy enemmän sopeutumiseen kuin niiden rakenteiden haastamiseen, jotka aiheuttavat ympäristöllistä epätasa-arvoa. Ihmisten ja luonnon suhdetta katsotaan staattisesti ja yksilön näkökulmasta, jolloin ei huomata niitä eroja, joita on valtioiden välillä perustuen kulttuurisiin normeihin ja poliittis-taloudellisiin realiteetteihin. Myös Dawnin ja Reischin mukaan tämä pohjaa länsimaiden uskonnollisiin ja maallisiin näkemyksiin ihmisen ja luonnon suhteesta, jossa universumia katsotaan antroposentrisestä näkökulmasta, joka rationalisoi ympäristön hyväksikäytön ja tuhoamisen edistyksen nimissä. Sen sijaan monet alkuperäiskansojen narratiivit painottavat luonnon ja maapallon välistä harmoniaa. Kirjoittajat myös kritisoivat sitä, että 1960-70-luvuilla tapahtuneessa ympäristöllisessä heräämisessä ympäristöliikkeet romantisoivat luontoa, jolloin huomiotta jäivät monet etnisten yhteisöjen, alkuperäiskansojen tai matalan tulotason ihmisten kokemat ympäristölliset epätasa-arvoisuudet esimerkiksi maankäytön epäreiluuden osalta. Tämä sai monet marginalisoidut ryhmät kokemaan ympäristöliikkeet elitistisenä toimintana.

Modernismin vastapainona viitataan aineistossa siis holismiin ja ekososiaaliseen transformaatioon. Grayn ja Coatesin (2015) mukaan minkä tahansa transformatiivisen käytännön ja opetuksen haaste on kritisoida, mutta samalla rakentaa, aiemmin olleen päälle. Kirjoittajien mukaan ympäristödiskurssin suurin ja tärkein anti sosiaalityölle on ollut sosiaalityön roolin ja sitä tukevien

humanististen oletusten, uskomusten ja arvojen kriittinen arviointi modernissa yhteiskunnassa. Tällainen kritiikki auttaa näkemään modernismin rajoitteet, jotka ovat muokanneet sosiaalityön ajattelua ja käytäntöä ensisijaisesti auttamalla ihmisiä sopeutumaan modernin elämän vaatimuksiin ja odotuksiin ennemmin kuin muuttamaan niitä. Holistinen ympäristödiskurssi taas tukee vaihtoehtoisten ja inklusiivisten arvojen, uskomusten ja oletusten tutkimusta, joihin sisältyy keskinäisriippuvuus, yhteisö ja monimuotoisuus. Ihmisen riippuvuus fyysisestä ympäristöstä on sosiaalityön tavoitteen takana luoda kestävät ympäristöolosuhteet, jotka auttavat niin ihmisiä kuin luontoakin kukoistamaan. Holistisessa ympäristönäkökulmassa yksilön hyvinvoinnin ymmärretään olevan riippuvainen yhteisön hyvinvoinnista. Se myös vaatii kriittistä suhtautumista ihmisen toimien vaikutuksesta ympäristömuutoksiin ja rakenteelliseen eriarvoisuuteen. Tämä laajempi näkökulma erottaa sosiaalityön taloudellisesta ja materialistisesta determinismistä ja sijoittaa sosiaalisen muutoksen puolesta työskentelyn uusien arvojen perustalle, jotka ovat laajemmat kuin vain ihmisen intressit.

Grayn ja Coatesin (2015) mukaan ympäristöön liittyvien termien sekavuudesta huolimatta holistinen ympäristönäkökulma perustuu pitkälle linjalle eri tieteenalojen teorioita, joissa puhutaan kokonaisvaltaisuudesta, monimuotoisuudesta, kestävydestä, tasapainosta ja keskinäisriippuvuudesta. Nämä eroavat selkeästi modernin yhteiskunnan prioriteeteista, jotka liittyvät taloudelliseen kasvuun, determinismiin, antroposentrismiin, kulutukseen ja individualismiin. Holistinen ympäristönäkökulma osoittaa lineaarisen ajattelun rajoituksia modernissa tieteessä sekä yhteiskunnan kyseenalaistamattoman uskon siihen, että tiede ja teknologia voivat tarjota vastaukset kaikkiin ympäristöongelmiin, joita nykyisin kohdataan. Lisäksi se heijastaa niitä vaihtoehtoisia arvoja ja oletuksia, jotka vaativat sosiaalityön humanististen arvojen ja teoreettisen pohjan syvää tarkastelua.

Boetto (2017) on esitellyt näkemyksensä transformatiivisen ekososiaalisen mallin ontologisesta, epistemologisesta ja metodologisesta näkökulmasta. Ontologinen 'olemista' (*being*) koskeva pohja on keskeinen sosiaalityön käytännölle ja se viittaa sosiaalityöntekijän 'itsen' osiin liittyen esimerkiksi maailmankuvaan, uskomuksiin ja asenteisiin. Ekososiaalisessa mallissa ontologisen pohjan tulisi perustua ajatukselle identiteetistä yhteydessä luontoon, jota voi edistää tiedostamalla ihmiskunnan ja luonnon välinen vastavuoroisuus. Boetto viittaa myös Besthornin (2003) syväekologiseen näkökulmaan holistisesta itsestä, jolloin itse nähdään henkisen luontoyhteyden kautta. Tämä taas

on samankaltainen näkökulma alkuperäiskansojen katsomukseen, jossa holistinen ja henkinen yhteys luontoon on ollut keskeinen osa monia perinteisiä uskontoja ja siten myös luonnon arvostusta ja pyhyyttä.

Ontologisen näkökulman kanssa yhteneväisen epistemologisen näkökulman muodostaminen on keskeistä ekososiaalisen työn transformatiiviselle lähestymistavalle. Epistemologinen näkökulma viittaa Boetton (2017) mallissa 'ajatteluun' (*thinking*) eli ammatilliseen tietoon, arvoihin ja etiikkaan, jotka ohjaavat ekososiaalista työtä. Boetto nostaa yhtenä esimerkkinä ammatillisesta tiedosta alkuperäiskansojen kritiikin nykyisestä modernistisesta ja positivistisesta sosiaalityön tiedosta. Alkuperäiskansojen sosiaalityön edustajien mukaan sosiaalityö ei ole onnistunut riittävästi dekonstruoimaan ja dekolonisoimaan sen modernistisia juuria, jotka pohjautuvat yksilöllisyyden, vallan ja ahneuden arvoille. Dekolonisoidakseen sosiaalityötä ammatin edustajien tulisi tarkastella valkoisen etuoikeuden ja kolonisaation toimintaa ammatin sisällä sekä hyväksyä paikallislähtöinen tieto yhtenä validina tiedon muotona. Tämä kritiikki oikeuttaa Boetton mukaan kehittämään ekososiaalista mallia, joka haastaa vallalla olevat positivistiset näkökulmat ja hyväksyy erilaisen tietopohjan, johon kuuluu myös paikallislähtöisen tiedon arvostaminen. Samaten alkuperäiskansojen edustajat ovat kyseenalaistaneet sosiaalityössä vallalla olevan hyvinvoinnin käsityksen, joka perustuu individualistiselle ja modernistiselle lähtökohdalle, unohtaen henkisen ja yhteisöllisen puolen. Uudet hyvinvoinnin käsitykset kyseenalaistavat vallitsevan yksilön taloudelliselle vauraudelle perustuvan käsityksen hyvinvoinnista ja ajavat paradigman muutosta, jossa tunnustetaan hyvinvoinnin suhteellisuus, ja joka on myös ympäristöllisesti kestävä.

Niinpä Boetton (2017) mukaan kestävyyyteen liittyvien arvojen omaksuminen on kriittistä ammatin transformatiivisen muutoksen aikaansaamiseksi. Sosiaalityössä kestävässä kehityksessä tulisi huomioida myös köyhät ja ylipäättään erilaisuus, joiden puolesta toimiminen on ammatin keskeisiä arvoja. Tämän vuoksi *de-growth* -käsite toimisi sosiaalityössä paremmin kuvaamaan taloudellista kestävyyttä, koska se painottaa vähentämään tavaroiden ylituotantoa ja ylikulutusta. *De-growth* -käsite haastaa kansainväliset teolliset ja kapitalistiset rakenteet, ja siten auttaa sosiaalityötä purkamaan sen riippuvuutta kapitalistisen kasvun ihanteesta. Samaten sosiaalityön nykyiset arvot yhteisöllisyyden painottamisesta auttavat kehittämään ekososiaalista mallia. Ne toimivat vastavoimana individualistisille painotuksille ja taloudellisille imperatiiveille menestyksestä ja kilpailusta, jotka ovat muokkaantuneet neoliberaalien ja kapitalististen rakenteiden avulla. Samaten

modernistisen sosiaalityön monet individualistiset ja ihmiskeskeiset arvot, kuten henkilökohtainen omistus, ahneus ja itsenäisyys, ovat ristiriidassa kollektiivisen maailmankuvan kanssa. Niiden avulla myös helposti oikeutetaan vähemmän valtaa omaavien ryhmien tai muiden elävien organismien hyväksikäyttöä. Yksilöllinen ja yhteisöllinen hyvinvointi voidaan tasapainottaa kollektiivisten arvojen avulla, kuten ekologisen oikeudenmukaisuuden ja globaalin kansalaisuuden avulla. Sosiaalityö toimii globaalissa yhteisössä, jossa monet maailman köyhimmistä ihmisistä kantavat etuoikeutettujen teollisuusyhteiskuntien tuhoisat ympäristölliset seuraukset. Tämän vuoksi globaalin kansalaisuuden käsitteen alla onkin ehdotettu fokuksen siirtämistä yksilöllisestä näkökulmasta maailmanlaajuiseen näkökulmaan, jossa aktiivisesti kampanjoidaan voimakkaiden yhtiöiden valtaa vastaan, jotta maailmasta tulisi oikeudenmukaisempi ja inhimillisempi paikka. Samoin Dominelli (2012) on todennut, että globaalin pohjoisen sosiaalityöntekijöiden paikallisilla toimilla voi olla haitallisia vaikutuksia globaalissa etelässä, kuten päivittäisten päätösten vaikutus hankintojen kautta köyhempien maiden marginalisoituihin ryhmiin. Globaalissa pohjoisessa on myös huomioitava ammatillinen imperialismi sosiaalityön teorioiden ja käytäntöjen viemisestä globaaliin etelään, ja sen sijaan kunnioitettava moninaisuutta sekä etelän erilaisia näkökulmia yksilöihin keskittyvän työn ja yhteisön koheesiota ja sosiaalista harmoniaa korostavan työn erilaisesta suhteesta.

Boetton (2017) mukaan metodologinen 'tekemisen' (*doing*) aspekti on jäänyt vähimmälle huomiolle ekososiaalisen työn kirjallisuudessa. Se viittaa sekä aktivismiin että jokapäiväisiin toimintoihin, interventioihin ja strategioihin, joita käytetään työskennellessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa. Transformatiivisessa ekososiaalisessa mallissa nämä voivat tarkoittaa esimerkiksi holistista näkökulmaa ihmisen hyvinvointiin, henkilökohtaista kasvua ja toimintaa kestävyys edistämiseksi, sosiaalista toimintaa taloudellisen ja poliittisen muutoksen aikaansaamiseksi tai kulttuurisensitiivistä yhteisötyön lähestymistapaa. Boetton mukaan koulutus on väylä edistää ekososiaalista transformatiivista muutosta sosiaalityössä, ja se vaatii alan filosofisen pohjan perusteellista uudelleen suuntausta, niin ontologisesta, epistemologisesta kuin metodologisestakin näkökulmasta. Koska ympäristö on tutkimusten mukaan edelleen vain pienessä sivuosassa sosiaalityön opetussuunnitelmissa, vaatii muutos systemaattista lähestymistapaa sosiaalityön kehittämiseksi, jotta luontoympäristö saadaan käsitteenä mukaan sosiaalityön aiempiin tiedon alueisiin.

Aineiston perusteella ekososiaalinen transformaatio siis edellyttää modernismin periaatteiden tietoista purkamista ja siirtymistä holismin mukaiseen arvopohjaan ihmisen ja luonnon keskinäisriippuvaisen suhteen tunnistamiseksi. Tässä voivat auttaa niin dekolonialistisen kuin paikallislähtöisen tiedonkin teoriaperinteet. Aineistossa nousi keskeiseen rooliin Heather Boetton työ transformatiivisen ekososiaalisen mallin ontologiasta, epistemologiasta ja metodologiasta, joita voitaisiin käyttää pohjana sosiaalityön koulutuksen ja käytännön työn analysoimisessa ja muuttamisessa ekososiaalisen transformaation mukaisiksi.

5.2 Koulutus ja ekososiaalinen transformaatio

5.2.1 Institutionaaliset ja pedagogiset muutokset ekososiaalisessa transformaatioissa

Aineistossa oli havaittavissa jako institutionaaliin ja pedagogisiin muutoksiin ekososiaalisen transformaation toteuttamisessa. Institutionaalisilla muutoksilla viitattiin yliopiston rakenteissa ja toimintatavoissa tehtäviin muutoksiin, joilla voitiin lisätä ympäristöä huomioivaa toimintaa yliopistojen omassa toimintakulttuurissa tai edistettiin opetuksen kehittämistä kestävän kehityksen suuntaan esimerkiksi monitieteistä opetusta suunnittelemalla (omasta tiedekunnasta koko yliopiston tasolle). Pedagogiset muutokset viittasivat opetussuunnitelmien tai kurssien sisältöjen muokkaamiseen.

Esimerkiksi Powersin ja kumppaneiden (2019) artikkelissa esitellään yhdysvaltalaisen yliopiston malli implisiittisestä ja eksplisiittisestä ekososiaalisen transformaation mallista. Powers itse työskentelee kyseisessä yliopistossa, jossa hänen mukaansa mallin toteuttamista edesauttoi koko yliopiston laajuinen kestävyys-ohjelma, jolloin transformatiivisen muutoksen eteen tehtiin töitä monitieteisesti. Mallissa pyrittiin muuttamaan niin yliopiston käytäntöjä, politiikoita kuin pedagogiikkaakin. Esimerkkinä implisiittisistä muutoksista (esim. suhteet, kommunikaatio tai normatiiviset käytännöt) Powers mainitsee yliopiston kierrätysjärjestelmien kehittämisen, tapahtumien tarjoiluiden tilaamisen paikallisilta tuottajilta, kestävyys-vinkkien jakamisen yliopistolaisille sekä työpajojen järjestämisen ympäristöön liittyvistä aiheista. Eksplisiittisen muutoksen (esim. politiikat, opetussuunnitelmat) osalta Powers kertoo, että hän kestävyysasiantuntijana toimi yhtenä ohjaajana muiden alojen opettajille kurssien muokkaamiseksi ekososiaaliseen suuntaan, kurssien sisältökuvauksia on muutettu refleктоimaan ekososiaalisia

arvoja antroposentristen arvojen sijaan, kurssien tehtävissä esimerkiksi on pohdittu kuinka fyysinen ympäristö (niin rakennettu kuin luontokin) vaikuttavat asiakkaiden elämään tai kuinka he vaikuttavat ympäristöön, sekä ekososiaalista sisältöä on lisätty vaadittuun kirjallisuuteen.

Naranjo (2020) on kirjoittanut Chilen ja ylipäätään Latinalaisen Amerikan näkökulmasta ympäristösosiaalityön koulutuksesta. Myös hän on jakanut mallin institutionaaliseen ja pedagogiseen: miten institutionalisoida akateeminen kulttuuri, joka edistää ympäristöoikeudenmukaisuutta ja kestävyyttä opetussuunnitelmassa, sekä miten sisältö ja pedagogiset strategiat ovat toimineet. Naranjon mukaan ympäristön huomioimiseksi sosiaalityössä tulisi yliopistojen välistä yhteistyötä lisätä esimerkiksi vertailemalla, miten ympäristöasioiden huomioiminen on toiminut eri opetussuunnitelmissa, sekä jakaa kokemuksia eri kokeiluista opetuksen ja oppimisen edistämiseksi.

Myös Melekis ja Woodhouse (2015) katsovat institutionaalisen tuen olevan keskeistä korkeakouluissa, jotta kestävyttä opetuksessa voidaan edistää. Tällä kirjoittajat viittaavat omaan yhdysvaltalaiseen yliopistoonsa, jossa yliopiston visiona on sitoutuminen ympäristöön ja opetuksen tavoitteena on kouluttaa kaikki opiskelijat ymmärtämään ja panostamaan kestävyteen yhteiskunnassa. Tätä varten yliopisto on investoinut resursseja merkittävästi luodakseen infrastruktuurin ympäristöön liittyvälle tutkimukselle, opetukselle, palvelulle ja kokemukselliselle oppimiselle. Lisäksi esimerkiksi sosiaalityön oppiaineessa on tehty intensiivisesti opetussuunnitelman kehittämistyötä, jotta siitä on saatu teoreettisesti rikas ja kontekstuaalisesti relevantti. Yliopistossa puhutaan ”transformatiivisesta sosiaalityöstä”, jolla tarkoitetaan huomion kiinnittämistä ja pyrkimystä vaikuttaa alistaviin diskursseihin ja haitallisiin valtasuhteisiin ”niin intiimillä kuin julkisellakin tasolla”. Nykyisten diskurssien, suhteiden ja käytäntöjen katsotaan olevan kestävämpiä luonnon hyvinvointia ajatellen. Melekis ja Woodhouse kertovat, että heidän yliopistossaan on panostettu monitieteisiin ryhmiin, jotka ovat kehittäneet opetusta ja koko yhteisöä kestävyden integroimiseksi käytäntöön. Tieteidenvälinen yhteistyö ja institutionaalinen tuki on ollut keskeisessä roolissa kestävyden sisällyttämiseksi opetussuunnitelmiin ja sitä kautta yhteiskunnan rakenteisiin.

Melekisin ja Woodhousen (2015) artikkelissa on huomioitu myös pedagoginen näkökulma. Heidän edustamassaan yliopistossa on kehitetty kestävyysopetusta koko tiedekunnan tasolla, jonka pohjalta myös sosiaalityön opetussuunnitelmaa on arvioitu kestävyden osalta niin aiheeseen

liittyviä kursseja lisäämällä kuin muitakin potentiaalisia kursseja arvioimalla kestävyysopetuksen näkökulmasta. Kirjoittajat tunnustavat tämän olevan vasta alku ympäristö- ja kestävyysasioiden huomioimiseksi opetuksessa, mutta se voi lisätä henkilökunnan välistä yhteistyötä ja sitoutumista asiaan. Kirjoittajat nostavat toiseksi tavaksi lisätä kestävyysopetusta kansallisten opetusstandardien päivittämisen ympäristö- ja kestävyystavoitteiden osalta. Kirjoittajat viittaavat myös syväekologian näkemyksiin, jossa yksittäisten kurssien lisäämisen sijaan tavoitellaan laajempia systeemisen tason muutoksia opetussuunnitelmiin kestävyystavoitteen saavuttamiseksi. Tällöin esimerkiksi eri alojen opettajat voisivat kehittää oppimistilanteita, joissa on mahdollisuus transformatiiviseen oppimiseen sekä tarjota kehyksen kurssien suunnittelulle ja pedagogisille tavoitteille ”oppimisesta transformaationa” kestävyiden omaksumiseksi. Kirjoittajat katsovat, että sosiaalityössä on jo valmiiksi hyvät valmiudet fasilitoida ekologista transformaatiota sen refleksiivisen, kokemuksellisen ja toimintaan suuntauvan oppimisen puolesta, jolloin voidaan edesauttaa henkilökohtaisen tason yhdistämistä ympäristöön sekä kannustaa niin yksilötason kuin poliittiseenkin toimintaan.

Harris ja Boddy (2017) ovat Australian yliopistojen sosiaalityön opetussuunnitelmien sisältöä ympäristönäkökulmasta tutkittuaan havainneet, että luontoympäristö ei ole juuri päässyt mukaan sosiaalityön opetussuunnitelmiin. He kävivät läpi 937 sosiaalityön kurssikuvausta eri yliopistoissa ja vain neljän kurssin nimessä ja 31 sisältökuvauksessa oli mainittu luontoympäristö, vaikka ympäristöongelmien vaikutus sosiaalityöhön on maassa tiedostettu jo pitkään. Pohtiessaan syitä ilmiölle, Harris ja Boddy pitivät ongelmallisena sitä, että kansalliset sosiaalityön opetussuosituksia antavat järjestöt eivät mainitse luontoympäristöä lainkaan omissa periaatteissaan. Lisäksi he ovat pohtineet institutionaalisesta näkökulmasta sitä, millainen vaikutus vallitsevalla neoliberaalilla ideologialla on niin Australian kuin muidenkin maiden sosiaalityön koulutukseen. Neoliberaali agenda on vaikuttanut laajasti yliopisto-opetukseen viimeisinä vuosikymmeninä, jolloin yliopistoista on tullut kaupallistumisen ja kilpailun ympäristöjä niin yliopistojen sisällä kuin niiden välilläkin. Managerialistinen hallintomalli ja siihen liittyvä taloudellisen tuloksellisuuden ja tehokkuuden tavoittelu ovat johtaneet ylhäältä alaspäin suuntautuvaan päätöksentekoon yliopistoissa, jolloin akateeminen henkilökunta on pitkälti menettänyt demokraattisen voimansa vaikuttaa opetuksen suuntaan ja sisältöön liittyviin päätöksiin. Kirjoittajien arvion mukaan tämä voi merkittävästi hidastaa luontoympäristön sisällyttämistä sosiaalityön opetukseen ja ylipäätään tieteidenvälisen kestävyysopetuksen kehittämistä, koska yksittäiset tieteenalat kilpailevat taloudellisen rationalismin ja managerialismin ehdoilla saatavilla olevasta rahoituksesta. Harrisin ja Boddyn

mukaan sosiaalityön kouluttajien tulisi neoliberalin ideologian haastaakseen ottaa aikaa kurssien kehittämiselle, uuden aineiston jakamiselle ja yhteistyölle eri instituutioiden kanssa, jotta saataisiin luontoympäristöön liittyvää uutta sisältöä sosiaalityön opetussuunnitelmiin.

Grayn ja Coatesin (2015) mukaan sosiaalityön opetussuunnitelman muuttaminen ympäristönäkökulman huomioivaksi vaatisi koko ajattelutavan muutosta, vaikkakin esimerkiksi Yhdysvalloissa nykyisin ympäristönsuojeluviraston laatimat standardit (EPAS) tekevät tämän myös pakolliseksi. Graylla ja Coatesilla on kokemusta rakenteellisen sosiaalityön ja spirituaalisuuden ajamisesta osaksi sosiaalityön opetusta, ja siitä saadun kokemuksen perusteella muutos vaatii ”asianajajan” – yleensä asiaan intohimoisesti suhtautuvan professorin – joka esittelee uuden näkökulman huomionarvoisena asiana, sekä kehittää siihen liittyen kursseja, kirjoittaa asiasta ja luo verkostoja keskustelemaan asiasta konferensseissa ja akateemisissa julkaisuissa. Myös tieteidenvälinen yhteistyö on usein tarpeen. Tätä kautta asian relevanttius tulee selvemmäksi ja saman mieliset tutkijat alkavat integroida aiheeseen liittyvää materiaalia opetukseensa ja tutkimukseensa. Kriittinen piste on saavutettu silloin, kun perus- tai teoriakursseihin aletaan sisällyttää uuden aiheen mukaista sisältöä ja uudesta näkökulmasta tulee siten perustavanlaatuinen käsite itsessään. Silloin se alkaa myös vaikuttaa siihen, miten opetussuunnitelma on rakennettu ja käytännössä opetettu.

Ympäristönäkökulma kohtaa Grayn ja Coatesin (2015) arvion mukaan kuitenkin samanlaisia haasteita opetussuunnitelmaan sisällyttämisessä kuin dekolonisaation ja alkuperäiskansojen näkökulmat ovat kohdanneet: ne ovat vaikea pala hallitsevaan anglo-amerikkalaiseen yksilölliseen terapeuttilaiseen näkökulmaan orientoituneille tutkijoille. Kirjoittajat katsovat poliittisuutta painottavan näkökulman rakenteellisen vaikutuksen kuitenkin tärkeäksi vastapainoksi yksilökeskeiselle työlle, jolloin kaikki ei riipu vain yksilön omasta käyttäytymisestä. Grayn ja Coatesin mukaan koko ajan lisääntyvä tietoisuus ilmastonmuutoksesta ja ympäristötuhoista, epätasa-arvoisuuden kasvusta ja vaurauden keskittymisestä sekä yritysten ahneuden ja kohtuuttomuuden tuhoavista voimista edesauttaa näkökulman muutosta holistisesti ympäristön huomioivaan suuntaan. Näkökulma kyseenalaistaa kriittisesti länsimaisten yhteiskuntien perusarvoja (modernismin kritiikki) ja sen katsotaan vaikuttavan myös sosiaalityöhön nousevan uuden tiedon myötä.

Aineiston perusteella yliopistojen institutionaalisilla tekijöillä ja poliittisilla valinnoilla on siis merkittävää vaikutusta siihen, miten ympäristöasiat huomioidaan sosiaalityön koulutuksessa. Ylemmällä tasolla eri valtioiden osalta nostetaan esille kansallisten opetussuositusten merkitys, jotta ympäristösisältöjä lisättäisiin sosiaalityön opetussuunnitelmiin. Yliopistojen tasolla merkittäviksi tekijöiksi aineiston perusteella nousi neoliberalismin ja managerialistisen hallintomallin vaikutus siihen, mitä asioita opetussuunnitelmiin yritetään sisällyttää ja millaiset mahdollisuudet niitä on saada mukaan. Artikkeleiden perusteella ympäristöasioiden lisääminen - saati ekososiaalinen transformaatio - vaatii tällä hetkellä yksittäisten opetushenkilökunnan jäsenten suurta työpanosta niin opetussuunnitelmien muokkaamiseksi kuin tieteidenvälisen opetuksen lisäämiseksikin. Aineiston perusteella vaikuttaa siis siltä, että ainakin anglo-amerikkalaisissa maissa tarvittaisiin poliittisia päätöksiä ympäristöasioiden merkityksellisyydestä, jotta niitä saataisiin vaivattomammin lisättyä niin opetussuunnitelmiin kuin institutionaalsiin käytäntöihinkin. Toisaalta muutos lähtee usein yksilöiden toiminnasta, joten yksittäisten toimijoiden merkitystä ekososiaalisen transformaation edistämiseksi ei tule väheksyä.

5.2.2 Ympäristönäkökulman lisääminen opetussuunnitelmaan vai ekososiaalinen transformaatio?

Opetusta koskevassa aineistossa on havaittavissa jako kahteen näkökulmaan: integraatio-malliin, jossa ympäristönäkökulma lisätään jo olemassa oleviin kursseihin tai opetussuunnitelmiin, ja ekososiaalisen transformaation mukaiseen malliin, jossa opetusta pyritään muuttamaan syvällisemmin muutoksen aikaansaamiseksi. Integraatio-malli oli aineistossa selkeästi vähemmän esillä, ja se nähtiin ennemmin yhtenä askeleena transformatiiviseen malliin siirryttäessä, vaikkakin joissain artikkeleissa asiaa ei edes analysoitu pidemmälle. Käyn seuraavaksi läpi aineistosta nousseita esimerkkejä integraatio-mallista ja sitten ekososiaalisesta transformaatiosta.

Powers ja kumppanit (2019) sekä Papadopoulos (2019) ovat artikkeleissaan esitelleet integraatio-mallia. Powersin ja kumppaneiden mukaan integraatio-mallissa tuodaan ekososiaalisen näkökulman käsitteitä olemassa olevaan opetussuunnitelmaan aina kun mahdollista. Tämä tarkoittaa esimerkiksi nykyisten kurssien muokkaamista siten, että niihin integroidaan ympäristönäkökulma tai kehitetään erillisiä kursseja, joissa keskitytään esimerkiksi ympäristöoikeudenmukaisuuteen ja kestävyYTEEN. Tällöin voidaan hyödyntää monitieteisiä oppimistapoja, mahdollisuuksia kontekstoida ympäristö uudelleen globaalista näkökulmasta sekä pohtia sosiaalityön mahdollisuuksia siinä. Ekososiaalisen

työn konteksti on globaali, mutta muutokset useimmiten lokaaleja. Papadopoulosin mukaan integraatio-mallin mukainen oppiminen on tyypillistä monitieteiselle oppimiselle, mikä on ennestään tuttua sosiaalityölle. Lisäksi esimerkiksi teorian ja käytännön yhdistäminen ja monimutkaisten käytännön ympäristöjen ymmärtäminen ovat tyypillisiä integraatio-mallin mukaisia oppimistapoja. Tällöin opitaan enemmän generalistin taitoja kuin erikoistutaan syvästi johonkin kapeampaan alaan. Tästä on hyötyä ilmastonmuutoksen kaltaisten monimutkaisten ilmiöiden kanssa työskennellessä, kun generalistit osaavat identifioida taitonsa ja soveltaa niitä erilaisiin käytännön tilanteisiin.

Boddyn ja kumppaneiden (2018) artikkelissa taas todetaan, että uusien kurssien lisääminen jo ennestään täyteen sosiaalityön opetussuunnitelmaan on vaikeaa. Täyden opetussuunnitelman lisäksi koko ajan kasvavat hallinnolliset vaatimukset ja maailmantilan nopea muuttuminen vaativat osansa opetushenkilöstöltä, minkä takia ympäristöasioiden luova lisääminen jo olemassa oleviin kursseihin voi olla vaivattomin tapa saada ylipäättään ympäristönäkökulma tarpeelliseksi ja legitiimiksi osaksi sosiaalityötä. Sen takia kirjoittajat ehdottavat ympäristöasioiden lisäämistä läpi sosiaalityön opetussuunnitelman.

Papadopoulos ja Hegarty pohtivat vuoden 2017 artikkelissaan integraatio-mallista ekososiaalisen transformaatioon siirtymisen mahdollisuuksia. Heidän mukaansa ilmastonmuutoksen ja biodiversiteetin vähenemisen kaltaisten ympäristöongelmien vaikutukset välittyvät sosiaalisten kontekstien lävitse. Ympäristökriiseihin sopeutuminen ja niiden hillitseminen vaativat massiivisia sosiaalisia muutoksia ja uudenlaisten merkitysten, kiintymysten ja kuulumisen muotoja. Tämän takia kestävä kehitys vaatii kaikilta oppialoilta ymmärrystä ympäristön merkityksestä. Kirjoittajien mukaan sosiaalityössä tämä merkitys on jo osoitettu, joten seuraava merkittävä askel olisi ekologisten ja ympäristöhuolien sekä kestävä kehityksen näkökulmien tuominen sosiaalityön opetussuunnitelmaan. Kirjoittajien mukaan on kuitenkin osoitettu, että pelkästään kestävyys liittyvien kurssien lisääminen opetukseen ei ole tehokasta, vaikkakin se heidän mukaansa on usein tarpeellinen askel kestävyys-opetuksen edistämiseksi. Kun kirjoittajien mukaan todistetusti kestävyysopintojen levittäminen yli akateemisten alojen on osoittautunut hankalaksi, on tyydyttävä paikallisiin akateemisiin ratkaisuideoihin, joita voitaisiin levittää muihin yliopistoihin ajan kuluessa. Kirjoittajat esittelevät tästä esimerkkinä ilmiöpohjaisen oppimisen (ks. luku 5.2.3).

Integraatio-mallia radikaalimman ekososiaalisen transformaation mukaista näkökulmaa on tuotu esiin tutkimusajanjakson alusta lähtien. Jonesin (2010) mukaan ympäristöasioiden ja kestävän kehityksen lisääminen sosiaalityön opetussuunnitelmiin tai edes ammattikuvauksiin ei ole riittävä muutos, koska se ei tuota sitä perustavanlaatuista muutosta, jota tarvitaan ekologiseen kriisiin vastaamiseksi. Tällainen muutos vaatii Jonesin mukaan siirtymisen pois antroposentrisestä näkökulmasta ekosentrisempään maailmankatsomukseen. Jonesin mukaan juuri ihmisen erottautuminen luonnosta on ekologisen kriisin taustalla, jolloin on myös menetetty tunne yhteydestä luontoon. Tällöin on helppo jättää huomiotta ne vaikutukset, joita ihmisen toiminnalla on luontoon. Lisäksi esimerkiksi pitkälle mennyt tieteellinen erikoistuminen on erottanut sosiaalitieteet luonnosta. Ratkaisuna artikkelissa ehdotetaan ympäristölukutaidon (*eco-literacy*) lisäämistä opetuksessa, mikä viittaa sekä tiedollisen osaamisen lisäämiseen että luontoyhteyden luomiseen uudelleen.

Jonesin (2010) mukaan transformatiivisen oppimisen malli auttaa kritisoimaan nykyisen sosiaalityön modernisaatioon perustuvan paradigman oletuksia ja sitä, miten nämä oletukset vaikuttavat yksilön uskomuksiin, arvoihin ja käyttäytymiseen. Jones on lainannut transformatiivisen mallin kehittäjää Jack Mezirowta (2003), jonka mukaan transformatiivinen oppiminen auttaa muuttamaan sitä, miten yksilöt katsovat ja tulkitsevat maailmaa. Se auttaa näkemään sosialisatian kautta syvälle juurtuneita uskomuksia, arvoja ja toimintatapoja sekä muuttamaan niitä inklusiivisemmiksi, vähemmän syrjiviksi, avoimemmiksi, refleksiivisemmiksi ja ylipäättään mahdollistaa emotionaalisella tasolla muutoksen. Jonesin mukaan sosiaalityössä on hyötyä siitä, että jo käytössä olevat kriittinen reflektio, dialogiset näkökulmat sekä käytännön oppiminen ovat transformatiivisen oppimisen mallin mukaisia.

Boetto (2019) nostaa esille näkökulman, että pelkkä ympäristösisällön lisääminen sosiaalityön opetussuunnitelmaan ylläpitää dominoivaa modernistista paradigmaa, eikä siten muuta opetussuunnitelmaa todella ekologisempaan suuntaan. Opetussuunnitelman muuttaminen vaatii sosiaalityön ontologisten perusteiden uudelleentyöstämistä, jotta maapallo ymmärrettäisiin holistisena kokonaisuutena, ja nykyinen modernismin käsitys ihmisen ja luonnon erillisyydestä tulisi haastetuksi. Boetton mukaan transformatiivinen muutos vaatisi sosiaalityön modernististen juurien purkamista, ja alan ydinuskomusten uudelleentyöstämistä osana ammattietiikkaa, minkä jälkeen voitaisiin tehdä vastaavia muutoksia käytännön standardeihin ja opetusvaatimuksiin. Tällöin

transformatiivisessa oppimisessa on keskeistä kriittinen refleksiivisyys, jotta yksilö voi purkaa ja käsitellä aiemmin oppimaansa maailmankuvaa ja olettamuksia sekä omaksua uusia näkökulmia. Boetto nostaa esiin myös sen, että sosiaalityön eettisten ohjeistusten tulisi huomioida kestävä kehitys holistisesti luonnon näkökulmasta, ei vain ihmisiin liittyvänä sosiaalisena oikeudenmukaisuutena, koska eettiset ohjeistukset heijastuvat eri maiden sosiaalityön koulutusta ohjaaviin standardeihin.

Myös Gray ja Coates (2015) pohjaavat artikkelinsa Mezirowin transformatiiviselle oppimiselle holistisen ympäristönäkökulman huomioimiseksi sosiaalityön opetuksessa tulevaisuudessa. Transformatiiviseen näkökulmaan vaihtaminen vaatii nykyisen hallitsevan näkökulman tunnistamisen ja kriittisen suhtautumisen siihen, sekä vaihtoehtoisen näkökulman esittelyn. Näkökulman muutos on usein hidas ja asteittainen prosessi, koska ihmiset eivät muuta helpolla syvästi omaksumiaan arvojaan ja olettamuksiaan. Uusi näkökulma vie ihmiset epämukavuusalueelle ja vaatii muutoksia elämäntavoissa ja käyttäytymisessä, joita monet ovat haluttomia tekemään. Muutokset kollektiivisessa ajattelussa voivat kuitenkin tukea arvojen ja käyttäytymisen muutosta. Kirjoittajien mukaan ympäristötietoisuuden lisääntyminen on yksi tällainen tekijä, joka tuo ulkopuolista painetta myös sosiaalityölle tehdä perustavanlaatuisia muutoksia opetukseen ja käytännöntyöhön.

Grayn ja Coatesin (2015) mukaan opetussuunnitelman transformaatio vaatii perustavanlaatuista uudelleen ajattelua sosiaalityötä ohjaavien humanististen arvojen ja teorioiden osalta. Ekosentriset arvot, kuten luonnonsuojelu, *de-growth* -näkökulma, monimuotoisuus, kestävyys ja henkisyys voivat inspiroida sosiaalityötä muuttamaan antroposentristä näkökulmaansa. Opetussuunnitelman muutos vaatisi myös sitä, että teoreettisessa kehyksessä huomioitaisiin ympäristöasioita. Näiden liittäminen ympäristöliikkeen historiaan ja muiden ammattikuntien rooliin siinä, voi auttaa myös ymmärtämään sosiaalityön roolia ympäristöasioiden huomioimisessa. Laajemmat keskustelut uusliberalismista ja globalisaatiosta auttavat opiskelijoita puolestaan ymmärtämään sitä, millaisia ympäristövaikutuksia poliittisilla, taloudellisilla ja sosiaalisilla prosesseilla on.

Dawn ja Reisch (2015) toteavat, että sosiaalityön opiskelijoiden parempi valmistautuminen kohtaamaan ympäristöongelmia tulisi lähteä koulutuksen lähtökohtien kyseenalaistamisesta yksilön autonomian suhteen, minkä on nähty olevan tärkeämpää kuin yhteisölliset oikeudet ja kollektiivinen

vastuu. Myös he pohjaavat ajatuksensa transformatiiviselle oppimisen teorialle, jolloin opiskelijat oppivat kyseenalaistamaan ongelmallisia kehyksiä maailman tulkinnassa – mielen tapoja, vakiintuneita oletuksia ja lähtökohtia – ja tarkastelemaan niitä kriittisemmin, refleksiivisemmin ja avoimina uusille ajattelutavoille. Opiskelijoita voi kannustaa arvioimaan suhdettaan luontoympäristöön pohtimalla ympäristöstä vieraantumista opiskelijoiden kanssa sekä haastaa kriittisen reflektion avulla opiskelijoiden ”sokeita pisteitä” liittyen luontoympäristöön, kulttuurisiin arvoihin ja laajempiin taloudellisiin prosesseihin, kuten globalisaatioon.

Dawnin ja Reischin (2015) mukaan yhdysvaltalaisessa sosiaalityön koulutuksessa ei edelleenkään huomioida juurikaan globaalia näkökulmaa. Transnationaalinen näkökulma auttaisi kuitenkin ymmärtämään esimerkiksi globaalin pohjoisen kulutustottumusten vaikutuksia kehittyviin maihin, ja sitä, miten ristiriitaista nykyinen kulutuskulttuuri on sosiaalityön ydinarvojen kanssa. Sosiaalityön kouluttajat voisivat lisätä opiskelijoiden ymmärrystä ympäristöoikeudenmukaisuudesta tarkastelemalla ympäristöaraismin ja kasvavan epätasa-arvoisuuden välisiä suhteita, ympäristön tilan heikkenemistä ja ihmisarvon arvostamisen laskua. Ensimmäinen kriittinen askel opetuksessa on kirjoittajien mukaan sisällön lisääminen ihmisoikeuksista, ympäristöoikeudenmukaisuudesta ja kestävästä kehityksestä, jolloin sosiaalityöllä on mahdollisuus olla osa ympäristöongelmien ratkaisua, ennemmin kuin vain seurata tilannetta vierestä. Toinen keskeinen askel opetuksessa on sisällyttää siihen keskustelua käytännön interventioista niin yksilö- kuin yhteisötasollakin, jotta opittaisiin vähentämään köyhyden seurauksia vahingoittamatta luontoa. Kirjoittajien mukaan keskeistä on, että tulevaisuuden sosiaalityöntekijät osaavat perustella luontoympäristön kunnioittamisen näkökulman asiakkailleen kaikkien ihmisten tarpeella ja halulla kuulua johonkin paikkaan, jolloin heräisi halu pitää huolta myös sen ympäristöstä.

Rambaree (2020) on päätenyt Ruotsissa yliopisto-opiskelijoiden parissa tehdyn tutkimuksen pohjalta siihen, että pelkästään ympäristösosiaalityön kurssien lisääminen ei riitä kiihdyttämään kestäväen kehityksen implementointia sosiaalityön opetussuunnitelmaan. Hän on tutkimuksessaan todennut, että opetussuunnitelma pitää suunnitella transformatiivisen ja emansipatorisen pedagogiikan mukaisesti. Tällöin siirryttäisiin itseään puolustavan sosiaalisen järjestyksen tiedon ”tankkaamisesta” (*banking pedagogy*) transformatiiviseen ja emansipatoriseen pedagogiikkaan, joka fasilitoi ja mahdollistaa yhteistyöhön perustuvien taitojen, metodien ja lähestymistapojen kehittämisen oikeudenmukaisen ja kestäväen yhteiskunnan rakenteellisen muutoksen

aikaansaamiseksi. Rambareen mukaan tämä vaatisi käytännössä sitä, että opetussuunnitelmassa otettaisiin huomioon, miten poliittinen taloustiede ja kapitalistinen malli on linkittynyt ympäristöongelmiin nykyisten sosio-poliittis-taloudellisten rakenteiden kautta.

Rambaree (2020) painottaa myös kriittisen teorian näkökulmaa siitä, että opetus voidaan nähdä poliittisena toimintana, jossa pyritään kritisomaan ja haastamaan sitä, miten tieto on konstruoitu ja levitetty. Tällöin ympäristösosiaalityön tehtävänä on kriittisesti reflektoida sitä, miten sosiaalityön tiedon nousu teollisuuskapitalismin kontekstista suhteutuu globaaleihin ympäristöongelmiin maailman marginalisoituneimpien ryhmien näkökulmasta. Tällöin siirtyminen kestävyteen vaatii katsomaan uudelleen länsimaista sosiaalityön opetussuunnitelmaa, koska kestävä kehitys vaatii holistisen ja globaalin perspektiivin ympäristöongelmiin. Kriittistä näkökulmaa tarvitaan esimerkiksi siihen, että opiskelijat tunnistaisivat globaalin pohjoisen kulutustapojen ja luonnonresurssien käytön seuraukset kehittyville maille ja esimerkiksi ilmastopakolaisille. Poliittista aktivismia opettava opetussuunnitelma puolestaan opettaa opiskelijat olemaan pelkkien tiedon vastaanottajien sijaan muutoksentekijöitä (*transformative intellectuals*).

Naranjon (2020) mukaan länsimainen käsitys ympäristöstä perustuu persoonan erottamiselle ympäristöstä, jolloin ympäristö on ulkoinen objekti, joka on omistajansa hallussa ja siten taloudellisesti hyödynnettävissä. Luonto on nähty länsimaissa ”vihollisena”, ja individualismi on ollut hallitseva käsite. Sen sijaan alkuperäiskansojen näkemyksessä ympäristö nähdään osana itseä. Naranjo on lainannut John Coatesia (2003) transformatiivisen oppimisen osalta todeten, että ekososiaalinen sosiaalityö voisi auttaa ihmisiä näkemään kaiken elämän pyhänä sekä tunnistamaan yksilöllisten valintojen ja toiminnan tärkeys ympäristön kannalta. Tällöin voitaisiin kehittää sosiaalisia rakenteita, jotka tukevat kaiken elämän hyvinvointia ja haastavat niitä rakenteita, jotka estävät yksilön tai yhteisön hyvinvointia. Esimerkiksi käytäntöharjoittelu tietyssä ympäristössä lisää opiskelijoiden yhteyksiä yhteisöön, luontoon ja siten paikallisten sitoutumiseen. Naranjon mukaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi myös tulevaisuudessa, sosiaalityössä tulisi huomioida ympäristön vaikutus sosiaalityön asiakkaiden elämään, mikä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi yhteisötasolla, jossa pohdittaisiin ympäristöongelmia ja poliittisia ratkaisuja niihin. Opetussuunnitelmassa tulisi olla myös bio-psyko-sosiaalisten vaikutusten arviointia sekä esimerkiksi ympäristötuhoihin varautumista, ympäristöoikeuteen ja -politiikkaan tutustumista sekä poliittisen aktivismin opettelua.

Aineistosta siis nousee selvästi esille, että pelkkä integraatio-mallin mukainen ympäristöasioiden lisääminen jo olemassa oleville kursseille tai opetussuunnitelmiin ei ole riittävää pysyvän muutoksen aikaansaamiseksi tulevien sosiaalityöntekijöiden asenteisiin ja arvoihin ympäristöasioita kohtaan, vaan sitä varten tarvittaisiin transformatiivisempaa otetta opetukseen. Aineistosta nousevat myös esille teoriaosuudessa esiteltyt Lainisen (2018) ekososiaalisen sivistyksen tasot. Integraatio-malli edustaa kognitiivista tasoa, jossa korostuvat tieto ja ymmärrys. Monessa artikkelissa esiin nostettu uskomusten, käsitysten ja arvojen kriittinen reflektio taas viittaa Lainisen mallin mukaan meta-kognitiiviseen tasoon, jossa opitaan arvioimaan oman toiminnan vaikutuksia rakenteellisella ja globaalilla tasolla, mutta se ei vielä yllä transformatiivisen oppimisen tasoon, jossa tavoitteena on Lainisen mallin mukaan yksilön käsitysten ja koko maailmasuhteen uudistuminen. Seuraavassa osiossa arvioidaan vielä aineistossa esiteltyjä esimerkkejä pedagogiikasta näiden tasojen mukaan.

5.2.3 Käytännön esimerkkejä pedagogiikasta

Myös opetusmenetelmien osalta aineistossa oli havaittavissa jako integraatio-mallin ja transformaation mukaisiin menetelmiin, vaikka osassa artikkeleita näitä ei selkeästi eritelty tai asiaa käsiteltiin molemmista näkökulmista. Menetelmiä arvioidaan myös ekososiaalisen sivistyksen tasojen mukaisesti.

Papadopouloksen vuoden 2019 artikkelissa sekä hänen ja Hegartyn vuoden 2017 artikkelissa on esitelty integratiivisen oppimisen mallin mukaisena esimerkkinä ilmiöpohjaisen oppimisen malli (*scenario-based learning*), jossa simuloidaan todellisuuden tilanteita oppimisen pohjana. Tämä oppimismalli pohjautuu monitieteiselle yhteistyölle, kausaalisten epävarmuuksien sietämiselle ongelmien ratkaisussa sekä opettajien toimimisena enemmän fasilitaattoreina ja tutkimuksen mentoreina kuin sisällön asiantuntijoina. Epistemologisen epävarmuuden hyväksyminen monimutkaisten ongelmien kohdalla auttaa myös purkamaan modernistista oletusta opettajan identiteetistä ratkaisujen omaajana. Papadopouloksen mukaan tämä malli on hyvä tapa tuoda ympäristöaiheita sosiaalityön jo muutoinkin täyteen opetussuunnitelmaan. Aiheita on helppo myös muokata ja lisätä sosiaalityön ympäristössä tapahtuvien muutosten mukaisesti. Ympäristöaiheiden integrointi eri skenaarioihin normalisoi taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen kestävyys kysymyksiä nykyisen sosiaalityön käytännön keskeisinä kysymyksinä. Papadopoulos ja Hegarty (2017) katsovat ilmiöperustaisen oppimisen mallin olevan paras tapa tuoda monitieteistä ja tieteidenvälistä opetusta sosiaalityön kaltaiseen oppialaan, jossa tulee huomioida teoreettisen

osaamisen lisäksi käytännöllinen ja soveltava näkökulma. Malli vastaa Lainisen oppimisen tasoilla kognitiivista ja meta-kognitiivista tasoa, mutta transformatiiviseen muutokseen siinä ei pyritä.

Des Marais ja kumppanit (2016) kirjoittavat, että tällä hetkellä sosiaalityön opiskelijat usein keskittyvät opettelemaan yksilöiden kanssa työskentelyä heidän omissa yhteisöissään, jolloin he myös kokevat, että mikä tahansa positiivinen muutos yksilön elämässä lisää kaikkien sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Jos opetuksessa ei opeteta katsomaan omien paikallisten systeemien ulkopuolelle, opiskelijat eivät opi tunnistamaan niitä transnationaaleja tekijöitä, jotka suoraan vaikuttavat myös paikallisten asiakkaiden elämään. Esimerkiksi yksittäisten asiakkaiden oikeuksien ajaminen hänen tulojaan lisäämällä voi aiheuttaa vastavuoroisesti ympäristöllistä epätasa-arvoa toisessa paikassa eläville ihmisille. Tämän vuoksi kirjoittajat katsovat, että on tärkeää opettaa sosiaalityön opiskelijoita paitsi käsitteellistämään ja kritisoimaan ympäristölle haitallista toimintaa, myös auttaa heitä löytämään mahdollisia ratkaisuja etenkin omissa paikallisissa yhteisöissään. Mallissa pyritään siirtymään kriittisestä sosiaalityöstä ”luovaan” sosiaalityöhön auttamalla opiskelijoita etsimään transnationaalien refleksiivisten prosessien avulla ratkaisuja ongelmiin, mikä myös estää heitä luisumasta apatiaan tai epätoivoon ympäristön tilan suhteen.

Des Marais’n ja kumppaneiden (2016) esittelemää refleksiivisen kehityksen mallia on aiemmin käytetty kansainvälisen kehityksen sosiaalisten prosessien arvioinnissa. Sosiaalityön opetuksessa refleksiivistä kehitystä voitaisiin käyttää opettamaan globaalin pohjoisen opiskelijoita ymmärtämään oman toimintansa vaikutuksia kehittyvien maiden asukkaiden elämään. Kirjoittajat pohtivat myös uutta ymmärrystä kestävydestä ja kasvusta, jolloin kasvua tulisi ajatella laadullisena kasvuna, materiaalia välineenä sekä pohtia kasvun todellista hintaa niin eri ihmisten kuin maapallonkin kannalta. Tällöin tulisi myös tarkastella positiivista sosiaalista kasvua, mikä tarkoittaisi syvempää empatiaa toisia kohtaan sekä merkityksellisen tekemisen ja sisällön arvoa ihmiselämässä. Nämä tavoitteet vastaavat ekososiaalisen sivistyksen mukaisia tavoitteita (ks. luku 3.3), ja refleksiivisen kehityksen malli opetuksessa lähestyy myös Lainisen transformatiivista tasoa oppimisessa. Malli kuitenkin keskittyy etsimään enemmän ratkaisuja paikallisiin ympäristöongelmiin, kuin muuttamaan opiskelijoiden asenteita ja arvoja ylipäätään luontoa ja kestävä elämäntapaa kohtaan.

Teixeiran ja Kringsin (2015) artikkelissa pohjataan kansainvälisten sosiaalityön järjestöjen sosiaalityön ja koulutuksen standardeihin, joiden pohjalta artikkelissa ehdotetaan mallia ympäristöoikeudenmukaisuuteen liittyvän sisällön huomioimiseksi sosiaalityön koulutuksessa. Artikkelissa ei siis niinkään käsitellä opetusmenetelmiä kuin sitä, miten ympäristöasiat voitaisiin jo olemassa olevan sosiaalityön mallin pohjalta huomioida koulutuksessa ja työssä tulevaisuudessa. Arvojen osalta sosiaalityön opetuksessa voidaan hyödyntää sitä pohjaa, että sosiaalityössä etsitään ennemmin sosiaalisten ongelmien juurisyitä kuin syytetään yksilöä hänen tilanteestaan. Samaa arvolähtökohtaa voidaan kirjoittajien mukaan hyödyntää ympäristöongelmien ratkaisemisessa, jolloin ei syytetä marginalisoituja ryhmiä mahdollisista ympäristöongelmista, vaan etsitään sosiaalisen, poliittisen ja taloudellisen järjestelmän ympäristöongelmia tuottavia kohtia ja puututaan niihin sosiaalityön keinoin. Järjestelmien eri tasoilla työskentely luo sosiaalityölle arvopohjan työskennellä myös ympäristöongelmien osalta niin yksilöiden, yhteisöjen kuin laajemmin yhteiskuntien tasolla, myös globaali näkökulma huomioiden. Yksilötasolla sosiaalityöntekijät voivat tehdä terapeutista työtä ympäristöongelmien osalta, meso-tasolla he voivat monitieteisen koulutuksensa pohjalta yhdistää eri ammattiryhmien työskentelyä ja makrotasolla sosiaalityöntekijät voivat työskennellä tietoisuuden lisäämiseksi ympäristöongelmista ja ympäristörasismista. Kirjoittajien mukaan sosiaalityön teoriat ja näkökulmat tarjoavat siis jo ennestään hyvän lähtökohdan sosiaalisen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden välisten yhteyksien ymmärtämiseen ja niiden parissa työskentelyyn. Tässä mallissa korostuu Lainisen mallin mukaiset kognitiivinen ja meta-kognitiivinen taso, mutta transformatiivista oppimisen tasoa siinä ei tavoitella, vaan pyritään huomioimaan ympäristöasiat olemassa olevien sosiaalityön keinojen puitteissa.

Boetto ja Bell (2015) toteavat artikkelissaan, että australialaisessa yliopistossa, jossa he työskentelevät, on tuotu jonkin verran kestäväyyteen ja ympäristöön liittyviä asioita jo olemassa oleviin opintoihin. Panostus on kuitenkin ollut pientä, koska sosiaalityön opetussuunnitelma on ollut jo valmiiksi niin täysinäinen, eikä yksittäisten asioiden lisääminen opintoihin muuta perustavanlaatuista ajattelua sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ympäristöasioiden välisestä suhteesta. Kirjoittajat kehittivätkin verkkokurssin aiheen käsittelemiseksi syvällisemmin, jonka he katsoivat olevan ensimmäinen askel ympäristöllisen kestäväyyden käsittelemiseksi sosiaalityössä, jonka pohjalta voitaisiin tulevaisuudessa kehittää koko sosiaalityön opetussuunnitelmaa. Kurssin lähtökohtana on globaalin kansalaisuuden käsite, jolla he tarkoittavat moraalista ja eettistä vastuuta ihmisoikeuksista, taloudellista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ympäristöllistä kestävyttä

sekä sosiaalityön opiskelijoiden sitoutumista ammatilliseen ihmisoikeuksien lukutaitoon, empatiaan ja vastuuseen. Kurssi perustuu tutkivaan oppimismallin (*Exploratory learning model*), johon kuuluu viisi osaa: kokemus, tutkiminen, reflektio, abstraktien käsitteiden muodostaminen ja ideoiden testaaminen. Kurssin tavoitteena on kehittää sosiaalityön opiskelijoista aktiivisia globaaleja kansalaisia ympäristöllisesti kestävä kehityksen osalta.

Arvioidessaan kurssin onnistumista Boetto ja Bell (2015) toteavat, että merkityksellisen ja kiehtovan sisällön tuottaminen kurssille on tärkeää, jotta osallistujien empatiaa aiheita kohtaan voidaan herätellä, mikä taas toimii pohjana ihmisoikeuksien lukutaidolle ja sitoutumiselle globaaliin kansalaisuuteen. Tällä he viittaavat esimerkiksi video- tai muuhun kuvamateriaaliin ja todelliseen elämään, ei pelkkiin teksteihin aihepiireistä. Kirjoittajat myös toteavat, että ”etuoikeutetun” käsitettä tulisi sosiaalityössä purkaa tarkemmin. Opiskelijat käsittelevät etuoikeutta usein siten, kuinka sen vaikutukset tulisi huomioida ”ei-etuoikeutettuihin” nähden, vaikka tärkeämpää olisi purkaa etuoikeuden luonnetta itsessään. Jos ei pureuduta siihen, miten etuoikeuksia ylläpidetään, ei voida tehokkaasti myöskään työskennellä sosiaalisen muutoksen eteen, vaan saatetaan jopa toimia osana sosiaalista kontrollia. Tähän vaaditaan kirjoittajien mukaan kuitenkin laajempaa ja syvällisempää käsittelyä kuin mitä yhden kurssin puitteet mahdollistavat. Sosiaalityön opetukseen tulisi sisällyttää kriittistä reflektiota siitä, miten sosiaalityö teollisuuskapitalismin kontekstissa vaikuttaa globaaleihin ympäristöongelmiin maailman vähiten etuoikeutettujen osalta. Se myös korostaa ihmisoikeuksien lukutaitoa pohjana ympäristöoikeudenmukaisuudelle ja globaalille kansalaisuudelle. Lisäksi kurssien sisällössä tulisi huomioida se, että ympäristöongelmia käsiteltäessä yksilöiden syylistämisen sijaan tärkeää olisi sisällyttää rakenteellista analyysia laajemmin ympäristöongelmiin vaikuttavista tekijöistä, kuten kapitalistisen järjestelmän jatkuvan kasvun ihanteesta. Boetto ja Bell tulevat kurssinsa onnistumista analysoidessaan siihen lopputulokseen, että ympäristöaiheiden lisääminen jo olemassa oleviin opintoihin voi toimia lyhyellä aikavälillä ympäristöasioiden tuomiseksi ylipäättään esille sosiaalityössä, mutta ideaalisti pitkän aikavälin strategiana tulisi kirjoittajien mukaan olla opetussuunnitelman muuttaminen transformatiivista oppimista tukevaksi suhteessa ekologiseen sosiaalityöhön ja globaaliin kansalaisuuteen.

Selkeästi transformatiivisen oppimismallin osalta esimerkiksi Jones (2010) on kirjoittanut oman opetuskokemuksensa pohjalta, että ekologisen näkökulman tuominen sosiaalityön opetukseen

transformatiivisen mallin mukaisesti vaatii ensinnäkin oppilaiden ”disorientoinnin” nykyisestä elinympäristöstään eli herättelyn esimerkiksi vierailemalla ympäristöön liittyvissä paikoissa ja kyselemällä lähiympäristöön liittyviä kysymyksiä tietoisuuden lisäämiseksi. Tämä saa oppilaat heräämään ympäristöön liittyvään ajatteluun ja monet myös kriittisesti refleктоimaan omaa aiempaa ajatusmaailmaansa. Esimerkiksi omaelämäkerralliset kirjoitukset kriittisen reflektion näkökulmasta auttavat opiskelijoita hahmottamaan millainen vaikutus modernilla yhteiskunnalla on ollut heidän luontosuhteeseensa. Jotta opiskelijat eivät jää tähän vaiheeseen, dialogia ja rationaalista diskurssia tukevan ilmapiirin luominen on tärkeää, jolloin opiskelijoille annetaan mahdollisuuksia tutkia ja arvioida vaihtoehtoisia tapoja tulkita ja toimia maailmassa. Lisäksi tärkeä askel transformatiivisessa oppimisessa on siirtyminen abstrakteista käsitteistä käytännön toimintaan esimerkiksi ympäristöprojektien tai yhteisötyön kautta.

Drolet ja kumppanit (2015) toteavat kestävyuden olevan monimutkainen ja haastava alue opettaa, koska se sisältää monia päällekkäisiä ja/tai toisistaan riippuvaisia elementtejä sosiaalisista, taloudellisista ja ympäristöllisistä haasteista. Kirjoittajat käyvät artikkelissaan läpi kanadalaisessa yliopistossa toteutetun sosiaalityön ympäristökurssin sisältöä esimerkkinä ympäristöasioiden huomioimisesta sosiaalityön opetuksessa. Kurssin tavoitteena oli opettaa Dominellin (2012) vihreän sosiaalityön teoreettisen lähtökohdan viemistä käytännöntyöhön ja opettaa opiskelijoita vastaamaan jatkuvasti muuttuviin haasteisiin. Kirjoittajien mukaan ongelmanratkaisuun pohjautuvat oppimismenetelmät ovat tehokas tapa oppia näitä taitoja, samaten transformatiivisen oppimisen teoriaan perustuva opetus, koska se pyrkii muuttamaan ajattelutapaa. Kirjoittajat esittelevät artikkelissaan näihin perustuen minkälaisia opetusmenetelmiä ovat kehittämällään kurssilla käyttäneet, kuten osallistavia ryhmissä tai yksilöinä tehtyjä miellekarttoja monimutkaisten asioiden hahmottamiseksi ja aktiivisen oppimisen edistämiseksi, tapaustutkimuksia teorian ja käytännön yhdistämiseksi ja analysoimiseksi sekä ulkopuolisten asiantuntijaluentojen pitämistä.

Boddyn ja kumppaneiden (2018) esimerkissä australialaisista yliopistoista, he kertovat ympäristösosiaalityön verkko-kursseista, joihin on kuulunut muun muassa lyhyitä luentoja, harjoituksia, keskusteluita ja lukemistoa. Kirjoittajien mukaan pohdittaessa sosiaalityön roolia ympäristöön liittyvissä keskusteluissa, opiskelijoille opetetaan, että ympäristösosiaalityössä ajetaan uutta näkökulmaa, jossa ihmisten ajatellaan olevan osa ympäristöä, ei hallitsevan sitä. Tämä korostaa ihmiskunnan ja luonnon välisiä yhteyksiä, ja vaatii siirtymistä modernista ekologiiseen

näkökulmaan, joka tuo alkuperäiskansojen tiedosta, syvästä ekologiasta ja ekofeminismistä ammentavan henkisyyden (*spirituality*) mukaan sosiaalityön arvopohjaan. Tämä näkökulma korostaa yhteisötyön ja aktivismin merkitystä paikallisella tasolla. Toisena esimerkkinä Boddy ja kumppanit nostavat esiin, kuinka menetys, trauma ja suru voivat liittyä myös ympäristösosiaalityöhön. Kirjoittajien mukaan kaikilla ihmisillä on luontainen tarve olla yhteydessä luontoon fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin lähteenä, jolloin sosiaalityöntekijöiden tulee olla tietoisia siitä, kuinka ilmastonmuutos ja muut ympäristökatastrofit luovat osaltaan trauma ja menetyksiä. Tämä tekee ympäristöetiikasta sosiaalityön kivijalan, jolloin työ on monimutkaista tasapainottelua erilaisten yksilöihin, lajeihin ja luontosysteemeihin liittyvien moraalisten huolien välillä.

Vastaavaan henkisen ja paikallislähtöisen tiedon näkökulmaan pohjaa Crewsin ja Besthornin (2016) esittelemä *eko-mindfulness* toteuttava ekososiaalinen opetus. Luontoyhteyden herättely tietoisuus- ja läsnäoloharjoitusten avulla lisää tietoisuutta erilaisuutta, ei-traditionaalista, paikallislähtöistä ja kulttuurienvälisyyttä korostavan auttamisen, tiedon ja olemisen mahdollisuuksista. Malli vastaa myös Jonesin (2010) vaatimukseen tietoisuuden muuttamiseksi transformatiivisen muutoksen aikaansaamiseksi. *Eko-mindfulnessiin* perustuva opetus voi siirtää opiskelijoiden huomion enemmän vahvuuksia painottavaan ja holistiseen käytäntöön, mikä korostaa kokonaisvaltaista hyvinvointia enemmän kuin pelkkä oireiden vähentämiseen ja ongelmien ratkaisemisiin keskittyvä työote. Malli haastaa myös opiskelijat itsensä pohtimaan kriittisesti modernismin mukaisten sosioekonomisten uskomusten ja arvojen vaikutusta oman persoonansa kasvuun ja kehitykseen.

Pedagogisia esimerkkejä analysoitaessa malleissa korostuu enemmän kognitiivisen ja meta-kognitiivisen oppimisen tasot kuin transformatiivisen tason oppiminen. Aineistossa ei esitelty systemaattisesti jokaisessa artikkelissa opetusmenetelmiä, mutta näiden esiteltyjen esimerkkien pohjalta voi arvioida, että transformatiivisen oppimisen toteuttaminen käytännössä on haastavaa. Nähdäkseni se vaatisi ensin pysähtymistä olemassa olevien opetussuunnitelmien ja -menetelmien äärelle niiden tietoiseksi purkamiseksi ja sen jälkeen syvällistä pohtimista siitä, mitä ekososiaalisella transformaatiolla käytännössä tarkoitetaan ja miten sitä voidaan opetuksessa toteuttaa. Nämä voisivat olla myös systemaattisemman jatkotutkimuksen aiheita. Tästä aineistosta nousseet

esimerkit opetusmenetelmistä voivat kuitenkin toimia malleina ympäristötietoisemman sosiaalityön koulutuksen suunnittelussa.

6 Johtopäätökset

Aineistohakujen yhteydessä tarkasteltujen tietokantojen data-analyysien perusteella on havaittavissa, että tässä tutkimuksessa käytetyllä hakufraasilla löydettyjen tutkimusten lukumäärä on lähtenyt selkeään nousuun vuodesta 2015 alkaen ja ollut noin kaksinkertainen vuodesta 2017 alkaen aiempiin 2010-luvun vuosiin verrattuna (vuoden 2020 luku perustuu tammi-toukokuun tutkimusmääriin). Valittu aineisto on keskittynyt *Social Work Education* -journaliin, jossa ilmestyi vuonna 2015 ympäristösosiaalityöhön keskittynyt teemanumero, mikä selittää kyseisen vuoden artikkeleiden suuren lukumäärän. Aineistoon ei päätenyt kuin yksi artikkeli ennen vuotta 2015, koska 2010-luvun alkuvuosina ympäristöasioita käsiteltiin artikkeleissa sosiaalityön käytäntöön liittyen, mutta vuosikymmenen puolivälin jälkeen tutkimuksessa on selkeästi alettu keskittyä enemmän myös ympäristöasioiden huomioimiseen sosiaalityön koulutuksessa.

Aineiston perusteella käsitykset ympäristöön liittyvästä sosiaalityöstä ovat moninaisia, eikä käytössä olevista käsitteistä ole yksimielisyyttä. Ympäristö- ja ekososiaalisen sosiaalityön on arvioitu olevan tulevaisuudessa sateenvarjokäsitteitä, joiden alle eri käsitteet (vihreä, kestävä kehitys, ekologinen jne.) päätyvät. Olisi mielenkiintoista tutkia, johtuuko ympäristönäkökulman jääminen marginaaliin sosiaalityön koulutuksessa käsitteellisestä epämääräisyydestä vai toisin päin. Joka tapauksessa tutkittujen artikkeleiden perusteella Lena Dominellin teos vihreästä sosiaalityöstä (2012) nousi useimmin esiin ympäristösosiaalityötä ja sen tavoitteita määriteltäessä. Vihreän sosiaalityön avulla kuvaillaan, kuinka ympäristöongelmiin tulisi vastata sosiaalityössä analysoimalla kriittisesti rakenteellisia epätasa-arvoisuuksia, kulutustapoja, resurssien rajallisuutta sekä köyhyyden/marginalisoitumisen ja ympäristöoikeuksien puuttumisen välisiä yhteyksiä osoittamalla. Vihreän sosiaalityön käsite auttaa hahmottamaan ympäristöongelmien globaaleja ulottuvuuksia ja niiden vaikutuksia sosiaalityöhön ammattialana. Käsitettä on kuitenkin kritisoitu siitä, että se on ihmiskeskeinen. Ekosentrisempää näkökulmaa on ajettu ekologisen sosiaalityön alla. Ekososiaalisen sosiaalityön käsitteen alla pyritään puolestaan yhdistämään antro- ja ekosentrisen näkökulma, purkamaan modernistisen sosiaalityön osittain tiedostamatontakin arvo- ja tietopohjaa ja sitä kautta etsimään mahdollisimman kestäviä ratkaisuja holistisesta näkökulmasta koko planeetan hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Ympäristöoikeudenmukaisuuden osalta aineiston perusteella käsitteet ovat selkeämpiä. Aineistossa käytettiin ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitettä, jolla viitattiin luontoresurssien ja

ympäristöhaittojen jakautumiseen tasa-arvoisesti sekä mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ympäristöön. Aineistossa pohdittiin myös paljon sosiaalisen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden välistä suhdetta, mitä käytettiin monissa artikkeleissa perusteena oikeuttaa tai velvoittaa ympäristönäkökulman huomioon ottaminen sosiaalityössä. Ympäristöongelmat tuottavat osaltaan sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta tai sosiaalinen epätasa-arvoisuus voi olla syynä siihen, että joutuu sietämään huonompia ympäristöllisiä olosuhteita, minkä takia ympäristökysymysten katsotaan kuuluvan myös sosiaalityön alaan. Haasteiden odotetaan kasvavan tulevaisuudessa, kun ilmastonmuutoksen kaltaiset monimutkaiset ympäristöongelmat vaikuttavat niin ekologisiin, sosiaalisiin kuin taloudellisiinkin yhteiskuntien järjestelmiin ja ratkaisujen vaikutuksia joudutaan arvioimaan kaikista eri näkökulmista. Ekososiaalisen transformaation näkökulmasta ympäristöoikeudenmukaisuutta tulisi tulevaisuudessa tarkastella ekosentrisemmin ja holistisemmin siitä näkökulmasta, että ihminen on osa luontoa, ei sen hallitsija.

Aineistosta nousi myös selkeästi esille modernismin vaikutus nykypäivän länsimaisen sosiaalityön arvopohjaan. Modernistisen ajattelutavan takia ympäristöasioiden huomioiminen sosiaalityössä on haastavaa. Esimerkiksi syvällä asenteissa ja arvoissa oleva usko ihmisestä erillisenä ja hierarkkisesti ylempänä luonnosta, usko individualismiin, materialismiin, teknologiaan, kapitalismiin ja rajattomaan jatkuvan kasvun malliin ohjaavat myös nykyistä sosiaalityön koulutusta ja käytännön työtä. Opiskelijat sosiaalistuvat näihin ajatusmalleihin (toki näihin yhteiskunnan vallitseviin arvoihin sosiaalistutaan jo lapsuudesta lähtien) ja sosiaalityön tavoitteena pidetään länsimaissa ihmisten sopeuttamista jatkuvan talouskasvun mallin mukaiseen yhteiskuntaan. Ihmisen arvo mitataan hänen työpanoksellaan ja materiaalisilla saavutuksilla, jolloin tähän kykenemättömät ihmiset kokevat olonsa helposti arvottomiksi.

Tähän vastaamiseksi merkityksellisyyttä ja hyvinvointia tulisi tällöin arvioida uudesta näkökulmasta, johon aineistossa nousi modernismin vastapainona holistinen näkökulma. Holistinen näkökulma pohjautuu muun muassa ajatukseen ihmisestä osana luontoa, antroposentrismistä ekosentrismiin siirtymiseen, systeemiseen ajatteluun ekologisten systeemien keskinäisriippuvuudesta sekä alkuperäiskansojen tietoon ja perinteisiin pohjautuvaan näkemykseen paikkojen pyhydestä ja henkisestä yhteydestä niihin. Holismin voi katsoa pohjautuvan siis paikallislähtöisen tiedon kanssa yhtenevälle teoriapohjalle. Samalla aineistossa tuli esille vaatimukset dekolonisoida globaalin pohjoisen ylivaltaa ja etuoikeutettua asemaa se tiedostamalla ja sen rakenteellisiin tekijöihin

puuttumalla, jota voitaisiin tehdä modernistisia ajattelutapoja tietoisesti purkamalla. Holistiseen näkökulmaan siirtyminen edesauttaisi sosiaalityön ekososiaalista transformaatiota.

Koulutuksen osalta aineistosta nousi esiin ensinnäkin ekososiaalisen transformaation tavoittelu joko koko yliopiston institutionaalisia rakenteita muuttamalla tai pedagogista sisältöä muuttamalla. Institutionaalisen muutoksen aikaansaamiseksi aineiston perusteella vaadittaisiin kansallisiin opetussuunnitelmiin vaikuttamista, jotta niissä otettaisiin ympäristönäkökulma paremmin huomioon. Toiseksi neoliberalismi ja sen mukanaan tuoma managerialistinen hallintomalli on vaikeuttanut uusien näkökulmien tuomista yliopistojen institutionaalsiin rakenteisiin tai opetussuunnitelmiin. Sosiaalityön opetussuunnitelmat ovat jo valmiiksi hyvin täysinäisiä ja opetushenkilökunta muutoinkin paineen alla saada hoidettua tulosvaatimusten mukaisesti nykyiset tehtävänsä sekä huomioida jatkuvasti muuttuvan globaalin toimintaympäristön tuomat paineet opetussuunnitelmissa. Vaihtoehtoisten näkökulmien saaminen mukaan ainakin anglo-amerikkalaisten yliopistojen opetukseen onkin aineiston perusteella tällä hetkellä riippuvaista yksittäisten henkilöiden innokkuudesta ajaa uusia näkökulmia mukaan opetukseen ja sitä kautta vähitellen opetussuunnitelmiin.

Pedagogisen sisällön osalta aineistossa oli esimerkkejä integratiivisista, ympäristöaiheiden lisäämiseen keskittyvistä malleista ja syvempää ekososiaalista transformaatiota tavoittelevista malleista. Ympäristönäkökulman lisääminen jo olemassa oleville kursseille tai opetussuunnitelmiin on helpompi toteuttaa kuin koko opetussuunnitelman transformatiivinen muutos. Kuitenkin aineistossa korostetaan moneen otteeseen, että integraatio-mallin mukaiset lisäykset opetukseen ovat monesti ensimmäinen tarpeellinen askel matkalla transformatiiviseen muutokseen. Mielenkiintoista aineistossa on, että etenkin Yhdysvaltojen sosiaalityön koulutusta käsittelevissä artikkeleissa pyrittiin ennemmin integratiivisiin muutoksiin opetuksessa kuin koko opetussuunnitelman transformatioon. Tällöin opetuksessa pyritään ennemmin sopeutumaan vallitsevaan tilanteeseen kuin muuttamaan sitä proaktiivisesti. Asiaa ei tässä tutkielmassa käsitelty systemaattisesti, mutta voisi olla mielenkiintoista analysoida, miten eri maissa suhtaudutaan ympäristönäkökulmien lisäämiseen opetuksessa ja mitkä tekijät taustalla vaikuttavat.

Aineistossa olleet pedagogiset esimerkit ympäristöasioiden huomioimisesta sosiaalityön opetuksessa tai opetuksen transformatiivisesta muuttamisesta antavat muutamia käytännön malleja ympäristötietoisien opetuksen toteuttamiseksi. Aineiston perusteella käsitys ekososiaalisen

transformaation toteuttamisesta käytännön opetuksessa on kuitenkin vielä tutkijoillakin hajanainen. Tällöin myös systemaattisesti tehty tutkimus ekososiaalisen transformaation toteutuksesta käytännössä sosiaalityön koulutuksessa olisi kiinnostavaa.

Aineiston perusteella ekososiaalisesta transformaatiosta voi kokonaisuudessaan todeta, että tärkeää olisi tietoisesti purkaa modernismin vaikutusta nykyiseen sosiaalityön opetukseen ja käytäntöön, jotta taustalla vaikuttavat asenteet, arvot ja valtarakenteet saataisiin esille. Sosiaalisen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden suhdetta pitäisi arvioida molempien vastavuoroinen suhde sekä tulevaisuuden etiikka huomioiden. Sosiaalityössä ylipäättään ympäristönäkökulman terävöittäminen ja holistisemman näkökulman omaksuminen auttaisivat ottamaan käyttöön kestävämmän kehityksen mukaisia opetuksen tavoitteita ja sitä kautta käytännön työn malleja. Tämä vaatii kuitenkin korkeakouluilta valmiutta niin institutionaalisiin muutoksiin kuin opetussuunnitelmien uudistamiseenkin, jotka taas ovat osittain poliittisen ja taloudellisen ohjauksen alaisia kysymyksiä. Integraatio-mallin mukaiset askeleet ympäristötietoisuuden lisäämiseksi sosiaalityön opiskelijoiden keskuudessa voi olla nopein keino muutoksen aikaansaamiseksi, mutta muutoksen syvyys ja vaikuttavuus niin ekologisen, sosiaalisen kuin taloudellisenkin kestävyiden turvaamiseksi jää kyseenalaiseksi.

7 Pohdinta

Tässä viimeisessä luvussa arvioidaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta, pohditaan yleisesti tutkimuksen ja tulosten merkitystä sekä esitetään ajatuksia jatkotutkimuksen tarpeista.

7.1 Tutkimuksen rajaukset, luotettavuus ja eettisyys

Tämän tutkimuksen taustaoletuksena on ollut ajatus siitä, että luonnolla on itseisarvo ja ilman luonnon hyvinvoinnin turvaamista, ei voida turvata ihmistenkään hyvinvointia, minkä takia ympäristökysymysten tulisi kuulua myös sosiaalityön alaan. Sosiaalityön näkökulmasta asian tekee kuitenkin eettisesti monimutkaiseksi se, että ympäristöllisesti kestävät ratkaisut eivät välttämättä ole aina sosiaalisesti tai taloudellisesti oikeudenmukaisia. Nämä eettiset kysymykset vaikuttavat sosiaalisen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden väliseen suhteeseen, johon tuo oman lisänsä tulevaisuuden etiikka, jonka mukaisesti nykyisten valintojen seuraukset tulisi huomioida myös tulevien sukupolvien osalta. Ilman näitä eettisiä pohdintoja kestävä tulevaisuuden rakentaminen ei kuitenkaan ole mahdollista.

Tutkimuksen sisällön osalta tämä tutkimus asemoituu kriittisen sosiaalityön teoriaperinteeseen ja siten nimensä mukaisesti pyrkii herättämään kriittistä keskustelua vallitsevan modernistisen sosiaalityön teoriapohjasta. Tutkimus ei anna kokonaiskuvaa uudesta paradigmasta, vaan tietoa siitä, minkälaisille arvoille modernistinen sosiaalityö pohjautuu ekososiaalisesta näkökulmasta ja millainen voisi olla kestävämmän kehityksen mukainen ekososiaalinen paradigma. Tässä tutkimuksessa ei ole keskitytty käytännön sosiaalityön näkökulmaan, vaan nimenomaan teoreettiseen keskusteluun ekososiaalisesta transformaatiosta sosiaalityön opetuksessa, jolloin tarkastelun kohteena on koulutuksen tutkimus ja miten sen kautta voitaisiin vaikuttaa tulevien sosiaalityöntekijöiden asenteisiin ja arvoihin kestävä kehityksen osalta. Itselläni ei kuitenkaan ole pedagogista pätevyyttä arvioida esimerkiksi eri opetusmenetelmien vaikuttavuutta, minkä takia jatkotutkimuksena voisikin olla kiinnostavaa tehdä yhteistyössä kasvatustieteilijöiden kanssa tutkimusta opetuksen ja opetussuunnitelmien kehittämisestä ekososiaalisen transformaation mukaisesti. Joka tapauksessa Krings ja kumppanit (2018) ovat todenneet, että sosiaalityön tutkijoiden tulee tarjota käsitteet ja empiiriset resurssit ympäristösosiaalityön interventioille, ja tuoda tämä uusi tieto sosiaalityön opetussuunnitelmiin ja sitä kautta käytäntöön.

Tutkimuksen toteuttamisen osalta eettisyyden kannalta on huomioitava se, että aineistona on toisten tuottama materiaali, joka on käännetty ja tulkittu uudelleen yhden ihmisen toimesta. Tällöin väärintulkinnat alkuperäisestä aineistosta ovat mahdollisia, vaikka olen tehnyt parhaani tulkitakseni aineistoa alkuperäisten kirjoittajien tarkoittamalla tavalla. Tulkinnan luotettavuutta voi arvioida alkuperäisten lähteiden avulla. Huomioitava on myös se, että analyysi aiemman tutkimuksen aukoista voi tuottaa väärää tuloksia puuttuvan tiedon luonteesta ja laajuudesta, koska scoping-menetelmässä ei arvioida tutkimusten laatua.

Tutkimusmenetelmien osalta eettisestä näkökulmasta on huomioitava se, että tutkimukseen valitun aineiston on arvioinut tässä tutkimuksessa vain yksi henkilö, vaikka esimerkiksi Levac ja kumppanit (2010) suosittelevat useamman henkilön käyttämistä aineiston valitsemisessa luotettavien tutkimustulosten saamiseksi. Aineiston hakua rajasi kieli ja kokonaisten artikkeleiden saatavuus, mikä voi jättää sisällöltään oleellisia artikkeleita tutkimuksen ulkopuolelle. Samaten hakusanojen rajaaminen suppeiksi tutkimukseen käytettävissä olleiden rajallisten resurssien takia saattoi jättää oleellista aineistoa tutkimuksen ulkopuolelle. Toisaalta lisähaut löydettyjen artikkeleiden lähdeluetteloiden pohjalta antoivat kuvan, että aineiston saturaatiopiste saavutettiin ja keskeisimmät artikkelit tulivat mukaan tutkimukseen. Aineiston analyysi on ollut scoping-katsauksen mukaisesti kuvaileva, mutta se on antanut kuvan jo tehdystä tutkimuksesta ja siitä, mihin systemaattisempaa jatkotutkimusta voitaisiin suunnata.

7.2 Jatkotutkimus

Käsitteellinen epäselvyys ympäristökysymysten ja sosiaalityön suhteessa korostui aineistossa, mikä teki osaltaan myös tämän tutkimuksen tekemisestä haastavaa. Tämän tutkimusaineiston perusteella tutkimuksellisenä aukkona voi nähdä siis käsiteanalyysin puutteen, mihin voitaisiin keskittyä jatkotutkimuksessa. On kuitenkin huomioitava, että historiallisesti ympäristöliike on ollut jatkuvasti kehittyvä ja muutoksessa oleva, minkä takia sen yksiselitteinen määrittäminen on vaikeaa. Koulutuksen osalta Boddy ja kumppanit (2018) ovat kirjoittaneet siitä, että tärkeää olisi tutkia ja tuoda esille erilaisia käytännön esimerkkejä ympäristöasioiden huomioimisesta niin sosiaalityön koulutuksessa kuin käytännössäkin. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella jäin myös pohtimaan sitä, että olisi mielenkiintoista tutkia ekososiaalisen transformaation toteutumista erilaisten opetusmetodien osalta opiskelijoiden asenteiden ja arvojen muutoksen kautta.

Koska sosiaalityö on käytännönläheinen ammatti, jatkotutkimusta tarvittaisiin myös siitä, miten sosiaalityön opiskelijat ja ammattilaiset kokevat ylipäättään ympäristönäkökulman huomioimisen sosiaalityön käytännöissä. Esimerkiksi Rambaree (2020) on kirjoittanut ruotsalaisten opiskelijoiden kokevan sosiaalityön fokuksen olevan yksilötasolla, ja rakenteelliselle työlle jäävän vähän mahdollisuuksia. Rambareen arvion mukaan neoliberalismin ja sen myötä tulleen *New public management* -hallintomallin myötä tehokkuus ja kustannus-hyöty -suhde on korostunut, jolloin myös sosiaalityössä on painottunut näyttöön perustuva yksilötyöhön keskittyvä työote (*evidence based practice*). Myös Boetto (2017) on nostanut esille ekososiaalisen tai ylipäättään ympäristön huomioivan näkökulman huomioimisesta käytännön työssä sen seikan, että sosiaalityötä tehdään globaalissa pohjoisessa ensisijaisesti sellaisissa organisaatioiden kontekstissa, joissa sosiaalityöntekijät ovat riippuvaisia organisaatioista työllistymisen, resurssien ja asiakaspohjan osalta, jolloin sosiaalityön käytännön juurtuminen hyvinvoinnin neoliberaliin ja managerialistiseen malliin voi luoda esteitä sosiaalityöntekijöille muuttaa perinteistä toimintamallia. Toisaalta sama haaste on edessä sosiaalityön muidenkin eettisten vaatimusten toteuttamisen osalta.

Arvioitaessa sosiaalityön suhdetta ympäristökysymyksiin voidaan asiaa suhteuttaa myös muiden korkeakoulualojen suhtautumisella kestävän kehityksen huomioimiseksi koulutuksessaan. Papadopoulos ja Hegarthy (2017) ovat kirjoittaneet siitä, että Unesco julisti vuosikymmenen 2005-2014 kestävän kehityksen opetuksen vuosikymmeneksi, mutta panostus asiaan on yleisesti kaikilla oppialoilla heidän mukaansa jäänyt vähäiseksi. Ennemmin kuin koko korkeakoulujärjestelmän uudistamiseksi kestävän kehityksen periaatteiden mukaiseksi, asiaan on panostettu lähinnä paikallisella tasolla tekemällä muutoksia opetussuunnitelmiin tai lisäkouluttamalla ammattilaisia, jolloin kyseessä on ollut lähinnä yksittäisten innovaatioiden tuominen opetuksen käytäntöön. Siten sosiaalityö ei ole toki yksin jäänyt jälkeen kestävän kehityksen tuomisesta koulutukseen. Papadopoulos ja Hegarthy kuitenkin nostavat esiin, että ammatillisten tavoitteidensa ja eettisten periaatteidensa mukaisesti sosiaalityö voisi toimia kestävän kehityksen edelläkävijänä, etenkin, kun ympäristöongelmista joutuvat useimmiten kärsimään eniten marginalisoituneet ja köyhimmät väestöosat.

Tämän tutkimuksen yhtenä lähtökohtana on ollut metodologinen nationalismi sosiaalityön tieteenalan ongelmana, millä siis on viitattu siihen, että asioita tarkastellaan lähinnä kansallisella tasolla, vaikka globaalit muutokset yli rajojen vaikuttavat jatkuvasti myös sosiaalityöhön. Vaikka

ekososiaalisessa transformaatioissa tavoitellaan globaalia näkökulmaa ympäristönäkökulmien huomioimiseksi sosiaalityössä, pidän tämän tutkimuksen ongelmana sitä, että aineiston artikkelit ovat lähinnä anglo-amerikkalaisissa maissa tehtyjä (pääasiassa Australiassa ja Yhdysvalloissa). Tästä tutkimuksesta rajautui siis muut globaalin pohjoisen valtiot ja globaalin etelän näkökulma pitkälti pois. Metodologisen nationalismin ja etenkin kehittyvien maiden näkökulman tutkiminen olisikin yksi kiinnostava jatkotutkimuksen kohde. Tämä mahdollistaisi myös sosiaalityön dekolonisoimista tieteenalana. Esimerkiksi intialaiset tutkijat Pandey ja Kumar (2018) ovat kirjoittaneet asiaan liittyen, että kehittyvien maiden sosiaalityön opetussuunnitelmien tulisi irrottautua liiallisesta länsimaisiin teorioihin perustuvasta opetuksesta.

Kehittyvien valtioiden osalta haastavan eettisen kysymyksen nostaa myös kysymys oikeudesta kehitykseen. Talouskasvun avulla on saatu vähennettyä esimerkiksi äärimmäisessä köyhyydessä elävien ihmisten määrää, mutta tutkimuksissa ei ole tuotu esiin, mitä vaikutuksia näillä tuloksilla on luontoympäristöön. Tällöin tulisi määritellä, mitä kehityksellä tarkoitetaan ja kuinka riippuvaista se on luonnonvarojen käyttöön perustuvasta talouskasvusta. Oikeuden kehitykseen ja tulevaisuuden etiikan välinen suhde on mielenkiintoinen ja haastava kysymys, joka vaatisi jatkotutkimusta. Satu Ranta-Tyrkkö (2017b, 130-132) on todennut, että tulevaisuutta koskevaa etiikkakeskustelua pitäisi laajentaa myös ekologisen kriisin ulkopuolelle, kuten globaaliin edustavuuteen. Tällä hän viittaa siihen, keitä keskusteluun osallistuu ja miten keskustella monien pitkään rakentuneiden erojen, valtasuhteiden ja tietojärjestelmien yli niitä uusintamatta. Keskinäisriippuvaisessa maailmassa vastuun ja riippuvuuden piiri on väistämättä omaa ryhmää ja kansakuntaa laajempi.

Sosiaalityön perusluonne on ollut köyhyyden ja marginalisaation poistaminen yhteiskunnista sekä tasapainon löytäminen taloudellisen kehityksen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden välillä. Ekologisen näkökulman tuominen tähän asetelmaan vaatii esimerkiksi hyvinvoinnin ja talouden määrittelyä uudella tavalla, mitkä ovat myös ekososiaalisen transformaation lähtökohtia. Esimerkiksi Tuuli Hirvilampi (2015) on tutkinut hyvinvointimallia, joka määrittelee hyvinvoinnin monipuolisemmin ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen sekä kestävyuden tavoitteet huomioiden (*having, loving, being, doing*). Mallissa korostuu perustarpeiden tyydyttämisen lisäksi ihmissuhteiden ja tekemisen merkityksellisyys arvona ihmisen hyvinvoinnille. Samaten Arto Salonen (2014) on kehittänyt ekososiaalista hyvinvointiparadigmaa, jossa planetaariset rajat määrittelevät kaikkea toimintaa ja toiminnan tavoitteena on ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja arvokkaan

elämän toteutuminen. Tämä tuottaa myös vakaan talousmallin ympäristöllisesti kestävä kehityksen rajoissa. Hyvinvointi määritellään tässä paradigmassa siirtymisenä materialismista henkisen hyvinvoinnin ja merkityksellisyyden tunnustamiseen, joiden kasvulla ei ole rajoja. Molemmissa malleissa siis talous palvelee enemmän ihmisten hyvinvointia kuin toisin päin, eikä hyvinvointia enää mitata perustarpeiden tyydyttämisen jälkeen taloudellisella menestyksellä. John Coates (2003, 78) on todennut, että sosiaalisesti kestävä ekologista kriisin ratkaisua ei voi olla ilman taloudellisen oikeudenmukaisuuden ratkaisua. Ekososiaalisen transformaation piirissä vaihtoehtoisina talousmalleina tämän toteuttamiseksi on ehdotettu muun muassa *de-growth* -mallia, yhteisötalouden muotoja sekä vaihdanta- ja kiertotalouden kehittämistä. Näiden näkökulmien tarkempi tutkiminen olisi hyödyllistä sosiaalityön ekososiaalisen transformaation mallin konkretisoimiseksi.

7.3 Lopuksi

Susan Kempin (2011) artikkeli kuvastaa ympäristöaiheen kehittymistä sosiaalityön piirissä. Vuosituhannen alussa pohdittiin artikkelin perusteella vielä hyvin yleisellä tasolla, miten ja miksi sosiaalityön tulisi huomioida luontoympäristö työssään (ympäristön tuhoutuminen ja haitat koskevat usein ennen kaikkea haavoittuvassa asemassa olevia), esitettiin yleisiä näkökulmia ympäristöasioiden tuomisesta sosiaalityön käytäntöön esimerkiksi monitieteistä yhteistyötä lisäämällä sekä pohdittiin miten käytännön työssä voitaisiin huomioida ympäristöasiat (huomion kiinnittäminen ympäristöasioihin yhteistyössä esimerkiksi kaupunkisuunnittelun avulla tai ympäristökatastrofien koettelemissa yhteisöissä). Toisaalta ympäristöasioihin pyrittiin kiinnittämään huomiota myös esimerkiksi opiskelijoiden ympäristöasioita koskevien kysymysten avulla, mutta sen syvemmin ei vielä pohdittu sitä, miten sosiaalityön koulutusta voitaisiin muokata ympäristöasioita huomioivammaksi. Tämän tutkimuksen lähteiden ja aineiston perusteella voi katsoa, että vaikka Jonesin ekososiaalista transformaatiota ja sosiaalityö koulutusta koskeva artikkeli ilmestyi jo vuonna 2010, asia on lyönyt läpi vasta vuosikymmenen puolivälissä, josta alkaen ekososiaalisuutta käsittelevä tutkimus on lähtenyt määrällisesti selkeästi lisääntymään. Edelleenkin ei kuitenkaan voida puhua valtavirran mukaisesta tutkimuksesta, vaan niin yleisesti ympäristökysymykset kuin etenkin ekososiaalinen transformatio ovat tutkimuskentän marginaalissa.

Joka tapauksessa aiemmissa kirjallisuuskatsauksissa on todettu, että etenkin sosiaalityön opiskelijoiden tutkimukset ja väitöskirjat liittyen ympäristöasioihin ovat kansainvälisesti olleet kasvussa, mikä viittaa siihen, että tulevat sukupolvet ovat aiempaa kiinnostuneempia ympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin kytköksistä (Bexell ym. 2018). Ympäristökysymykset ja kestävä kehitys ovat julkisen keskustelun mukaan tämän hetken nuoren sukupolven yksi avainkysymyksistä. Tästä ajankohtaisena esimerkkinä on ruotsalaisen nuoren ympäristöaktivisti Greta Thunbergin aloittama ilmastonmuutoksen liittyvien riittämättömien poliittisten toimien vastustamiseen liittyvä maailmanlaajuisesti levinnyt koululakkokampanja. Myös Gray ja Coates (2015) ovat todenneet artikkelissaan muutoksen kollektiivisessa ajattelussa: voiko sosiaalityö enää tulevaisuudessa olla vastaamatta ulkopuolelta tulevaan paineeseen huomioida ympäristönäkökulma alalla?

Peter Jones on todennut jo vuonna 2010, että ympäristön huomioiminen on sekä uhka että mahdollisuus sosiaalityölle, riippuen miten ala haluaa vastata ympäristöuhkiin ja toisaalta osaako ammattiala tehdä merkittäviä tekoja kestävän tulevaisuuden rakentamiseksi. Helsingin yliopiston vararehtori Tom Böhling toteaa Yliopisto-lehden pääkirjoituksessa 23.10.2020: ”Vakava tilanne vaatii kykyä tehdä rohkeita muutoksia tapaan, jolla olemme tottuneet elämään. Ilmastonmuutoksen torjuminen ja elonkirjon hupenemisen estäminen onnistuvat, kun rakennamme yhteiskunnasta yhdessä ekologisesti kestävän. Yliopistoilla on suunnannäyttäjän rooli. Yliopistot ovat aina olleet paikka, jossa ajatellaan ja luodaan edellytyksiä vaihtoehtoisille tulevaisuuksille.” Toivoo ekososiaalisen transformaation kaltaisesta vaihtoehtoisesta tulevaisuudesta sosiaalityössäkin siis on, jos yliopistojen ylemmillä tasoilla aletaan suunnata tutkimusta ja opetusta kestävämmän yhteiskunnan rakentamiseen.

Lähteet

- Arksey, Hilary & O'Malley, Lisa (2005): Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32.
- Besthorn, Fred H. (1997): *Reconceptualizing social work's person-in-environment perspective: explorations in radical environmental thought*. PhD-thesis, University of Kansas, USA.
- Besthorn, Fred H. (2003): Radical ecologisms: Insights for educating social workers in ecological activism and social justice. *Critical Social Work: An Interdisciplinary Journal Dedicated to Social Justice*, 4(1), sivunumeroimaton.
- Besthorn, Fred H. (2013): Radical equitarian ecological justice. Teoksessa Gray, Mel; Coates, John & Hetherington, Tiani (eds.): *Environmental Social Work*. London: Routledge.
- Bexell, Sarah M.; Decker Sparks, Jessica L.; Tejada, Jacqueline & Rechkemmer, Andreas: An Analysis of Inclusion Gaps in Sustainable Development Themes: Findings from a Review of Recent Social Work Literature. *International Social Work* 62(2), 864-876.
- Boetto, Heather (2017a): *An ecologically centred approach in social work: Towards transformative change*. PhD-thesis, Charles Sturt University, Australia.
https://researchoutput.csu.edu.au/ws/portalfiles/portal/19151358/HBoetto_PhD_Thesis.pdf
- Boetto, Heather (2017b): A Transformative Eco-Social Model: Challenging Modernist Assumptions in Social Work. *The British Journal of Social Work*, 47(1), 48-67.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006): Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Böhling, Tom (2020): Käännö kestävään tulevaisuuteen. *Yliopisto-lehti*, Helsingin yliopisto 8/20, 6.
- Carniol, Ben (1992): Structural Social Work: Maurice Moreau's Challenge to Social Work Practice. *Journal of Progressive Human Services* 3(1), 1-20.
- Coates, John (2003): *Ecology and Social Work: Toward a New Paradigm*. Halifax: Fernwood Pub cop.
- Coates, John (2006): An 'Ecospiritual' Perspective: Finally, a Place for Indigenous Approaches. *British Journal of Social Work*, 36(3), sivunumeroimaton.
- Coates, John (2013): Ecospiritual Approaches: A Path to Decolonizing Social Work. Teoksessa Coates, John; Gray, Mel; Hetherington, Tiani & Yellow Bird, Michael (eds.) *Decolonizing Social Work*. Ashgate Pub. Company. E-kirja.
- Dominelli, Lena (2012): *Green social work: From environmental crises to environmental justice*. Cambridge; Malden: Polity Press.
- Dylan, Arielle (2013): Environmental sustainability, sustainable development, and social work. Teoksessa Gray, Mel; Coates, John & Hetherington, Tiani (eds.): *Environmental Social Work*. London: Routledge.

Faith, Erika (2008): Indigenous Social Work Education: A Project for All of Us? Teoksessa Gray, Mel; Coates, John & Yellow Bird, Michael (toim.): *Indigenous Social Work around the World: Towards Culturally Relevant Education and Practise*. Ashgate, E-kirja.

Gray, Mel; Coates, John & Hetherington, Tiani (2013): *Environmental Social Work*. London: Routledge.

Gray, Mel & Coates, John (2015): Changing Gears: Shifting to an Environmental Perspective in Social Work Education. *Social Work Education: The International Journal*, 34(5), sivunumeroinen.

Harrikari, Timo; Lunabba, Harry & Mänttari-van der Kuip, Maija (2020): Ilmasto muuttuu ja muuttaa maailmaa - mutta muuttuuko sosiaalityö? *Sosiaalityön tiedeblogi - tutkitusti sosiaalityöstä*. <https://sosiaalityontiedeblogi.home.blog/2020/02/12/ilmasto-muuttuu-ja-muuttaa-maailmaa-mutta-muuttuuko-sosiaalityo/> 12.2.2020.

Hart, Michael Anthony; Burton, Amanda Dawne; Hart, Kimberly; Rowe Gladys; Halonen, Deanen & Pompana, Yvonne (eds. 2015): *International Indigenous Voices in Social Work*. Cambridge Scholars Publishing, E-kirja.

Hirvilampi, Tuuli & Helne, Tuula (2014): Changing paradigms. A sketch for sustainable wellbeing and ecosocial policy. *Sustainability* 6(4), 2160-2175.

Hirvilampi, Tuuli (2015): *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä: Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Väitöstudium, Helsingin yliopisto. Pysyväisosoite: [http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-669-970-0 \(nid.\)](http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-669-970-0 (nid.)).

Jones, Peter (2018): Greening social work education. Transforming the curriculum in pursuit of eco-social justice. Teoksessa: Dominelli, Lena; Ku, Hok Bun & Nikku, Bala Raju (2018): *The Routledge Handbook of Green Social Work*. E-kirja.

Kemp, Susan P. (2011): Recentring Environment in Social Work Practice: Necessity, Opportunity, Challenge. *British Journal of Social Work* 41(6), 1198-1210.

Koenig, Terry; Spano, Rick & Thopson, John (2019): *Human Behavior Theory for Social Work Practice*. Sage Publications, E-kirja.

Krings, Amy; Victor, Bryan G.; Mathias, John & Perron, Brian E. (2018): Environmental social work in the disciplinary literature, 1991-2015. *International Social Work*, E-lehti 18.7.2018. Artikkelin saatavilla *International Social work* 63(3), 2020.

Laininen, Erkki (2018): Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistyksen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakirja*, digitaalinen erikoisnumero 5/2018; 16-39, https://akakk.fi/wp-content/uploads/AKAKK-5.2018-DIGI_FINAL.pdf

Levac, Danielle; Colquhoun, Heather & O'Brien, Kelly K. (2010): Scoping Studies: Advancing the Methodology. *Implementation Science*, 5:69, 1-9.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2015): Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.): *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. EU: United Press Global.

- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2018): *Ympäristökysymys suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa*. Jyväskylä: YFI julkaisuja. Saatavilla osoitteessa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57130/978-951-39-7371-1.pdf?sequence=1> (haettu 20.10.2020).
- Matthies, Aila-Leena (2020): Ympäristöoikeudenmukaisuus ja ekososiaalinen työ. Luento Aikuissosiaalityön päivillä, Tampere, 3.2.2020. Luento litteroituna saatavilla: <https://blogs.tuni.fi/aikuissosiaalityo/teema1/ymparistooikeudenmukaisuus-ja-ekososiaalinen-tyo/>.
- Mezirow, Jack (2003): Transformative Learning as Discourse. *Journal of Transformative Education*, 1(1), 58-63.
- Molyneux, Rebecca (2010): The Practical Realities of Ecosocial Work. A Review of the Literature. *Critical Social Work* 11(2), <https://doi.org/10.22329/csw.v11i2.5824>.
- Mullaly, Bob (2007): *The New Structural Social Work*. Toronto: Oxford University Press.
- Munn, Zachary; Peters, Micah D. J.; Stern, Cindy; Tufanaru, Catalin; McArthur, Alexa & Aromataris, Edoardo (2018): Systematic Review or Scoping Review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology* 18; 143.
- Närhi, Kati (2004): *The Eco-Social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work*. Väistöstutkimus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Närhi, Kati (2015): Ekososiaalinen viitekehys sosiaalityössä. *Janus*, 23(3), 322–328.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2017): The contribution of social work and social policy in ecosocial transition of society. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (eds.): *The Ecosocial Transition of Societies. The contribution of social work and social policy*. London: Routledge.
- Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö OKKA (2020): Ekososiaalinen sivistys kestävän tulevaisuuden rakentajana. <https://koulujaymparisto.fi/tukea-kestavan-kehityksen-tyohon/kestavan-tulevaisuuden-indikaattoreiden-taustamateriaali/ekososiaalinen-sivistys-kestavan-tulevaisuuden-rakentajana/> (haettu 10.4.2020).
- Pandey, U. C. & Kumar, C. (2018): A SDG Compliant Curriculum Framework for Social Work Education: Issues and Challenges. Teoksessa Leal, Filho W. (ed.): *Implementing Sustainability in the Curriculum of Universities*. World Sustainability Series. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-70281-0_12
- Pease, Bob & Fook, Jan (1999): *Transforming Social Work Practice: Postmodern Critical Perspectives*. Routledge.
- Peeters, Jef (2012): The place of social work in sustainable development: Towards ecosocial practice. *International Journal of Social Welfare* 21(3), 287-298.
- Pohjola, Anneli (2015): Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana: *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014.

- Pohjola, Anneli; Kemppainen, Tarja; Niskala, Asta & Peronius, Nina (2019): Murroksen ajan sosiaalityö paikkaansa jäsentämässä. Teoksessa Pohjola, Anneli; Kemppainen, Tarja; Niskala, Asta & Peronius, Nina (toim.): *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Ranta-Tyrkkö, Satu (2017a): Ihmisoikeudet ja sosiaalityö globaalien kriisien maailmassa. Teoksessa Jäppinen, Maija; Metteri, Anna, Ranta-Tyrkkö, Satu & Rauhala, Pirkko-Liisa (toim.): *Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016. Unipress.
- Ranta-Tyrkkö, Satu (2017b): Sosiaalityön tulevaisuuden etiikka epävarmuuden ja ympäristökriisien maailmassa. Teoksessa Enroos, Rosi; Mäntysaari, Mikko & Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.): *Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere: Tampere University Press.
- Ranta-Tyrkkö, Satu (2018): Tulevat ilmastot ja sosiaalityön etiikka. Alusta! <https://alusta.uta.fi/2018/11/02/tulevat-ilmastot-ja-sosiaalityon-etiikka/> (haettu 15.2.2020).
- Rautiainen, Pauli (2017): Sosiaaliset oikeudet ihmisoikeuksina. Teoksessa Nykänen, Eeva; Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö (toim.): *Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen*. THL, Helsinki.
- Rowe, Simone; Baldry, Eileen & Earles, Wendy (2015): Decolonizing Social Work Research: Learning from Critical Indigenous Approaches. *Australian Social Work* 68(3), 296-308.
- Salonen, Arto O. (2014): Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma - yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. Teoksessa Hämäläinen, Juha (toim.): *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2014*. Suomen sosiaalipedagoginen seura, 32-62.
- Salonen, Arto O. & Bardy, Marjatta (2015): Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus* 35(1), 4-15.
- Schlosberg D. (2007): *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. New York: Oxford University Press.
- Talentia (2017): *Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. PunaMusta Oy, saatavilla osoitteessa <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/> (8.9.2020).
- Teixeira, Samantha; Mathias, John & Krings, Amy (2019): The future of environmental social work: Looking to community initiatives for models of prevention. *Journal of Community Practice: Ecosocial Work and Social Change in Community Practise*, 27(3-4), 414-429.

Liitteet

Liite 1. Yhteenvedo alkuperäistutkimuksista.

Kirjoittaja(t)	Otsikko	Julkaisu	Maa	Keskeinen sisältö
Rambaree, K. (2020)	Environmental social work: Implications for accelerating the implementation of sustainable development in social work curricula.	<i>International Journal of Sustainability in Higher Education</i> , 21(3), 557-574	Ruotsi	Artikkelissa kerrotaan tutkimuksesta, jossa tutkittiin ruotsalaisen yliopiston sosiaalityön ympäristökurssilaisten näkemyksiä ympäristökysymysten huomioimisesta sosiaalityössä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kestävä kehityksen näkökulma tulisi implementoida sosiaalityön opetussuunnitelmaan transformatiivisen ja emansipatorisen pedagogiikan avulla, ei vain lisätä ympäristönäkökulmaa jo olemassa oleville kursseille.
Naranjo, N. R. (2020)	Environmental issues and social work education.	<i>British Journal of Social Work</i> , 50(2), 447-463	Chile	Artikkelin tavoitteena on keskustelun herättely ympäristöasioista, ympäristöoikeudenmukaisuudesta ja kestävydestä sosiaalityön koulutuksessa. Näkökulmien käsittely on ollut tähän mennessä vähäistä, joten artikkelissa nostetaan käytännön tapoja integroida kyseisiä asioita sosiaalityön koulutukseen.
Powers, M., Schmitz, C., & Beckwith Moritz, M. (2019)	Preparing social workers for ecosocial work practice and community building.	<i>Journal of Community Practice</i> , 27(3-4), 446-459	Yhdysvallat	Kirjoittajat esittelevät artikkelissaan omia kokemuksiaan ekososiaalisen työn opetuksesta. Sosiaalityö on siirtymässä globaalin ekokriisin kontekstissa ekososiaalisen näkökulman suuntaan ihmisten ja planeetan hyvinvoinnin huomioimiseksi. Sosiaalityön kouluttajat johtavat tätä muutosta instituutioidensa kautta. Artikkelissa esitellään infuusio- ja integraatiomallit ekososiaalisen sosiaalityön koulutukseen.
Papadopoulos, A. (2019)	Integrating the natural environment in social work education: Sustainability and scenario-based learning.	<i>Australian Social Work</i> , 72(2), 233-241	Australia	Artikkelissa esitellään sosiaalityön opetussuunnitelman muuttamista ympäristönäkökulman huomioimiseksi ilmiöpohjaisen oppimisen mallin (<i>scenario-based learning</i>) avulla. Mallin katsotaan olevan joustava tapa lisätä ympäristöön liittyvää sisältöä opetussuunnitelmaan sekä tutkia sosiaalisesti monimutkaisia ilmiöitä.

Boetto, H. (2019)	Advancing transformative eco-social change: Shifting from modernist to holistic foundations.	<i>Australian Social Work</i> , 72(2), 139-151	Australia	Artikkelissa pyritään osoittamaan modernististen sosiaalityön ja ekososiaalisen työn lähtökohtien filosofiset ristiriidat. Transformatiivisen ekososiaalisen muutoksen avulla sosiaalityö voi ammattina laajentaa filosofista pohjaansa holismin ja vastavuoroisen luontosuhteen suuntaan. Tämä vaatii sosiaalityön keskeisten dokumenttien, kuten eettisten sääntöjen, työn standardien ja koulutuskriteerien kriittistä reflektointia ja näkökulman transformaatiota. Transformatiivisen ekososiaalisen muutoksen avulla sosiaalityö voisi kehittää kykyään vastata koherentisti ja eettisesti ekologisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.
Boddy, J., Macfarlane, S., & Greenslade, L. (2018)	Social work and the natural environment: Embedding content across curricula.	<i>Australian Social Work</i> , 71(3), 367-375	Australia	Koulutuksen tulee antaa sosiaalityöntekijöille valmiuksia toimia nopeasti muuttuvassa globalisoituneessa maailmassa ympäristöasiat huomioiden. Artikkelissa esitellään kaksi esimerkkiä ympäristösisällön lisäämisestä jo olemassa olevaan opetussuunnitelmaan: sosiaalityön ajankohtaisiin teoreettisiin ja käytännöntyön keskusteluihin kriittisenä näkökulmana sekä ympäristökatastrofien aiheuttamien traumojen tai surun työstämiseen sosiaalityön keinoin.
Boetto, H. (2017)	A transformative eco-social model: Challenging modernist assumptions in social work.	<i>British Journal of Social Work</i> , 47(1), 48-67	Australia	Artikkelissa esitellään ekososiaalisen sosiaalityön mallin filosofista taustaa ontologian, epistemologian ja metodologian näkökulmista, joiden avulla voitaisiin ajaa transformatiivista mallia sosiaalityön koulutuksessa alan muuttamiseksi ympäristöllisesti kestävä kehityksen mukaiseksi.
Papadopoulos, A., & Hegarty, K. (2017)	Moving beyond the metaphor, reaching beyond the rhetoric: Social work education in a changing environment.	<i>Journal of Cleaner Production</i> , 168, 357-365	Australia	Artikkelissa arvioidaan Australian käytännön sosiaalityön sitoutumista ympäristönäkökulmaan tutkimusten ja ammatillisen dokumentoinnin kautta, minkä pohjalta tullaan lopputulokseen, että kestävä kehityksen opetuksella ja käytännön sosiaalityöllä on paljon yhteisiä lähtökohtia. Artikkelissa pohditaan miksi sosiaalityössä on ollut vaikea toteuttaa ympäristöllisesti kestävä kehityksen mukaista opetusta ja todetaan ympäristö-käsitteen uudelleen kehystämisen olevan tarpeellista tilanteen muuttamiseksi. Ilmiöpohjainen oppiminen esitellään mallina ympäristöasioiden lisäämiseksi nykyiseen sosiaalityön opetussuunnitelmaan.

Crews, D., & Besthorn, F. H. (2016)	Ecosocialwork and transformed consciousness: Reflections on eco-mindfulness engagement with the silence of the natural world.	<i>Journal of Religion and Spirituality in Social Work</i> , 35(1-2), 91-107	Yhdysvallat	Artikkelissa taustoitetaan ympäristösosiaalityön historiaa ja ekososiaalisen sosiaalityön tärkeyttä uutena alueena. Ekososiaalinen sosiaalityö vaatii tietoisuuden muutosta ympäristöasenteiden muuttamiseksi kestävämpään suuntaan. Tätä tavoitellaan tietoisuusharjoitusten (<i>mindfulness</i>) avulla luontosuhteen herättämiseksi uudelleen. Artikkelissa on esitelty esimerkkejä tietoisuusharjoitusten toteuttamisesta käytännössä niin sosiaalityön opetuksessa kuin asiakkaidenkin kanssa.
Des Marais, E. A., Bexell, S. M., & Bhadra, S. (2016)	Reflexive development: A model for helping social workers contribute to a sustainable global future.	<i>Social Work Education</i> , 35(1), 100-112	Yhdysvallat	Artikkelin lähtökohtana on, että kehitystä on perinteisesti tavoiteltu luonnonvarojen käyttöön perustuvalla kulutuksella, mutta sosiaalityön opiskelijoiden on vaikea ymmärtää työntekijöiden ja asiakkaiden toiminnan vaikutusta globaaleihin ympäristökysymyksiin. Tähän pyritään vastaamaan refleksiivisen kehityksen (<i>reflexive development</i>) mallilla, jossa opetellaan analysoimaan asioita transnationaalista näkökulmasta.
Boetto, H., & Bell, K. (2015)	Environmental sustainability in social work education: An online initiative to encourage global citizenship.	<i>International Social Work</i> , 58(3), 448-462	Australia	Artikkelissa esitellään kirjoittajien kehittämä sosiaalityön verkkokurssi ympäristöllisesti kestävä kehityksen opettamiseksi. Kurssilla käsitellään kestävä kehitystä globaalin kansalaisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteiden kautta. Artikkelissa analysoidaan kurssin vaikutuksia sosiaalityön koulutuksen ja opetussuunnitelman kehittämiseksi kestävä kehityksen suuntaan.
Crawford, F., Agustine, S. S., Earle, L., Kuyini-Abubakar, A., Luxford, Y., & Babacan, H. (2015)	Environmental sustainability and social work: A rural Australian evaluation of incorporating eco-social work in field education.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 586-599	Australia	Artikkelissa analysoidaan sosiaalityön käytännönopetuksessa toteutettua ympäristöön liittyvää harjoittelua kuivuuden vaivaamalla Australian maaseudulla. Artikkelin mukaan opiskelijoiden on vaikea tuoda käytäntöön sinänsä teoreettisesti hyvin oppimiaan ympäristökäsitteitä. Ekososiaalista muutosta tukisi transformatiivinen oppimisen kehys, jossa kannustettaisiin kriittiseen reflektioon ja yhteistyötä edistävään dialogiin muutoksen aikaansaamiseksi.

Drolet, J., Wu, H., Taylor, M., & Dennehy, A. (2015)	Social work and sustainable social development: Teaching and learning strategies for 'Green social work' curriculum.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 528-543	Australia	Sosiaalityön rooli ympäristöongelmiin vastaamisessa on yhä laajemmin tunnustettu, minkä vuoksi tarvitaan innovatiivisia opetus- ja oppimisstrategioita monimutkaisten sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristöllisten haasteiden ratkaisemiseksi. Artikkelissa on esitelty kirjoittajien kehittämällä kurssilla ” <i>Social work and sustainable social development</i> ” käytettyjä opiskelumetodeja, kuten miellekarttoja ja tapaustutkimuksia sekä analysoitu mahdollisuuksia laajentaa kestävän kehityksen opetusta sosiaalityössä kurssin kokemusten pohjalta.
Gray, M., & Coates, J. (2015)	Changing gears: Shifting to an environmental perspective in social work education.	<i>Null</i> , 34(5), 502-512	Australia	Artikkelissa analysoidaan sosiaalityön opetuksessa vaadittua perustavanlaatuista uudelleen arviointia alan humanististen arvojen ja teorioiden osalta, jotta sosiaalityön kiinnostus ympäristöä kohtaan ei perustuisi vain ihmisten tarpeille. Artikkelissa esitellään ympäristösosiaalityön historiaa sekä tapoja sosiaalityön transformatiiviseen näkökulman muuttamiseen ympäristöasioiden huomioimiseksi opetuksessa ja opetussuunnitelmien kehittämisessä.
Melekis, K., & Woodhouse, V. (2015)	Transforming social work curricula: Institutional supports for promoting sustainability.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 573-585	Yhdysvallat	Sosiaalityössä tulee tulevaisuudessa vastata paremmin ympäristökriiseihin sosiaalisen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutumiseksi. Artikkelissa analysoidaan ympäristöön liittyvän sisällön integrointia sosiaalityön opetussuunnitelmaan sekä tarkastellaan yliopistojen institutionaalisen tuen ja tieteidenvälisen yhteistyön tärkeyttä opetussuunnitelmien kehittämiseksi kestävyiden suuntaan.
Philip, D., & Reisch, M. (2015)	Rethinking social work's interpretation of 'Environmental justice': From local to global.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 471-483	Yhdysvallat	Artikkelissa tarkastellaan sosiaalityön ympäristökäsityksen laajentamista sosiaalisesta ympäristöstä ympäristönsuojelun ja ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitteiden avulla. Artikkelissa esitellään, miten ympäristöoikeudenmukaisuuden avulla sosiaalityöntekijät voisivat tehdä työtä kestävän kehityksen eteen. Tämän mahdollistamiseksi sosiaalityön opetusta tulisi kehittää transformatiivisen oppimisen mallin mukaisesti, jotta sosiaalityöntekijöillä olisi valmiuksia työskennellä moniammatillisesti monimutkaisten ympäristöongelmien eteen.

Teixeira, S., & Krings, A. (2015)	Sustainable social work: An environmental justice framework for social work education.	<i>Social Work Education</i> , 34(5), 513-527	Yhdysvallat	Artikkelin lähtökohtana on, että ympäristöongelmat vaikuttavat eniten köyhiin ja vähemmistöihin. Artikkelissa käytetään globaalin sosiaalityön paradigmaa käytännön toimintatapojen osoittamiseksi ympäristöoikeudenmukaisen sisällön lisäämiseksi sosiaalityön opetukseen ja harjoitteluihin. Artikkelissa esitellään, miten jo olemassa olevia sosiaalityön malleja ja näkökulmia voidaan hyödyntää ympäristönäkökulman lisäämiseksi opetukseen.
Jones, P. (2010)	Responding to the ecological crisis: Transformative pathways for social work education.	<i>Journal of Social Work Education</i> , 46(1), 67-84	Australia	Artikkelin lähtökohtana on, että pohjautuen yhteneväisyyksiin sosiaalityön perinteisillä työn kohteilla ja nyt ilmaantuneilla huolilla ympäristöstä ja ympäristöoikeudenmukaisuudesta, sosiaalityössä tulisi laajentaa ekologista orientaatiota myös ihmisten ulkopuoliseen ympäristöön. Artikkelissa esitellään transformatiivisen oppimisen teorian avulla, miten tällainen muutos voidaan saavuttaa sosiaalityön koulutuksessa.